

**Okudu, Okumuyor,
Okuyamayacak**

**Süreyya gölgelemiş
Seher vakti
Ötmemiş bulunan serçeler**

**Hoş karşılanmıyor
Seher vakti
Ölü bulunan serçeler**

**Haykırıyor olacak
Seher vakti
Yavru bulunan kuşlar**

**Ay doğmuyor
Üzerimize ve
Ancak bulunan sahte**

**Yıldızlar
Aydınlatıyor Medine'yi
Veda tepelerinden**

Muhammed Esat Okuyan

SEHER

KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT

EKİM 2025

EKİM 2025

SEHER

KÜLTÜR, SANAT, EDEBİYAT

SEHER

Kültür Sanat Edebiyat Dergisi

kuruluşbindokuzyüzseksendokuzsayıyirmiiki

KAIHL Adına Sahibi

Doç. Dr.Özkan Öztürk

Yayın Danışma Kurulu

Sedat Cankılıç

Ahmet Ercan

Celal Fedai

Güner Özen

Murat Bildik

Genel Yayın Yönetmeni

Ümit Yaşar Özkan

Yayın Kurulu Başkanı

Zeynep Kasapoğlu

Yayın Kurulu

Zehra Kasapoğlu

Elif Ökke

Zeynep Çakır

Mehmet Akif Tekeli

Seçme İnceleme Kurulu

Betül Dila Nur Topcu

Zeynep Kasapoğlu

Zehra Kasapoğlu

Elif Ökke

Zeynep Çakır

Grafik
atölyebalik

Seher: Yeni Bir Başlangıcın Arifesi

Seher bir gecenin en sessiz, en derin vaktidir. Karanlığın kuytularından yükselen bir ışık, tıpkı ruhun karanlıklarına doğan bir umut gibi dünyayı yeniden başlatır. Yeryüzü uykusundayken kalbimizdeki en derin umutlar uyanır, gökyüzüne karışan her niyaz sabahın ilk ışıklarıyla bir başka tecelliye dönüşür. Bu dergi işte o anın yankısıdır: Seher vakti gibi.

Seherde bir rüzgâr eser. O rüzgâr toprağa taze bir nefes getirirken içsel bir yenilenmeyi de simgeler. Her esişyle ruhtaki kaygıları savar ve tıpkı doğanın tazelenişi gibi kalbimizdeki korku ve endişeleri dağıtarak yerine radikal bir esenlik bırakır. Bu yel sadece tabiatın değil, anlamın da yeniden doğuşunun müjdecisidir. Bu dergi işte o rüzgârın ferahlatan esintisidir: Seher yeli gibi.

Ve her seherde edilen dualar... Her biri birer umut kıvılcımıdır. Karanlıkla sarılı kalbimize sabahın ilk ışıkları gibi inen bu dualar, her şeyi yeniden temizleyerek bir imkân yaratır. Dua sadece dilden kanatlanıp göğe yükselen değil, kalpten de yükselen en samimi arzudur. Seherde yapılan dualar sadece kelimelerle de değil, ruhlarla yapılan bir çağrıdır, can avazıdır. Bu dergi yaklaşma vaktinde söylenen yalnızlık sözlerinin fırtınasıdır: Seherdeki dualar gibi.

Ve seher vaktindeki yeni tecelli... Her şeyin tazelendiği, her şeyin bir kez daha yaratıldığı andır. Tıpkı bir çiçeğin sabah güneşini ilk gören yaprağının titreyişi gibi. Bir kuşun kanatlarını yoklayışı gibi. Her tecelli bir taze başlangıcın ve yeni bir hayatın işaretidir. Elde var umut, kalpte var inanç, kollarda irade ve dizlerde derman demektir. Ruhun seher vaktindeki uyanışı, yüreğimizin eskiyi terk edip yeniye adım atışıdır. Anıyı geçip düşlere kanatlanışıdır. Bu dergi işte o umudu selamlama kulesidir: Sabahın o ilk ışıkları gibi.

Ve nihayetinde Seher bir başlangıcın, bir dönüşümün, bir içsel uyanışın vaktidir. Seher'in her sayısı, bir kuşun sabah göğünde süzülen kanatları gibi okuru kendi ruh semasında özgürleştirecek ve ona yeni bir varoluş uzamı sunacaktır.

Seher içindeki her metaforla bir yolculuğa davettir:

Düşlere, tecellilere, dualara ve yeniliklere...

Bu yeni sayıda da kuşların kanat çırpışında bir uyanış, seher yellerinde bir tazelik, duaya kalkmış ellerin fırtınasında bir umut bulacaksınız:

Yine, yeniden, daima...

Değil mi ki Seher, zaman kavramının beşikteki hâlidir; her doğan gün, yeniden hayata kundaklanır.

Doç. Dr. Özkan Öztürk

Kartal AIHL Müdürü

bu sayıda

bu sayıda SEHER

- 6 **Düş Hafızası**
Meryem Zümra Polat
- 7 **Gölge**
Cemre Nur Ulaş
- 10 **Sanatçı Olmak: Âşık Olmadan
Âşık Olmak**
Zeynep Erdoğan
- 13 **Göçmen Balkon**
Yazar: Bekir Şamil Potur
Çizer: Betül Zişan Keçeci
- 17 **Doğanın Müziği**
Aybüke Dağaşan
- 18 **Kültürün ve Dostluğun Etrafında:
Mahmut Özdil ile Seher'in İlk Sayfaları**
Seher
- 23 **Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi:
Okul Kültürü Üzerine Kısa Bir İnceleme**
Beyza Nur Okumuş
- 25 **Lâlenin Hatrı**
Hanife Ayşegül Ezer
- 27 **Tombul Kuzuların Aşkına**
Abdullah Arıbaş
- 30 **Tarkovsky'de Hayat Aynası: İmge**
Mustafa Selami Korkut
- 33 **Taşlarda Saklı Hatıralar:
Bursa'nın Hafızası**
Gülnihal Sarı
- 35 **DOSYA: Filistin'in Sanatla Direnişi**

18

Kültürün ve Dostluğun Etrafında:
Mahmut Özdil ile Seher'in İlk Sayfaları

bu sayıda

37

Kudüs'ten Geriye
Yiğit Yavuz Koyuncu

39

Boykot! Çünkü Vicdan Satılık Değil!
Meryem Betül Uçar

40

Bir Gencin Monoloğu
Ahmet Salih Öntürk

42

Neslihan Demirci:
“Modern Sanat, Suya Sabuna Dokunmayan
Bir Mecra Değil Bilakis Mücadele Alanıdır.”
Söyleşenler: Zehra Kasapoğlu, Zeynep Kasapoğlu

45

Unutulmayan Ev:
Club Palestino'nun Yolculuğu
FeYZa Nur Kaya

46

Kurtuba'dan Aksa'ya
Burak İrkil

48

İki Yaralının Nidası
İbrahim Hafiz
Şiir Çevirisi: Danya Abdo

49

Savunmadan Önce Samimiyet
Muhammed Esat Okuyan

50

Direnışe Çocuksu Bir Katkı
Asya İkra Temel

53

Filistin'de Baba Olmak
Azra Sude Sinoğlu

54

Yorgun Zeytin Dalları
Ayşe Meryem Özdil

56

Meydandaki Hanzalalar
Mehmet Akif Tekeli

58

Direnış Sözlüğü
Burak İrkil

62

Büyük Bir Çelişki Kitabı: Küçük Bir Ayrıntı
Cemre Nur Ulaş

63

Geceden Kalan Nar Tanesi
Hanife Ayşegül Ezer

67

Grafik Roman Gözüyle Direniş:
Gazze'nin Dipnotları
Ahmet Çubuk

68

Ölü
Muhammed Esat Okuyan

69

Hayat Ne Renk?
Merve Naz Demirci

70

Filistin'in Ruhu: Hanzala
Muhammed Osman Tarık Yıldız

72

Uçurum Kıyılarına Maruzatım
Muhammed Enes Erdoğan

74

Çizgi
M. Ahmet Demir

76

Doğu-Batı Arasında Bosna
Osman Nazım Ertuğrul

78

Ölümün Doğurdukları
Hafsa Nur Orhan

80

Tebessüm ve Kıvrımların Hatırası
Zeynep Seyyide Şen

83

Murat Pay ile “Hep Otuz Üç Yaşında”
ve Sinema Üzerine Söyleşi
Söyleşen: Ahmet Enes Tekeli

84

Upuzun Bir 47 Yıl
Sudiye Sena Kırmacı

85

Gidişin Sesi, Dönüşün Vakti
Bahar Baydur

86

Hızır Bulundu
Yazar: Mehmet Harmancı
Çizer: Zeynep Aydın

88

çocukluğumda gördüm bir rüya
Zeynep Efe

92

Toplum, Kültür ve Endüstri
Odağında Gelen-Ek
Ahmet Salih Öntürk

93

Günlerden Gece ve Yanımda Ferimah
Meryem Rana Karadeniz

94

Toplu Vuran Yürekler
Abdullah Tarık Gümüş

96

Sancı
Zeynep Çakır

merhaba!

CÜMLEYE MERHABA!

Biz taze bir heyecanla, vefa dolu kalplerle, edebiyata merakımız ve abilerimizin başlattığı bu süregelen öğrenci dergisi geleneğini idame ettirmede tuzu olmasını arzulayan bir avuç öğrenciyiz. Bu işe gönlünü koymuş kişiler olarak onlarca insan yetiştirmiş Seher'in 22. sayısını elimizde tutabildiğimize biz de inanmıyoruz.

Metruk geçirdiği 6 yıldan sonra Seher'e ilk coşkusunu tekrar katmanın birçok güçlüğünü yaşadık. Ancak ihtimam gösterdiğimiz niyetimiz bizi sürdürmeye mecburi kıldı. Nihayetinde karşımızda olan bu dergimiz için her ne kadar uğraş versek de neticede bir öğrenci dergisi ve en iyisi olduğu iddiasında değil. 16-17 yaşlarındaki gençler olarak olabildiğince özgün ve daimî kalacak bir eser koyma gayretinde çıkardığımız bu dergide hatamız olduysa da affola.

Maksadımız; dergiciliğin oluşturduğu okulda hem bizim hem de yazar-çizerlerimizin bir nebze gelişimine katkıda bulunmak, ürünleri için bir oda sunmak ve okurlara bu estetik kapılardan geçip yeni perdeler aralayabilme imkânını ellerine takdim etmek.

Her yıl gözümüzü daha berrak bir Seher'e açmamız, şüphesiz siz kıymettâr yazar-çizerlerimize de tâbi: Sizin desteğinize, emeğinize, katkımıza, sizin sahici his ve düşüncelerinize... Son olarak her türlü yardımda bulunan hocalarımıza, abi-ablalarımıza ve arkadaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Ayrıca, edindiğimiz bu tecrübe sürecini yaşar ve yaşatırken eskiler de canlandı bizle ve artık bizimleler...

Allah'ın gülleri yakamızı bırakmasın!..

seherle kalkıp seherle yürüyenler

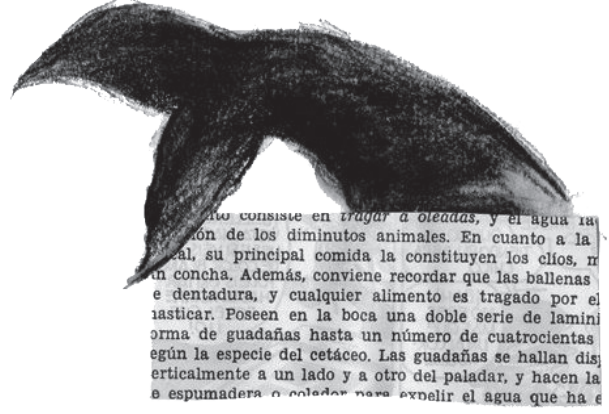

özgürlük belki de

Düş Hafızası

Merhem Zümra Polat

İçimde maviye çarpan bir kuş var,
kanatlarını unutmuş, düşüşü ezberliyor.

Bir elma sırıyorum, içinden gökyüzü akıyor.
Parmak uçlarımda eriyen bulutlar,
avuçlarımda suya dönen yollar.

Özgürlük, belki de
haritalarda adı geçmeyen bir kıtadır.

Deniz, yukarıdan seyrediyor bizi,
göz kapaklarımızın ardında devrilen dalgalar.
Rüzgâr, avuçlarımda yankılanıyor,
sessizlik kabaran bir gelgit.

Bir su kabarcığına dönüşüyor sesim,
gökyüzüne çarpıp dağılıyor.
Zaman, cebimdeki delikten sızan ışık gibi,
avuçlarımdan kayıp gidiyor.

Gökyüzü içime sığmaya çalışıyor,
mavi, bir kuyu kadar derin.
Gözlerim kapanırken düşen yaprak sesleri,
kaybolmuş zamanın yankısı her biri.

Gölge

Cemre Nur Ulaş

Karanlığın ve soğğun zavallı sokağa ortaklaşa hükmettiği nadir gecelerden biriydi. Akli başında olan insanlar acımasız soğğun gazabına uğramamak için kendilerini evlerine hapsedmiş, sıcak demeye bin şahit isteyen yorganlarının altına sığınmışlardı. Karanlığın kendilerini yutacağını bilen sokak lambaları dahil her ışık kaynağı tek tek sönmüş, bu ikilinin sokağı ele geçirmesine çaresizce boyun eğmişlerdi. Tüm bu itaatin tatmin ediciliğini zevk içinde yaşayan ikili, tam her şeyin mükemmelliğinden emin oldukları anda küçük bir sorunun ancak farkına varabilmışlerdi; en köşede, soğğun tüm uzuvlarını hissizleştirmesini ve karanlığın onu âdeta kör etmesini göze almış asice dikilen bir gölge. Tek elinden alınan duyuları bunlar da değildi üstelik gölgenin. Yapacağı işin gerektirdiği sükûnet; her adımını ölü gibi atmasını, yaşadığına dair en ufak belirtiyi bastırmasını, ancak mezarlıkta varlığını bu kadar hissedebileceğini zannettiği bir soyutlaşmanın içine girmesini istiyordu. Varlığından oldukça hoşnutsuz ikiliyi saymazsak bunu şimdilik iyi becerdiği söylenebilirdi ancak henüz işin başındaydı. Bunun o da farkındaydı, bu yüzden hızlıca harekete geçti.

Güneş buraya veda etmeden önce defalarca adımladığı sokağı ezberlediği için nihai hedefinin bulunduğu binayı çabucak bulabilmişti. Bu yüzden kendini dışlanmış hissederek karanlık zordan gölgeyi izleme işini soğğa devretmişti. Soğğun üzerine dikilmiş meraklı bakışları eşliğinde gölgenin işi sonunda başlamıştı.

Öncelikle binanın eski aşınmış kapısının önünde bir süre bekledi. O an öyle büyük bir heyecan hissediyordu ki karnına saplanan krampları ve bacaklarının sallanışını titrek nefesler eşliğinde bastırmaya

çalışıyordu. Aslına bakılırsa kapı açma işi onun için oldukça basit bir işti. Daha önce defalarca kez yapmıştı bunu. Ancak bu sefer farklıydı, işin sonunda alacağı bir ödül, kıymetli hedefi vardı. Nefesleri sonunda derinleşip krampları hafifleyince sessiz bir iç çekti. Arka cebinden deri takım çantasını çıkardı. Karşısındaki kilit için uygun bir germe çubuğu seçip anahtar deliğinin altına dikkatlice yerleştirdi. Sonra ne çok ince ne de çok kalın sayılabilecek bir maymuncukla kilidi kurcalamaya başladı. Daha ilk dokunuşunda pimleri rahatlıkla hissedebilmişti. Yavaş yavaş pimleri yerlerinden kurtaracak kadar ittirirken birden germe çubuğunu düşürdü. Karnındaki hafiflemiş kramp bu sefer kendini daha acı bir şekilde göstermişti. O an koşup geri dönebilirdi. Her şeyi bırakıp bunca heyecanı yaşadktan sonra ardına bakmadan koşabilirdi ama hayır, bu kadar yaklaşmışken üstelik hedefini bu kadar çok istiyorken olmazdı. Etrafı sessizce dinledi. Neyse ki aletin yere çarptktan sonra yankılanan sesine karşın bir cevap gelmemişti. Rahatladı. Çubuğu kararlılıkla eline alıp aynı yere yerleştirdi. Bu sefer daha dikkatli davranıyor, eldivenin içinde terlemiş ellerini âdeta dans ettirerek tek tek yerlerinden kurtardığı pimlerinin üzerinden geçiriyordu. Beş küçük pim bloku. Yavaş yavaş silindir gevşiyordu. Gevşedikçe içindeki heyecan ve kararlılık daha çok ateşleniyordu. Sonunda sol elindeki germe çubuğunu biraz daha bastırınca soğğun şaşkın alkışları eşliğinde kilit döndü. Kapı açılmıştı.

Şimdi işin daha eğlenceli olan kısmına gelmişti: Ev sahibine yakalanmadan hedefini almak ve buradan gitmek. Kapıyı hafif aralık bırakıp ayakkabılarını çıkardı. Aşınmış ahşap zeminin herhangi bir homurtusunun yakayı ele vermesine neden olmasını istemiyordu. Önünde uzanan uzunca koridora baktı. Gözleri

karanlığa alıştığından bazı şeyleri seçebiliyordu: Sağ köşedeki komodini ve üzerindeki birtakım eşyaları, komodinin hemen yanındaki açık mutfak kapısını, sol taraftaki büyük kitaplığı, yanındaki cam dolapta birbirine paralel dizilmiş kare tabloları ve daha da ileride sola dönen koridoru. Hedefi ileride sağa kıvrılarak sonlanacak olan koridorun sağ duvarındaki en son odadaydı. Gündüz tesisatçı kılığında girdiği her yeri ezberlediğinden koridorun sola kıvrılan ilk kapısının ardında ev sahibinin derin bir uykuda olduğunu, hemen karşısındaki tuvalete veya mutfağa su içmeye gitmediği sürece işini çabuk bitireceğini biliyordu. Şu an içinde bulunduğu bu durumdan öyle

büyük bir haz duyuyordu ki kalbinin güm güm atış sesini rahatlıkla duyabiliyordu. Yüzündeki maskenin ardından akan soğuk terler, yüzünü kaşındırırken bir yandan da buz kesmiş elleriyle cebindeki feneri yokluyordu. Sonunda küçük düğmesine basıp yolunu aydınlatınca sessizce ve yavaşça yürümeye başladı. Her adımda daha çok yaklaşıyor, heyecanı daha çok artıyor, bacakları titriyordu. Sola dönüp ilerlemeye devam etti. Tam sağa dönüp köşede dikilmişken açılan kapı sesiyle yerinden korkuyla sıçradı. O kadar sessiz olmasına rağmen ev sahibi onu duymuş olamazdı. Muhtemelen hesapladığı gibi tuvalete veya su içmeye kalkmıştı. Yine de tedbir olarak düğmeye

basarsa çok ses çıkacağını bildiğinden eliyle fenerin ışığını kapatarak hareket etmeden dikildi. Yavaş yavaş zeminde tıkırdayan terlikler ile mutfaktan gelen musluk sesi durana kadar kıpırdamadı. Sonra heyecandan ağzına gelecek yüreğinin üzerine elini koyup o kapıya, hedefinin arkasında kendisini beklediği kapıya, doğru yürüdü. Kapıyı gıcırdatmadan ve kilit derdiyle uğraşmadan açabiliyordu. Heyecandan kelimenin tam anlamıyla ölmek üzereydi. İlerideki çekmeceye doğru ilerledi. Dış kapı üzerinde uyguladığı aynı ritüeli çekmece kilidinde de uyguladıktan sonra titreyen ellerle açtı. Küçük kare bir kutu olması gerekiyordu orada. Elleri artık felç olmuştu. Havale geçiriyormuşçasına zangır zangır titriyordu. Yavaşça kapağını açtı. İçinde; karanlıkta bile güzelliğini saklayamayan, altıgen kırmızı bir yakuta sahip, kenarlarında gül işlemeli, gümüş kaplamalı yüzüğü -biricik yüzüğü- vardı. O kadar mutluymuş ki! Ağlamak üzereydi resmen. Bu, bir gerçek olamayacak kadar güzel, rüya olamayacak kadar mükemmeldi. Yüzüğü sol elinin işaret parmağına taktı, her zaman yüzüğünü oraya takardı. Elini kaldırıp ne kadar güzel durduğuna hayranlıkla baktı. Ancak daha fazla oyalanmamalıydı. Kutuyu çekmeceye koyup tam arkasına dönmüştü ki...

O an ev sahibinin müthiş güçlü yumruğunun suratını acıyla sızlatışını hissetti. Yere kapaklandı. Bu, olmamalıydı. Hayır hayır, şu an yakalanmış olmamalıydı. Kendisini bu zamana kadar izlemiş soğuşun sinsî kahkahasını hissetti. Bunu kabul edemezdi. Ev sahibinin karşısında ikinci bir yumruk için hazırlanan iri cüssesine sert bir tekme geçirdi. Lakin bu ev sahibine hiç işlemez benzemiyordu. Onu yakasından kavrayıp havaya kaldırdı. Sert bir şekilde suratından maskesini çekip yere düşmüş feneri tuttu. Burnundan ılık ılık sıran kanlar içindeki korkmuş suratına baktı. Sanırım bu kadar genç olmasını hesaba katmamıştı ki şaşkınlıkla sordu:

- Kaç yaşındasın sen?

Önce titrek bir öksürük sesi geldi gölgeden. Sonra korkmuş sesiyle yanıtladı:

- O... on beş.

Cevapla birlikte şaşkınlığı daha da arttı. Çocuk denilecek yaşta böyle bir işe kalkışması... Akla uyacak bir motivasyonu olması lazımdı. Sonra kendi gençliği geldi aklına. O da ilk hırsızlığını yaptığında yakalanmış, bir güzel dayak yemiştir ancak yaşının küçük olması nedeniyle hapse düşmeden işten kırık bir kolla sıyrılmıştı. Hoşuna gitmişti bu. Hırsız soymaya kalkmak. Kendini anımsatmıştı bu gölge. Genci yere bırakıp feneri kapattı.

- Bir dahakine ev sahibi geri uyuyana kadar kıpırdama. Bu kadar da acemi olunmaz ki!

Gölge şaşkınlığıyla. Kendisini af mı ediyordu şimdi?

- Şanslısın ki gayet keyifli bir modundayım. Şimdilik bu olayı görmezden geliyorum. Kararımı değiştirmeden git.

Duyduklarına inanamıyordu. Böyle bir sonu hiçbir şekilde beklemiyordu. Bayılana kadar dayak yemek, sonra hapse gönderilip sonsuza dek vicdan azabı çekmek yerine... O ödüllendiriliyordu.

- Hadisene, dediğimi duymadın mı?

Mutluymuş, hem de çok. Ev sahibine sarılmak geldi içinden ama yapmadı. Hızla odadan çıkıp dış kapıya yöneldi. Ayakkabılarını giyerken hâlâ şaşkınlıydı. İleride sebebinin çok iyi anlayacağı bu olay, çok güzel ama tuhaftı. Çıkmadan önce son bir kez daha geri dönüp baktı koridora. Ev sahibi geri yatmış, ortalığa tekrar sessizlik hâkim olmuştu. Dışarı çıktı. Sonunda başarmıştı. Tam bir başarı değildi aslında ama sonuçta elde etmişti hedefini. Bu sefer mutluluğun verdiği heyecan hissiyle artık o kadar da karanlık ve soğuk gelmeyen sokağı gürültülü bir şekilde adımlamaya başladı.

Evet, bizim ikili nadir gecelerden birinde bir nadir olaya daha şahitlik etmişlerdi. Gölge uzaklaştıktan sonra bu şahitliğin tesiriyle egemenliklerinin keyfini çıkarmaya geri döndüler.

var olma eylemi seslidir

Sanatçı Olmak: Âşık Olmadan Âşık Olmak

Zeşnep Erdoğan

*“Susacağın zaman büyük susarsan halkım,
Susmasını ama iyi susmasını, sıkı susmasını,
Ağır susmasını bilebilirsen halkım,
Sen susunca taştan su sızmaya başlar.
Hırsından ağlamak isteyip de ağlayamayan
Ergenlerin sıkılı yumruğu gibi taştan şiiir
Ve sessizlikten de hakikat sızmaya başlar.
Sessizliğini büyütür, büyütür de buluta, boraya,
Sağanağa çevirmesini bilebilirsen halkım,
Gün gelir, taşlar konuşmaya başlar,
Taşlar, otlar, ağaçlar hep bir ağızdan
bağırır, senin yerine halkım!”
Cahit Koytak, “Yoksullar İçin Bilmem Kaçınıcı Tez”,
Taraf (19.10.2009)*

Okurlar olarak sizden ricam, yazıyı okumadan önce (ya da okumak yerine) sadece başlıklara bakın ve sadece düşünün ve yazın aklınıza ne geldiyse. Serüvenler birkaç kelimeyle başlar ve birkaç kelimedenden öteye gitmeden bitebilir de yahut on binlerce kelimedenden sonra birkaç kelimeyle biter yine yahut hiçbir kelime olamaz o serüven için.

Sessizliğin Ölümü

Okul çıkışından hemen önceki teneffüs arkadaşım-la oturduk. Sadece oturduk. İlk başta onun uzununu yakalayamamıştım, hiçbir şey yapmadığım hâlde ama sonra yine hiçbir şey yapmayarak ortak payı buldum ve sadece oturduk.

Sessizliğin sesi diye bir kavram ortaya atmışız, sessizlik gürültülü olursa sessizliği öldürmüştük demektir. En baştan sesimizi duyurmayı gerektirecek bir durumda olmamamız gerekiyordu, en başta sessizdi her şey fakat sonra bir bomba attık ki sessizlik bozulduğundan onu geri getirmek için biz de ses çıkarmak

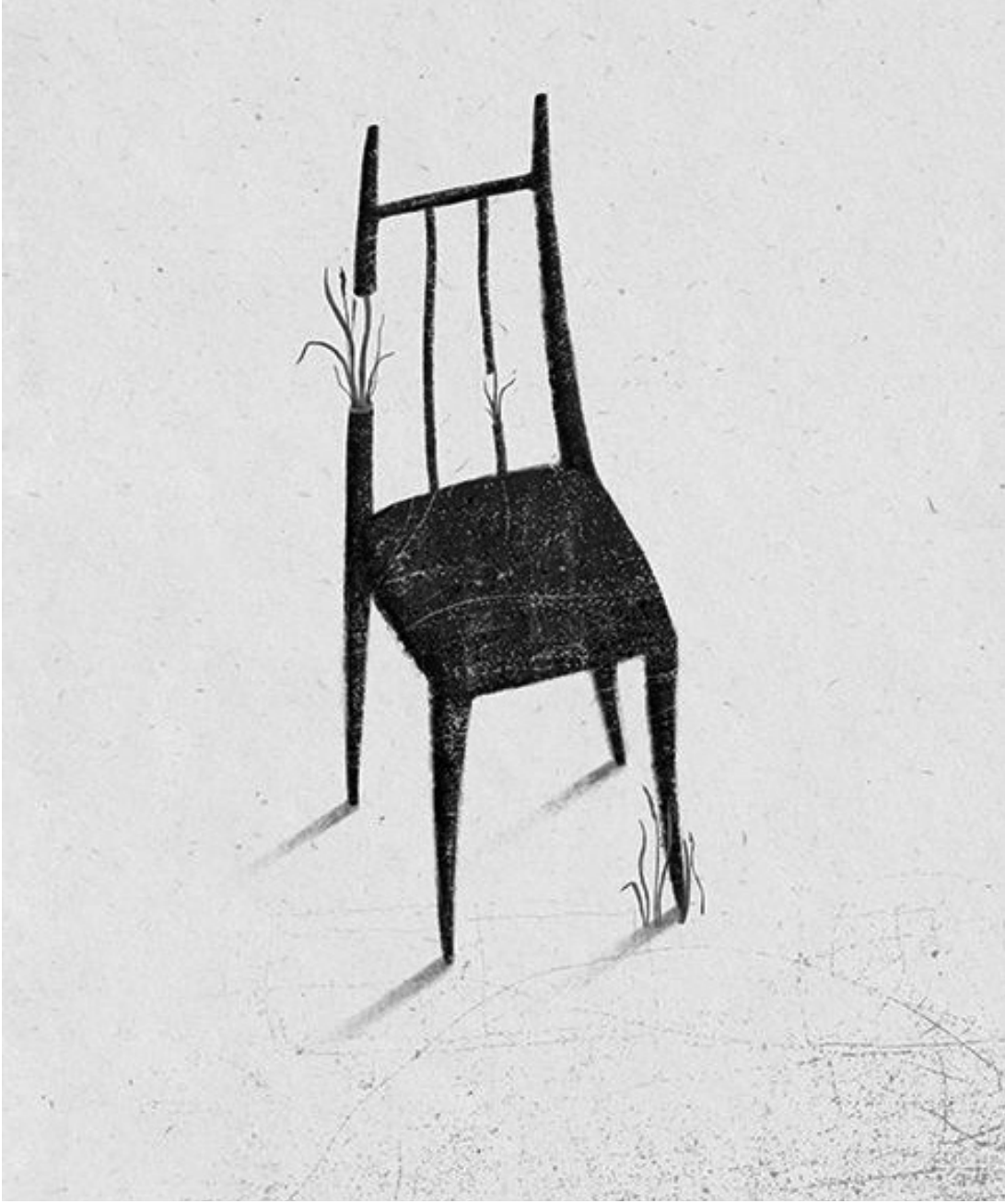
zorunda kaldık. Sonraysa sesimiz kısıldı, ses tellerimiz koptu. Bazılarımız suskun ama suskun olmamamız gerekiyor. Bağırmanın, öfkelenmemiz, yerimizde durmamamız gerekir sessizliği geri getirmek için. Çünkü şu an suskun olduğumuzda sahip olduğumuz sessizlik, çarpık seslerle boğulan bir sessizlik. İşte sessizliğin sesi bu.

Hayatımızı bir gözden geçirelim: Gittiğimiz en sessiz yer neresi? Hangi sessizliğin içinde gerçekten konuşmadık?

“Clear your mind and watch the world go by.” Evet, kirlenmiş zihinlerimizi arındırmalıyız ama dünyanın geçip gitmesini izlemek de (suskun olmak) sessizliği geri getirmeyecek. “Dünya” durunca sessiz olacağız. Ancak o zaman her şey susacak. “Dünya durunca” deyimini “kıyamet” olarak ele alır isek insan, hakikatle karşılaştığında Tanrı’yla yüz yüze geldiğinde susacak. Belki de Tanrı’yı bütün gürültünün içinde ve dışındaki mutlak sessizlik olarak nitelendirebiliriz. Fakat dünyaya ise mutlak gürültü diyemeyiz, eğer deseydik sessizlik dünyada asla mümkün olamazdı ve çabamız beyhude olurdu. Sessizlik nasıl dünyaya gelecek?

Yanlış anlamayın, bahsettiğimiz; hâkimin çekicini vurup da salonu inleterek, titreterek bağırıldığı “Sessizlik!” değildir. Suskunluk ve sessizlik farklı kavramlar. Tanrı’nın mutlak sessizlik olması suskun olduğu anlamına gelmiyor, eğer biz de sessiz olursak mutlak sessizliğin farkına varacağız, tanrısızlık varoluşsal tınısını yakalayacağız, duyarak değil farkına vararak. Sessizliğin farkına varılır, susmayı ise duyarız.

İnsanlar gürültülü olsa da insanları öldürmek sessizliği getirmiyor. Çünkü sen de insansın ve dünyaya geldiği andan itibaren muhatap olduğun gürültü

yüzünden tepkisel olarak sen de gürültü yapıyorsun. İnsanlar öldükten sonra ölüp dünyadaki tek insan olarak kalmak da sessizliği getirmiyor.

Var olma eylemi seslidir. Var olduysa insan ses çıkarır bir "ey" olur, olması da gerekir. Ama var olma anlamından uzaklaşır, kendince yeni anlamlar bulur, kendince sesler çıkarır çünkü var olmadan önce nasıl ses çıkardığını bilmez. İşte bizim sessizliği getirebilmemiz için konuşmamız gerek. Sessizlik susmakla mümkün olmaz, sessizliği konuşarak getirmeyi amaçlıyoruz. Sessiz olalım ki var

olalım, konuşan ırmakların kurduğu gibi kurumayalım, ölmeden ölmeyelim. Gürültü içinde yaşıyorsak içimiz ölmüş demek, ruhları ölmüş şairler olarak yaşıyoruz demek. Önce suskun olmayacağız, dirileceğiz ki sonra olması gerektiği gibi ölelim sessizlik içinde.

Uz

Uzlaşmak deyince aklımıza genelde hem gündemimiz ve günlük hayatımızda ekonomi ve siyasetin egemenliğinden (hayatların bu ikisinden ibaret olması derecesine kadar gelen bir hegemonya bu) hem de sözlük anlamından dolayı anlaşma yapmak, bir konuda ortak karara varmak, sonuçlandırmak gibi anlamlar geliyor. Hangi gün buluşalım? 30 Ocak saat 17.59 nasıl? Anlaştık. Yani uzlaştık. Şimdi bir de ben kendi tanımımı yapmak istiyorum: Tınların uyuşması. Frekansların eşitlenmesi, ruhlar arası hava akımı oluşması.

Bir varlık, bir "entity" olarak onunla bağ kuruyor-sun. Mahluklarız sonuçta. Varoluşsal farkındalık, varoluşsal uzlaşma. Fakat Kundera'nın tanımladığı varoluş "ile" uzlaşma farklı. Varoluşla uzlaşma, toplumsal uzlaşma, toplumsal olarak var olma demek. Yeryüzünde var olan bütün gürültüyü, bütün çirkinliği olduğu gibi kabul etmek demek. Fakat öncesinde dediğimiz gibi gürültünün var olduğu bir yerde gürültüyü öldürmek sessizliği getirmez. Gürültüyle ölmek gerekir ancak, ki bu mantıklı ve makul bir çözüm değildir, kıyameti getirir. Kıyameti getirmeden nasıl kıyameti koparacağız?

Laf Kalabalığı

Milan Kundera "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği" kitabında bir akademisyen olan Franz karakterinin "gürültülü" hayatını karakterin gözünden anlatıyor:

" 'Gürültünün iyi bir yanı var. Sözcükleri boğuyor.' dedi. Ve birdenbire bütün yaşamı boyunca konuşmaktan, yazmaktan, konferans vermekten, cümleler kurmaktan, düşüncelerine biçim vermeye çalışıp onları düzeltmekten başka bir şey yapmadığını fark etti. Öyle ki sonuçta bütün sözcükler keskinliğini kaybetmiş, anlamları silinmiş, içerikleri yitmiş; çerçöpe, samana, toza, kuma dönüşmüşlerdi. Beyninde dört dönerek, beynini cırnaklayarak, uykusuzluğu, illeti olmuşlardı. İşte o anda belli belirsiz ama bütün gücüy-

le özlediği şey; uçsuz bucaksız bir müzik, mutlak bir ses, hoş, mutlu, her şeyi sarıp sarmalayan, her şeyin üstesinden gelen, pencereleri zangırdatan, acıyı, boşunluğu, sözcüklerin kendini beğenmişliğini bir daha geri dönmemesine silip götüren tekdüze bir tekrar oldu." (Kundera, 1986, 102)

İşte her şeyin üstesinden geldikten sonra elimizdeki şey (mutlak) sessizlik, bu sessizliği getirmek için bizim yapacağımız her şeyi sarıp sarmalamak (konuşmak/suskun olmamak) (metinden alınan bu kesitteyse en başta "gürültü" olarak adlandırılıyor) ve mevcut durum ise sözcükler kirliliği yani laf kalabalığıdır (gürültü). "Fırtına sonrası sessizlik" için önce fırtınanın kopması lazım.

Cahit Koytak da edebî, üsluplu, iskeletinin üzerine kurduğu bir karakterle konuşmuştur. Sessizdir ama susmamıştır. Sessiz olmak, entelektüelin kendi çağına (modern çağ) ve entelijansiyaya karşı eleştirel duruşudur.

İskeletsiz Olmak

Şu an söylediklerini ileride de söyleyebilecek misin? Arkasında duracak mısın? Şu an dik durduğun hâlde ileride eğilip bükülecek misin? Öyleyse söyleme daha iyi! Yani bilmediği şey hakkında konuşmamalı insan. Yaz, çiz, ses kaydı al ama paylaşma. Söylemek isteyeceği bir şeyi varsa insanın eğer gerçek anlamda sesi gitmemişse söyler, söyleyemeyecek durumdaysa ancak o zaman yazar, çizer, besteler... Bu yüzden öncelikle iskeletimizi şekillendirmeliyiz, ayağımızı yere basmalıyız, parmak uçlarında yürümeliyiz. Kam-bur, topal, kör, sağır olmayalım sonradan.

Belki de zaten iskeletim vardı doğarken sonra da şekillendi, diyorsunuz. Milliyetim, dinim, cinsim, kanım belliydi işte doğduğumda; benim elimde değil. Öldükten sonra bırakın kasları yağları, iskeletim dahi toprağa eriyip gidecek, toprak olacağım! Beni ayaklarımın üstünde ne tutacak? Diğer insanlardan farkım ne olacak, dinim cinsim olmayacaksa? Evet olmayacak, yaratılanlar yaratıcının karşısında farksız olacaklar, mahluklarız biz haluk için, kendisinin mahlukları.

İskeletini oluşturmadan yemek yiyen insan şişmanlar, şişmanlar ve şişmanlar sadece. Ne sindirir, ne dışkılar, ne depo eder, ne kana karıştırır...

çizgi öykü

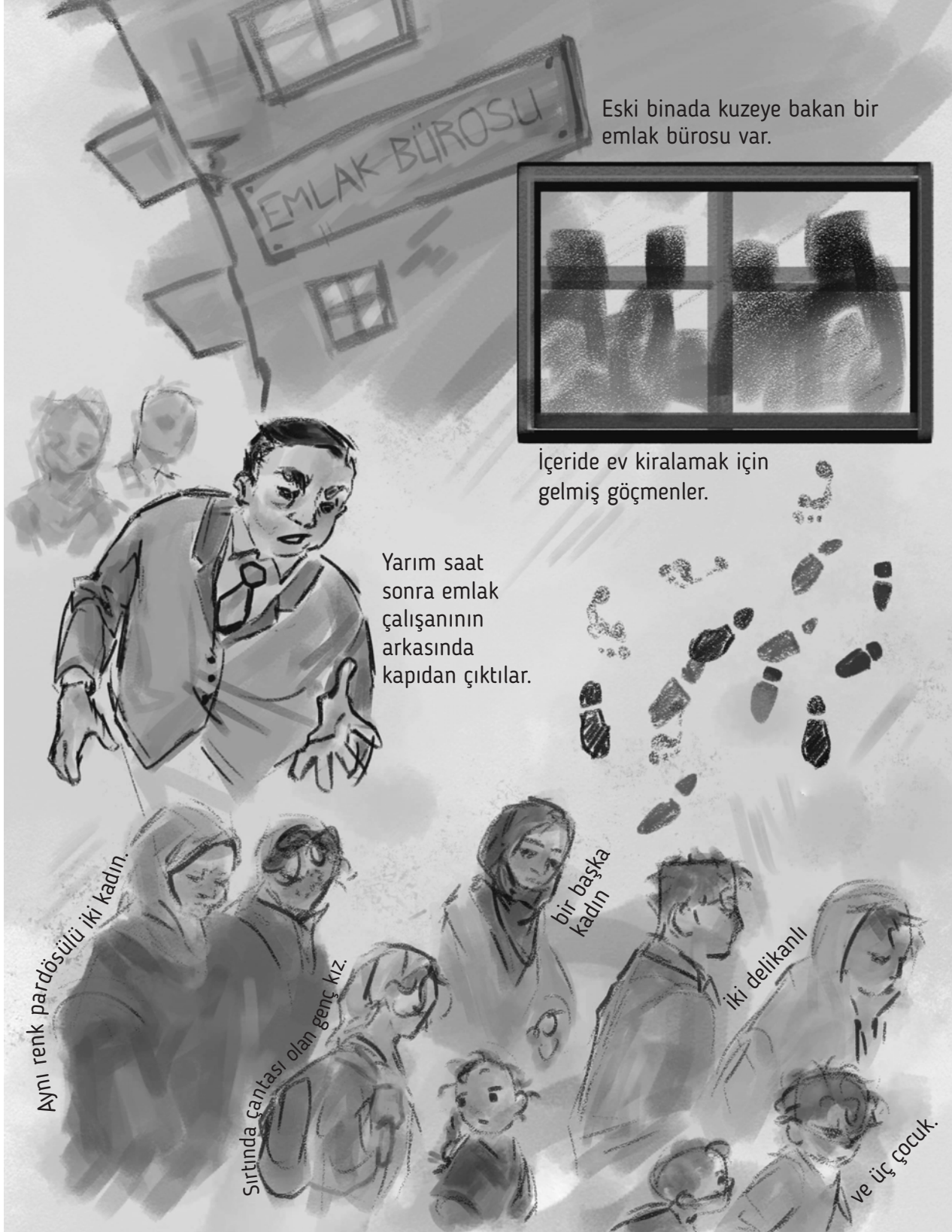
Göçmen Balkon

Yazar:

Bekir Şamil Potur

Çizer:

Betül Zişan Keçeci

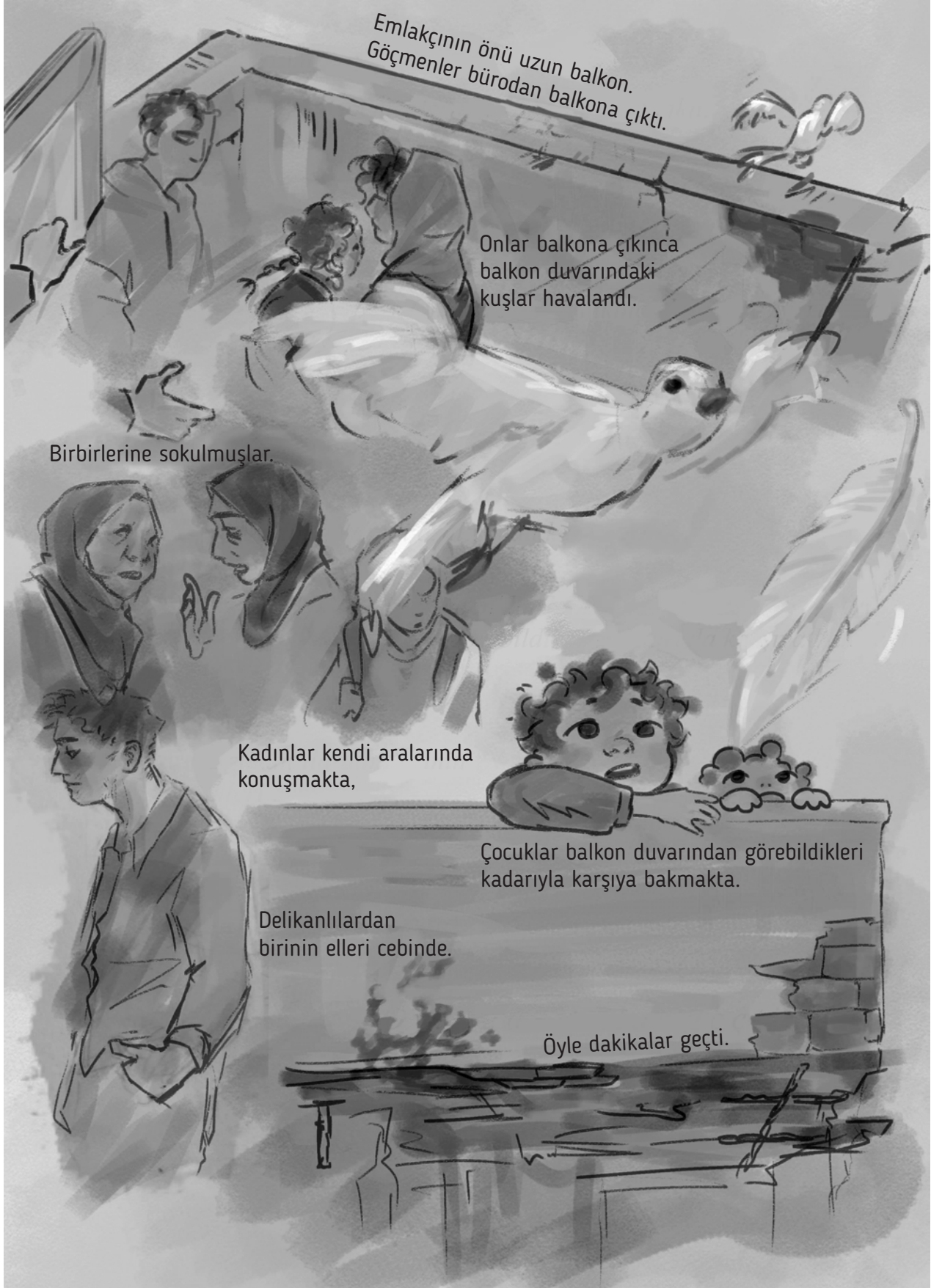
Göçmenler aynı gün öğleden sonra
emlakçıya yeniden geldi.

Gösterilen ev pahalı bulunmuş.

Büroda başkaları vardı, sığamadılar.

Bütün bürolar kuzey
pencerelerine koştu.

Büyük gürültüydü,

oldukça büyük bir gürültü.

Balkon yerinde yoktu.

Doğanın Müziği

Aybüke Dağışan

Bir çocuğun kalbi kadar temiz kar taneleri... Düşmekte oldukları caddenin tüm kargaşası ve gürültüsüyle alay edercesine sessiz ve birbirlerine dokunmaksızın kusursuzca düzenliler. Binlerce yıldır var olmuş insanların sağlayamadığı düzeni var olur olmaz sağlamış olmanın gururu işlemiş üzerlerine. Görmeyi bilene sadece bununla değil yazın meyveleriyle, sonbaharda yapraklarıyla, ilkbaharda çiçekleriyle hatırlatır doğa neymiş düzen. Lakin caddede yorgun yüzlerle koşuşturan insanlar arasında bırakın görmeyi bileni kafasını kaldırıp bu sanat eserine bakan bir kişi dahi yok. Kurmaya çalıştıkları düzene yetişmek uğruna gerçek düzene gözlerini kapamış insanlar. Her mevsim olduğu gibi yine doğanın dilini öğrenememiş, müziğini duyamamış acınası varlıklar.

Yere tutunmayı başarmış birkaç kar tanesinin oluşturduğu beyaz kumaşı bozmak istemeyen küçük bir çocuk bu müziği duyuyormuşçasına neşeli. Şahitlik ettiği bu mucizevi olayın yüceliğini kavramışçasına çoğu yetişkinin kalbinde bulunmayan duygularla dolmuş gözleri. Havada uçuşan tanelerini dokunmadan izlemekte. Soğuktan kaçmak için sarınmış insanların aksine o, bu düzeni bozma korkusuyla sokmuş, ellerini yeni olduğu her hâlimden belli olan mavi montunun ceplerine. Kışın kar taneleriyle heyecanlanan kalbi, baharda çiçeklerin kokusunda hayat bulur. Aceleyle yürüyen tüm bu insanların bir dakika dursa hissedeceklerini o, bütün kalbiyle kavramış. Duyduğu heyecanın sebep olduğu hareketler sayesinde kargaşaya somut olarak uyum sağlamış, çok da dikkat çekmeyen bu çocuğun aksine sanki bulunduğu köşede zaman durmuş izlenimi veren yirmili yaşlarda bir genç kız duvara yaslanmış duruyor. Elinde tüm var oluşu ona bağılıymışçasına sıkı sıkıya tuttuğu siyah, deri bir defter kar tanelerinin etkisiyle damla damla ıslanmış. Kahvenin en güzel tonundaki gözleri bem-

beyaz gökyüzüne kilitlenmiş, yorgun ve acı dolu. İçindeki fırtına insanlarca fark edilir korkusuyla sınıksız kapatmış ağzını. Üzerindeki siyah, ince kıyafetler soğuşun karşısında hiçbir şey yapmaksızın savruluyorlar rüzgârda. Savrulan kıyafetlerinin içinde, savrulan düşüncelerle dolu zihnini, savrulan kar tanelerinin huzuruyla rahatlatmaya çalışan güçlü ve derbeder bir beden. Beyaz taneler süslemiş kumral, omuzlarına varan saçlarını. Okumasını bilene tüm hikâyesini anlatan gözlerinden karın ıslaklığıyla karışmış, hayır hayır, karın arkasına gizlenmiş sessiz göz yaşları tane tane akıyor beyaz teninin üzerinde. Yazdığı şiirle hayata tutunmaya çalışan bu kalp, mavi montlu çocuk gibi her mevsim başka bir şeyde arar yaşamın heyecanını. İnsanoğlunun kuramadığı düzenin ona unutturduğu doğanın dilini hatırlamak uğruna tekrar tekrar bakar, tekrar tekrar yazar. Mevsimlerin hepsinin aynı dille farklı duyguları anlattığını çözdüğü günden bu yana istemsizce savrulan rüzgârın, ışıldayan güneşin, yağın yağmurun, hissiyatlarını yönetmesine izin vermiş, kalemini ona göre oynatmış.

Mevsimlerin eşsizliğinin; kalplerine dokunamadığı, hayata kendilerini kaptırmaktan gerçek hayatı özümseyememiş, sürekli koşuşturan insanlar... Bu insanlarla dalga geçercesine iğrenç düzenin henüz ona unutturamadığı müzikle her mevsimi ayrı bir heyecanla karşılayan mavi montlu çocuk. Hepsinden öte zamanın onun için durduğu, derin bir karanlığa bürünmüş ruhunu bembeyaz karla aydınlatmaya çalışan bir genç. Mevsim aynı mevsim, kış aynı kış, kar aynı kar... Lakin her kalpte farklı bir noktaya dokunur, bambaşka duygular uyandırır tüm bu aynılar. Her insana farklı bir dille, farklı bir müzikle seslenen doğayı duymak; tüm bu düzensizliğin içinde, savrulan bedenler için çok zordur.

Kültürün ve Dostluğun Etrafında: Mahmut Özdil* ile Seher'in İlk Sayfaları

Söyleşen: Seher

Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

İsmim Mahmut Mustafa Özdil, 1975 doğumluyum. 1994'te de Kartal'dan mezun oldum. 1986'da Beykoz'da başlamıştım. Biz okulun ikinci devresiyiz. 7. sınıftan mezun oluncaya kadar rehber öğretmenlerimiz Nevzat Yüksel, Adem Kandemir ve Ferhan Gürdal Küçükali ile birlikte Seher dergisinin kurucu ekibinde yer aldım. Kartal'dan mezun olduktan sonra hukuk okudum. 2016'dan bu yana da Türkiye Maarif Vakfı'nda görev alıyorum.

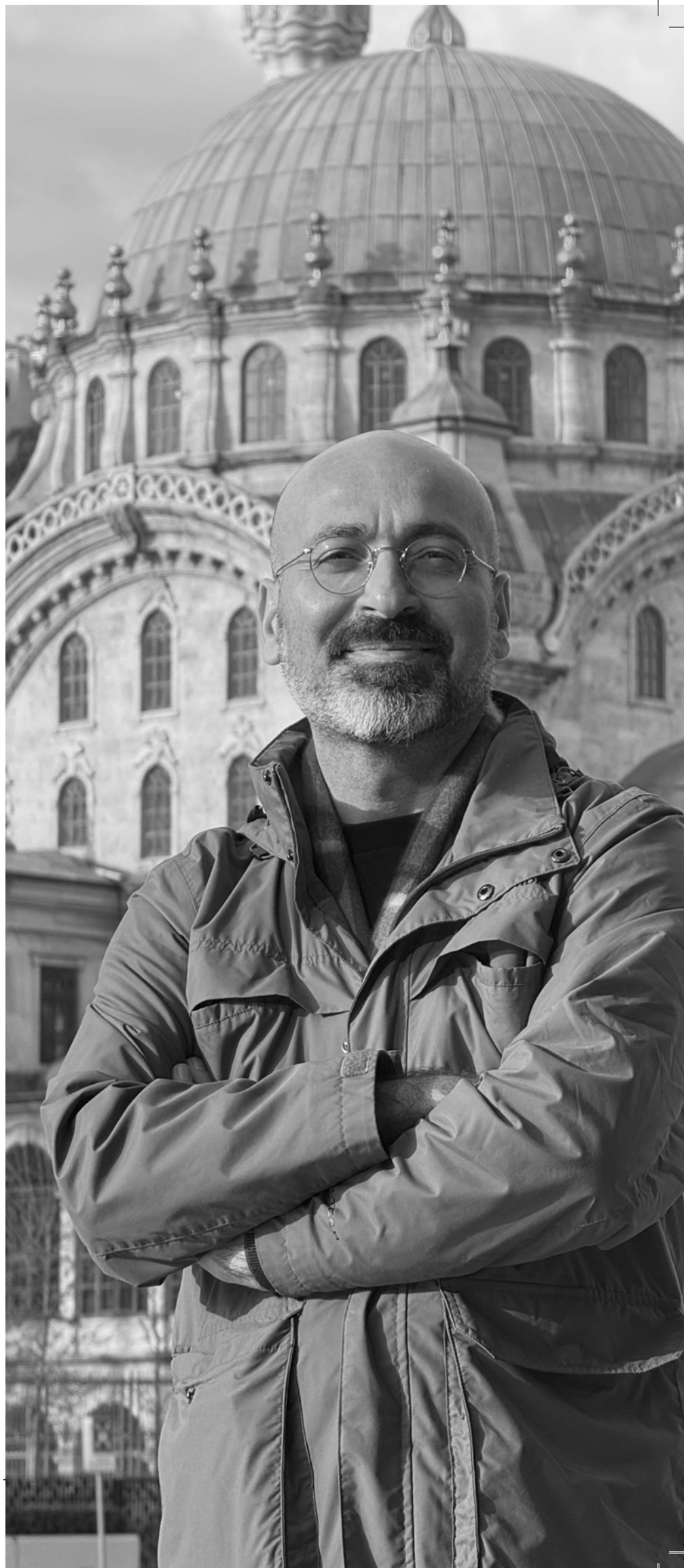
Neden Seher?

Eğer nasıl olup da bir dergi çıkarmaya karar verdiğimiz soruyorsanız için başlangıç noktası bizimle doğrudan bağlantılı değil çünkü esasen kararı biz vermemiştik. Henüz 7. sınıftaydık. Türkçe öğretmenimiz Nevzat Yüksel haydi toparlanın edebiyat dergisi çıkarıyoruz, dedi ve her şey öyle başladı. Biraz daha öncesi var elbette, şu anda kulüp deniliyor galiba, bizim zamanımızda her öğrencinin bir sosyal etkinlik içinde yer alması amacıyla okullarda kollar olurdu. Ben de Nevzat Bey'in dergi çıkarıyoruz dediği arkadaşlarımızla beraber hazırlıktan beri hep Kültür Edebiyat Kolu'ndaydım. Hatta galiba ilk başta bunun ismi Kültür Edebiyat ve Kütüphanecilik Kolu'ydu. Ne yapıyorduk? Beykoz binasında pek bir imkân olmamasına rağmen bir kütüphane bulunuyordu. Bir ara kütüphanenin camı çerçevesi bile yoktu, yağın yağmur kitapları mahvetmesin diye muşamba germiştik ama evet bir kütüphane vardı. Dolayısıyla Kültür Edebiyat ve Kütüphanecilik Kolu öğrencileri olarak okulda bir kütüphaneci olmadığı için dersler bitince ödünç alma-ödünç verme sistemiyle ilgilenme gibi kütüphanecilik görevlerini nöbet usulü yerine getiriyorduk. Kütüphanenin düzenli, temiz ve sıcak olmasından sorumluyduk, kütüphanenin camı penceresi olmadığı gibi

okulda kalorifer sistemi de yoktu, ilk yıllarda okul sobalıydı. Sonra o sıralar bir de duvar gazetesi çıkarma modası vardı. Ayda bir, on beş günde bir, ne kadarına nefesiniz yeterse o iş için ayrılmış panoya çizimler, yazılar, şiirler asılırdı. Okulda pano da yoktu ama duvar gazetesi çıkarma hevesiyle biz Ortaçeşme'de bir marangozla anlaşılıp kocaman bir duvar gazetesi panosu yaptırmayı becermiştik. Arkadaşlarımızdan topladığımız yazıları el yazısı güzel arkadaşlara temize çektirip, resmi güzel olanlara çizimler yaptıırıp özene bezene bu duvar gazetesiyle uğraşmaya başlamıştık. Nevzat Hocamız bu gazeteyle duyduğumuz hevesi görünce sanırım umutlandı, bu iş duvar gazetesinde kalmasını diye dergi çıkarma fikrini ortaya attı. "Nasıl yaparız, yapabilir miyiz, süreç nasıl işliyor?" derken Nevzat Hocamızın teşvikiyle 7. sınıfta ilk sayıyı çıkardık ve basılı olarak elimizde tuttuğumuzda gözlerimize inanamadık. Sonrasında Nevzat Bey okuldan ayrıldı ve Adem Bey'le çalışmaya başladık. Editöryel disiplin, yazı seçme, revizyon verilmesi, yazı değerlendirilmesi hakkında hocamız tek tek bütün yazıları okutarak hiç yorulmadan bize işi öğretti.

Sizin için belki anlaması güç de olsa o zamanlar okulda bilgisayar yoktu. Dolayısıyla mizanpaj nasıl olacak, nasıl düzenleme yapılacak bilmiyorduk. Bu noktada imdadımıza efsanevi Aycan Grafik yetişti. Hasan Aycan'ın büyük desteğiyle derginin bütün teknik hazırlığını Aycan Grafik'te yapmaya başladık. Biz sekizinci sınıftan itibaren bir iş yerinin bütün işleyişini 14-15 yaşındaki çocuklar ne kadar bozabiliyorsa o kadar bozarak 5 yıl boyunca derginin bütün teknik hazırlık sürecini Aycan Grafik'te gerçekleştirdik. Bütün bunlar olurken bizim açımızdan Seher, kendimizi gerçekleştirebileceğimiz bir alan olarak hayatımızın tam merkezine yerleşti. Beraber hareket ettiğimiz bütün arka-

*
Türkiye Maarif Vakfı Başkanı olarak görev yapan Mahmut M. Özdil; 1975 yılında doğdu. 2000 yılında Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Ardından aynı üniversitede kamu hukuku alanında yüksek lisansını tamamladı. Akademik çalışmaları idare hukuku ve idari yargılama hukuku alanlarında yoğunlaşan Mahmut M. Özdil, bu alanda dersler verdi ve hukuk danışmanlığı yaptı. Kuruluşundan bu yana Türkiye Maarif Vakfında Yönetim Kurulu ve Mütavelli Heyeti üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Eskiden bir ortamın ürünü olarak dergi çıkıyordu, evet fakat o ortamı da biz oluşturmuştuk. Birbirini besleyen süreçler bunlar, tek hedefimiz yazı yayımlamak değildi.

daşlarımla, edebiyata meraklı çocuklardık, kendimizi yazarak ifade etmeyi seven çocuklardık. Okuduklarımızı ve yazdıklarımızı paylaşarak hem bir dostluk geliştirmiş olduk aramızda hem kültür, sanat, edebiyat hakkındaki ilgimizi daha derinleştirebileceğimiz bir mecramız olmuş oldu hem de bir projeyi baştan sona nasıl yönetip nasıl yürütebileceğimizle ilgili bir tecrübe sahibi olmuş olduk. Benim açımdan dönüp baktığımda lise benim için ne ifade ediyor dersek aslında lise benim için Seher demek, orada kurduğumuz hem arkadaşlıklarımı hem de ortaya koyduğumuz ürünleri hâlâ çok önemsiyorum çünkü bugün olduğum insan olmama Seher macerasının çok büyük katkısı oldu.

İlk sayıları karıştırırken sizin kendinize “beş içli söz” dediğinizi gördük. Onun hikâyesi nedir?

Lafın tam nereden çıktığını doğrusu hatırlamıyorum ama bütün bu Seher macerası, döndü dolaştı yedi sekiz arkadaşın etrafında şekillendi. Müdür yardımcınız Ekrem Bilim’le, Edebiyat hocanız Sedat Cankılıç’la dostluğumuz o günlere dayanır. Son sınıfa geldiğimizde bizim dönemden beş kişi kalmıştık: Eyüp Özdemir, Fatih Gürlen, Bünyamin Yıldız, Alperen Aydın ve ben. Kendimizi edebiyatla birlikte düşünmekten, söyleyecek önemli sözleri olan genç adamlar olarak görmekten hoşlanıyorduk sanırım. “Biz biz idik, bir idik, tam beş içli söz idik.”

Seher’in öğrencilerin toplanarak çıkarttığı bir öğrenci dergisi olmasının sizce ne gibi bir önemi var?

Aslında sizlerin yazdığınız yazıları yayınlamak için, hele bugün, bir dergiye ihtiyacınız yok. Amaç sadece

yazdığını paylaşmak olsa isteyen sosyal medya üzerinden her yazdığını yayınlayıp basılı bir dergiyle ulaşacağı insan sayısından daha büyük bir kitleye ulaşabilir ama önemli olan o edebiyat ortamını oluşturmak, arkadaşlarınızla edebiyata olan ilginizi paylaşarak birlikte üretebileceğiniz ve ilgilerinizi derinleştirebileceğiniz, birbirinizden beslenebileceğiniz bir kültür ortamı oluşturmak. O da dediğim gibi bu işi hocaların değil tamamen öğrencilerin çekip çevirmesiyle ve sahip çıkmasıyla oluşabilir. Öbür türlü, yani bir hocanın öncülüğünde bu işlerin yürümesinin pedagojik bir anlamı olabilir, işte öğrencilerin akademik gelişimlerinin ve dil yetkinliklerinin gelişmesine yönelik bir faaliyet, bu ise başka kısıtları olan ve bambaşka bir şey.

Eskiden imkân yoktu fakat heyecan vardı, şu anda öğrencilerde bulunan heyecansızlık hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bizim zamanımızı kafanızda çok idealize etmeyin, biz de zorlanıyorduk. Herkes edebiyat meraklısı değildi, dergide yayımlayacak yazı bulabilmek için arkadaşlarımızın derslerde ödev olarak, sınav esnasında yazdıkları kompozisyonları kurcalıyorduk. Bir sürü insan da bize bunlar da amma saçma sapan şeylerle uğraşıyorlar gözüyle bakıyordu, belki de haklılardı. Sonuçta sayısal olarak sizin döneminizde bu işlerle ilgilenenlerin bizim dönemimize oranla daha az olduğu kanaatinde değilim.

Aklımızda beraber şiir okuyan Yedi Güzel Adam sahnesi canlanıyordu.

O kadar yüceltmeyin, kendinizi de o kadar az görmeyin. Eskiden bir ortamın ürünü olarak dergi çıkı-

yordu, evet fakat o ortamı da biz oluşturmuştuk. Birbirini besleyen süreçler bunlar, tek hedefimiz yazı yayımlamak değildi. Bu devirde yetişkinler de gençler de bunu çok yapıyor, kuşaklarımız arasında çok büyük farklar varmış gibi davranıyorlar. Evet, siz 2025'te yaşıyorsunuz dünya bambaşka, 90'ların size tarih öncesi gibi geldiğinin farkındayım fakat o kadar da farklı değildi sahiden. Edebiyata ilgi duymak biz lisedeyken de çok ahım şahım bir şey değildi, sizi daha popüler hâle getirmezdi. Yine ona olan ilgi futbola olan ilgiden daha fazla değildi ki böyle olmasında da bir sıkıntı gördüğüm için söylemiyorum. Önemli olan sizin yaşlarınızda ilginizin olduğu alanda kendinizi gerçekleştirebileceğiniz bir platforma sahip olmak ve samimi olarak birinin birinden üstün olduğunu da düşünmüyorum. Okulun bir anlamı da sana o imkânı verip vermemesi, burada sayısal çokluk mühim değil. Evet, hayatın hangi alanında olursa olsun insanın düşüncelerini yazıyla aktarabilmesi önemli bir kazanım. Dolayısıyla Seher'de yazısı bulunan birçok arkadaşımız daha sonraki hayatında edebiyatla belki de okur olarak bile ilgisi kalmadı. Kimisi isminin orada yazılı olmasını severdi, kimisi düşüncelerini aktarmayı. Derginin güzelliği de orada. Çok farklı ritimler bir araya gelince başka bir harmoni oluşturuyor. Dergi de öyle bir çokluk ortamı olarak önemli bir şey.

Seher'i devam ettirme isteğiniz bulunuyor muydu?

Seher o zamanlar sahiden kimliğimin bir parçasıydı, dediğim gibi bu hâlâ devam ediyor ama mezun olduktan sonra Seher'in içinde bulunmaya devam et-

Derginin güzelliği de orada.
Çok farklı ritimler bir araya gelince
başka bir harmoni oluşturuyor.
Dergi de o çokluk ortamı olarak
önemli bir şey.

mek gibi bir arzum hiç olmadı. Biz de her insan gibi kurduğumuz şeyin yaşamasını istiyorduk. Bir de bana çok iyi gelen bir şeydi bu ve benden sonrakilere de iyi gelebileceğini biliyordum. Son sınıftayken 8 ve 7. sınıflardan bu işe ilgi duyan arkadaşların bizden sonra devam etmesi için bir ortam hazırlayıp bırakalım dedik ama ondan sonra da enselerinde boza pişirmedik illa yapın diye. Onlar mezun olana kadar yaptılar, başka dönemler geldi, başka anlayışlar geldi. Bazen devam etti, bazen etmedi. Bunlar da normal. Benim arzu ettiğim şeyi nesiller boyu herkes devam ettirsin diye bir isteğim de yok. Kendi yaptığım işi hâlâ sahipleniyorum ama onu başkalarının da yapması gereken bir vazife olarak gelecek nesillere aktarma gibi bir düşüncem yok. Sadece bana çok iyi gelmiş bir tecrübeyi sevdiğim insanlar da yaşasa çok memnun olurum.

Sizden bir üst dönemlerin çıkardığı Cemre dergisiyle aranızda nasıl bir münasebet vardı?

Cemre dergisi '93 mezunlarının biraz Seher'deki '94 yoğunluğuna, biraz yayın politikasına tepki olarak yayınladıkları bir dergiydi. Bu da son derece normal. Ama aramızda hiçbir zaman bir husumet olmadı, Cemre'nin kurucuları içinde aynı anda Seher'de de

Sadece bana çok iyi gelmiş bir tecrübeyi sevdiğim insanlar da yaşasa çok memnun olurum.

çalışan Ömer Nusret Kurt vardı. Bir derginin ille de Seher gibi olmak zorunda olmadığını gösteren cesur ve hoş bir girişimdi. Aramızda tatlı bir rekabet de bulunuyordu ama bir okulda birden fazla derginin bulunmasında hiçbir engel yok. Onlar da kendi hayal ettikleri dergiyi çıkarmak için o girişimde bulundular, benim o zaman da hoşuma gitmişti çünkü kişinin sürekli beğenmediği bir dergiyle uğraşmasını, onu ille başka bir şeye dönüştürmeye çabalamasını anlamıyordum. Kimse kimseyi beğenmek zorunda değil, beğenmiyorsanız kendi derginizi çıkarabilirsiniz, orada yerin olmadığını düşünüyorsan onu dönüştürmeye niye çabalıyorsun ki? Başka yerlerden de Seher'i beğenmeyen eleştirilerle karşılaşılırdık, bazıları haklı da olabilirdi dediğim gibi ama biz 15-16 yaşında çocuklar olarak ne istiyorsak onu yapıyorduk ve başka kimsenin istediği şeyi yapmasına da engel olmuyorduk.

Beykoz'dan bahsederken kullandığınız "kırmızı tepe" sizin için ne ifade ediyor?

Kırmızı tepe, Beykoz Tokatköy'de, okulun üzerinde bulunduğu tepe. Orada toprak böyle çok yoğun bir kırmızı renkteydi... İlk yıllarda asfalt filan da olmadığı için

ayakkabılarımızda, üstümüzde, başımızda, sürekli o kızıl çamurla dolaşırdık....

Derginin kapaklarına nasıl karar veriyordunuz?

Hep birlikte, Aycan Grafik'te karıştırdığımız sanat kitaplarından, orada burada gördüğümüz ve beğendiğimiz şeylerden seçiyorduk...

Seher'deki arkadaşlıklarınız ileriki yıllarda nasıl şekillendi?

Arkadaşlık dediğimiz şey, bir kere şekillenip sabit bir formda kalmıyor ki. Sürekli olarak sizinle birlikte dönüşüp duruyor, geliyor, yoğunlaşıyor, seyreliyor... Benim için, Seher'de kurduğum arkadaşlıklar hâlâ çok önemli, hayattaki en yakın dostlarımdan önemli bir kısmı o günleri paylaştığım isimler. Bugün de sizler geldiniz, sizlerle de tanıştık, arkadaş olduk, bakalım birlikte nasıl bir maceramız olacak?

Bizlere ne tavsiye verirsiniz?

Hiç kimseyi dinlemeyip kendiniz nasıl bir dergi çıkarmayı hayal ediyorsanız onu gerçekleştirmek için çalışın. Ben şimdi, kendi hayal ettiğim dergiyi niye size yaptırırım? Varsa öyle bir hevesim, oturur kendim yaparım.

Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi: Okul Kültürü Üzerine Kısa Bir İnceleme

Bezza Nur Okumuş

Okul Kültürü Nedir, Nasıl Oluşur ve Bir Okulun Tarihinde Nasıl Yer Edinir?

Okul kültürü ifadesi en temel anlamıyla okul topluluğunu bir araya getiren idealler, değerler, varsayımlar ve inanışlar birleşimidir. Bu ifadeden yola çıkılarak okul kültürünün oluşması için topluluğu bir araya getiren temel ideal ve değerlerin bulunması kaçınılmazdır. Bir okulda köklü, güçlü, başarı sağlayan bir kültürün oluşması için bu ortak paydaların yanı sıra elbette zaman gerekmektedir. Ortak paydaların doğru uygulanması, okulda bulunan fertler arasındaki iletişimin doğru bir şekilde sağlanması, okul mezunlarının okula bağlı kalması, öğretmen-öğrenci iletişiminin korunması gibi birçok uygulamayla okul kültürü oluşur ve güçlenir.

Ayrıca güçlü bir okul kültürünün en önemli gereklilikleri arasında o okulun nasıl bir insan yetiştirmeyi hedeflediği, yetiştirdiği kişinin topluma nasıl fayda sağlayacağı ve bu insanı hangi eğitim-öğretim uygulamalarıyla eğiteceği bulunmaktadır. Bir kültür oluşturmak demek bir insanı şekillendirmek demektir. Okul kültürü oluşumu sadece öğrenci-öğretmen arasında değil okulda çalışan hizmetlilerden okulun müdürüne kadar herkesi kapsar, bu unsurlardan etkilenir. Bu sebeptendir ki güçlü okul kültürü örneklerinde okul içindeki çalışanlardan öğretmenlere, öğretmenlerden idarecilere okulda fertler arası ilişkiler genellikle olumlu düzeyde ilerler. Ayrıca yine böyle okullardan mezun olmuş öğrencilerin okul ile bağının neredeyse hiç kopmadığı, okula yeni gelen öğrencilerin girdikleri okul ortamında bu bağ ve etkileşimleri görmesiyle aidiyet hissinin temelinin oluştuğu görülmektedir.

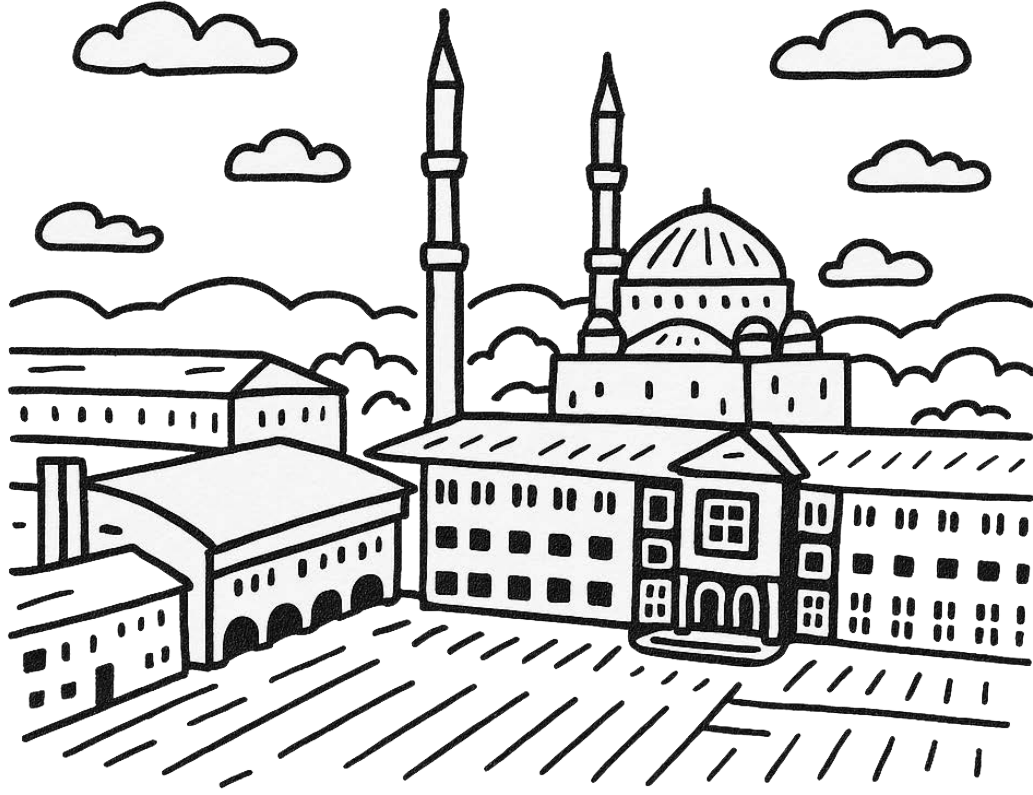
Güçlü bir okul kültürünün oluşumunda kilit rol hâliyle okul müdüründedir. Okul müdürü okulda çalışan, eğitim gören herkesi yönlendirir, etkileşimin kilit taşı olur. İyi bir okul müdürü idaresindeki okul kültürünü benimser, bu kültürü en iyi şekilde anlatır, aynı zamanda bu kültürün örnek bir temsilcisi olur.

Böyle bir okul müdürü okulda etkileşimi iyi bir şekilde sağladığı gibi bunu kendisi de uygular, yani herhangi bir sorun olduğunda çalışan, öğrenci veya öğretmen hiç kimse bu sorunun çözülememesi durumunda müdüre danışmaktan çekinmez. Okul müdürü okul iletişiminden bağımsız ve uzak kalmaz.

Temeli sağlam ve güçlü bir okul kültüründe her biri birbiriyle bağlantılı unsurlar vardır. Bunlar kısaca okulda sıklıkla ifade edilen temel ilke ve değerler, bu ilke ve değerlerin öğrencilerin gelecekle ilgili olarak onlara aktarılması, okulun davranış normlarının okul kültürü tarafından belirlenmesi, okulun ağırlık verdiği alanlarda etkinlikler düzenlemesi ve öğrenci taleplerine açık olması, bu kültürün varlığının görünür olmasıdır.

Okul kültürü özellikle köklü okulların tarihlerinde oldukça büyük bir yer edinmiştir. Okul kültürü bir okulun kimliği gibidir: Ne olduğunu, nasıl insanlar yetiştirdiğini, neyi amaçladığını gösterir. Bu sebeple okul kültürünün olmadığı veya zayıf olduğu okullarda dikkat çekici tarihî kayıtlar bulunmaz, okul içinde iletişim neredeyse yoktur, okula gelen bir çalışan, öğretmen, öğrenci hatta bir müdür kendini o okula ait hissedemez. Bu durumda o okulda öğrencilere aşılanması hedeflenen bir fikir, bir ideal olsa bile kültüre yerleşmediği için eksik kalacaktır. Okul kültürü güçlü olan okullara ise talep her zaman fazladır, bu okullarda başarı oranı da gittikçe yükselir.

Sonuç olarak bir okulda okul kültürünün köklü, güçlü, sağlam olması demek o okulda aidiyet hissinin, başarı oranının, doğru iletişimin ve huzurun yüksek olması demektir. Bu okullarda okuyan öğrenciler başarılı olmak ister çünkü gerçekleştirmeleri gereken bir ideal vardır, onlara örnek olan mezunlar vardır, yani sürdürmeleri gereken bir kültür vardır. Bu gereklilik okulda idareciler veya öğretmenler tarafından açıkça söylenmez, okula gelen ve buna açık öğrenci bu ideali hisseder.

Kartal AİHL'de Okul Kültürü: Kısa Zamanda Asırlık Okullarla Rekabet Edecek Duruma Nasıl Geldi?

Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi okul kültürü bağlamında incelendiğinde asırlık bir tarihi geçmişi olmasına rağmen bu kültürü güçlü bir şekilde öğrenci, öğretmen ve çalışanlarına aktarmış ve her anlamda başarısını ortaya koymuştur. 1985 yılında Beykoz'da Türkiye'nin ilk Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak kurulmasının ardından konum değişikliği ile Kartal'a gelmiş ve üniversite sınavlarında Türkiye dereceleri çıkarmıştır.

Kurulma amacı Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının Türk-İslam kültüründen uzak kalmaması olan Kartal AİHL, 1993 yılında ilk mezunlarını vermiş ve bundan bir yıl önce, 1992'de okula kız bölümü eklenmiştir. Amacı bir kültürü, bir ideali öğrencilere aşılacak olan Kartal AİHL, zaman zaman düşüşler yaşamış olsa da bu durumlardan sıyrılmayı ve temellendirilmiş, etkili ve sağlam bir kültüre sahip olarak çıkmayı başarmıştır. 28 Şubat sürecinde imam hatip okullarına rağbet oldukça azalmış ve Kartal AİHL'de de başörtüsü sorunları baş göstermiş, öğrencilerin eğitimine engel olunmuştur. Buna rağmen bu süreçte okula bağlı kalan her bir Kartallı ferдин gerçekleştirilmesi ve temsil etmeleri hedeflenen ideali okula ve imam hatibe bağlılıklarıyla gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Kartal'da okul kültürünün oluşmasında okul müdürlerinin de büyük önemi vardır. Bu konuda 2009-2020 yılları arasında "Süper Müdür" ünvanlı Kartal mezunu Mithat Tekçam Hoca, 2020 yılından bu yana ise yine Kartal mezunu Doç. Dr. Özkan Öztürk Hoca okul tarihinin son yarısında Kartal'ı Kartal yapmış ve okul kültürünün en etkili olduğu dönemlerinin yaşanmasında büyük rol üstlenmişlerdir. Mithat Hoca okul başarısının yükselmesinde, bugünkü hâline gelmesinde üstün çaba ve gayret göstermiştir. Okulda her alanda çeşitli etkinliklerin düzenlenmesinde öğrencilere ve öğretmenlere destek olmuştur. Özkan Hoca da bu kültürü olduğundan da güçlü ve sağlam hâle getirmek üzere hem okul içerisinde hem dışında emek sarf etmiş, okul binasının düzenlenmesinden atölye ve kulüp etkinliklerinin aksama olmadan işlemesine kadar her alanda elini taşın altına koymuştur.

Şimdiki Kartal'a bakıldığında çalışan, öğrenci, öğretmen ve idareciler arasında iletişimin olumlu düzeyde olduğu; alt-üst dönem kardeşlikleri ve mezun bağlantılarıyla öğrencilerin okula bağlı kalmasının sağlandığı, gelen her öğrencinin nasıl davranması gerektiğini ve Kartallı olmanın neleri gerektirdiğini kavradığı görülmektedir. 1985 yılından bu yana 40 yıllık bir süreçte zorlu aşamalardan geçmesine rağmen okul kültürünün iyi bir örneği olan Kartal AİHL, hâlen bu kültürün aktarıldığı öğrencileri yetiştirmeye devam etmektedir.

Lâlenin Hatırı

Hanife Aüşegül Ezer

Odasını havalandırmak için açtığı camı unutmuş, koltukta uyuyakalmıştı. Camın kenarındaki perde rüzgârın etkisiyle dışarı doğru süzülüyor, komodinin üstündeki kâğıt parçaları hafif hafif hareketleniyordu. Ahşap masanın üzerindeki biblo devrilip yere düşünce ani bir iç çekişle uyandı yaşlı kadın. Koltuktan kalktı, perdeyi içeri alarak camı kapattı. Hasta olma endişesiyle kaloriferlere yanaşıp sıcaklığı kontrol etti. "Bu kış bir kez daha hasta olursam vay hâlime." diye düşündü. Elleri buz kesmişti. Yerdeki bibloyu yerine koyduktan sonra üzerine kalın bir hırka alarak çıktı odadan. Sıcak bir çayla içini ısıtmak istedi. Saat geç olduğu için terliklerini vurmada emin adımlarla yürümek mecburiyetindeydi. Her zamanki gibi koridorun soğukluğuna söylenerek merdivenleri indi. Kafeteryada bir iki kişi vardı, kimseyle pek muhabbeti olmadığından çayını alıp odasına geri döndü. Kaloriferin yanına yanaştı. Sıcak çayını yudumlarken "Bir kış daha bitiyor." diye geçirdi içinden. Oysa hiç yaşanmamış gibiydi. Birbirinin tekrarı olan günleri ayırt edemiyor, yediği içtiği, görüp dinlediği her şey benzerlerini anımsatıyordu ona. Baharda ve yaz aylarında günün çoğunu bahçede geçirse de kışın tüm gün içeride durmak zorunda kalıyordu. Her gün kahvaltısını yapıyor, tanıdığı bir iki kadınla iki çift laf ediyor, en son odasına geri dönüp biraz uyukladıktan sonra eski albümleri karıştırıp geçmişi anımsamaya çalışıyordu. Eskiden birikmiş mektupları karıştırıp okusa da şimdilerde gözleri görmüyor, yazıları seçmekte zorlanıyordu. Zamanla fotoğraflar dışında geçmişi saklayan diğer her şeyi bir kenara bırakmış, önemli evraklar ve diğer belgeler için de başkalarından yardım ister olmuştu. Aradan geçen yıllarla birlikte fotoğraflar da eski etkisini kaybetmeye başlamış, yeni hiçbir kare olmadığından aklında kalan anıları da birer birer elinden kayıp gitmişti. Avucunda tuttuğu hatıralar minik kum taneleri gibi azar azar ama hızla dökülüyor, du yaşlı kadının...

Bir gün elinde bir demet beyaz laleyle genç bir kız geldi. Kadınlar güzel bir karşılama için giriş kata inmiş, gözlerinin içi gülen kızcağızı izliyorlardı. Dışarıdaki kış kıyamete karşın yeni koparılıp getirilmiş benzeyen laleler canlı ve bembeyaz bir asaletle kızın elinde duruyorlardı. Genç kız, içten tebessümüyle sığağa hasret kadınların kalplerini ısıtıyor, kendisini merakla inceleyenlere başıyla selam veriyordu. Ortam kalabalıklaşınca yavaş yavaş yanlarına yanaştı, elindeki laleleri bir bir dağıtmaya başladı. Çiçeğini alan kadınların duruşu laleninkine benzer bir asalete bürünüyordu. Hepsini eline verilen çiçeği burnuna yaklaştırıp hoş bir koku arayışında gözlerini yumdu. Laleler herkese yetmedi ama çiçeği olmayanların yüzünde bile bir mutluluk parıltısı belirdi. Demetteki çiçekler bitince genç kız yanına yaklaşan birkaç yaşlı teyzeye sarıldı, sonra çevresindeki kadınlarla birlikte kafeteryaya indi.

Yaşlı kadın elindeki laleye baktı bir süre. Öyle saf ve masum duruyordu ki... Bir an gençliğini hatırladı, eline verilen çiçekler geçti gözünün önünden. Hiçbiri de böyle güzel gözükmemişti ona. Koklamak için burnuna götürdü, kısa kısa nefesler aldı ama kokuyu algılayamadı. Yaşlılığına verdi. Kalabalığın arkasından yürürken genç kızda takılı kaldı bakışları. Kendi kızına pek bir benziyordu. Olabilir mi acaba diye düşünmeden edemedi, tek kaşı istemsizce havalandı. Kısa bir an toprak yığının ortasına dikili bir lalenin fotoğraf karesi canlandı gözünün önünde. Başını önüne eğdi. Elinde tuttuğu laleyi daha dikkatli inceledi. Gözünün önüne gelen karedeki laleye çok benziyordu. Yüreğinde dalgalanan bir heyecanla hızla merdivenlere yürüdü. Dikkatli ve çabuk bir şekilde merdivenleri indikten sonra kafeteryaya girdi, gözleri genç kızı aradı. Etrafı çok kalabalıktı. Kadınlar orta masayı kapatıyor, herkesin yamacına toplandığı kızcağız gözüküyordu. Ara ara gelen gülüşmelere bakılırsa muhabbet de güzeldi. Merakla o tarafa yöneldi. Elinde tuttuğu laleyi sımsıkı kavradı. Masaya yaklaştıkça içinden dışına bir titremedir başladı. Önünde duran kadınlardan izin isteyerek iyice yakınlaştı. Nihayet sesini duydu, onu görebiliyordu artık. Şaşkınlık ve özlem dolu gözleri yaşlarla kaplandı. Genç kız hayretle kendisine bakan kadını fark edince duraksadı. Birkaç saniyelik sessizlik yaşlı kadının kekeleyişiyle bozuldu. Titremesi giderek artıyor, elindeki laleyi tutmakta zorlanıyordu. Bir adım atacak oldu ancak bir anda masanın yanına yığılıverdi. Genç kız hızla yerinden kalktı, yaşlı kadının çevresini saranları eliyle kenara iterek onu kolları arasına aldı. Odasına taşınmasına yardım ettikten sonra gerekli muayenenin yapılmasını sağladı.

Birkaç saate kalmadan uyanıvermişti yaşlı kadın. Yatağında, senelerdir her gün dünyaya yeni gelir gibi uyandığı yatağında yatıyordu. Başucunda duran laleyi görünce şaşırıldı. Sonra içeri genç bir kız girdi. Yeni işe başlamış olmalı diye düşündü. Genç kız gülümseyerek "Daha iyi misiniz?" diye sordu. Ağır ağır başını salladı yaşlı kadın. Göz ucuyla yanında duran laleye baktı. Beyaz yaprakları biraz tozlanmış duruyordu ama hâlâ canlıydı. Doğruldu, laleyi eline alıp

üflledi. Kendinden biraz uzaklaştırıp birkaç tur döndürdü. Genç kız kendi kendine mırıldandıktan sonra kapıya yöneldi. Gelen gıcırta sesiyle yaşlı kadının dik-kati o tarafa kaydı, ayağa kalkıp onun peşi sıra koridora çıktı. Sağa sola bakındı ama kimseyi göremedi. Biraz yürüdü, köşeye geldiğinde duyduğu konuşma sesleriyle birlikte durdu, elinde tuttuğu laleyi incelerken bir yandan konuşulanları dinledi. "Anneannem" diyordu ince bir ses. "Onu görmeye geldim aslında buraya." Bir diğer ses "Ya? Kim senin anneannen?" diye sordu. Uzun zaman sonra ilk defa burada ziyaretçi görüyordu. Kimsenin geleni pek olmazdı. Meraklandı, kimin için gelmişti bu kızcağız? "Tansiyonu yükselen kadın, annemin emaneti bana. O bilmez beni ama ara ara gelir görürüm onu."

Şimdi daha çok meraklanmıştı. Rahatsızlanan kadın kimdi acaba? Tanıyor muydu? Yanlarına gidip soracak oldu, sonra vazgeçti. Geri dönüp kafeteryaya indi. İçerisi her zamanki gibi sakindi, daimi müşterileri dışında pek kimse yoktu. Sıcak bir çay alıp odasına çıktı, içeriyi biraz havalandırmak için camı açtı. Koltuğuna oturup komodinin üstünde duran fotoğrafları aldı eline. Beyaz lale dikili mezarın fotoğrafına bakarken mezarın yan tarafında oturan bir kız çocuğunu fark etti. Bir an birine benzetir gibi oldu ama çıkaramadı. Karmakarışık bir arşive benzeyen zihnini yormaya mecali kalmayınca fotoğrafları bırakıp koltuğa başını yasladı, yasladığı gibi de uyuyakaldı. Aradan geçen zamanı hiçbir zaman bilmese de her seferinde ahşap masada duran biblo devrilip yere düşünce ani bir iç çekişle uyanırdı. Yine öyle oldu, koltuktan kalktı, perdeyi içeri alarak camı kapattı. Birkaç yudum içtiği çayı ağzına götürdü. Buz gibi olmuştu. Memnuniyetsiz bir ifadeyle gözlerini odada gezdirdi. Yatağının yanında duran laleye gözü ilişti. Hızlı adımlarla yatağın yanına yanaştı. Eğilip laleyi eline aldı. Yaprakları solgun görünüyordu, eski canlılığını yitirmişti, bembeyaz rengi de artık kirli griye çalıyordu. Laleyi birkaç kez elinde çevirdi. Sonra birbiri içine geçmiş onlarca kuru lalenin olduğu eski bir vazunun içine bıraktı... Ağır ağır kaloriferin yanına yürüdü. Soğuk çayını yudumlarken "Bir kış daha bitiyor." diye geçirdi içinden.

Tombul Kuzuların Aşkına

Abdullah Arıbaş

Kimsenin kimseye minnet etmediği şu cihanda hiçbirimiz hak yolun simgesi ittifakımıza ve batıla gömülü ihtilafa karşı olan “duruş”umuzdan taviz vermeme liyiz. Eşref-i mahlukat olarak yaratılan insanlığımızın bazısı yaratılış nimetini nisyana doğru götürürken bazısı ise çoktan nisyânını isyana vardiıyor ve ihtilafın onulmaz yoluna sapıyor. İttifakımızın doğruluğundan az veya çok emin olan azınlıktaki bizler, evleviyetle içimizdeki şüpheli ve sapkın ideolojilerden kurtulmalıyız. Akabinde, modern çağımızda cirir atan ihtilafa düşmüş veya düşmeye yakın kişilerin içlerindeki dikenli ormanlarında sarıp sarmaladıkları ruhlarına göz aydınlığı olup duruşlarına destek vermeliyiz. Bunun için duruşumuzun heybesinde zarafet olacak, sabır olacak, incelik olacak... En önemlisi ise muhabbet ve samimiyet olacak ki muhatabımız bizi önemseyebilsin. Bir çiçek kadar nazik olabilirsek ancak arılar bizi ziyarete gelir. İhtilafın dikenleri arasında ittifakın gülü olmalıyız ki kokumuzla, duruşumuzdaki asaletle örnek olalım. Azınlıktaki bizler, birbirimizin arasında doğru yoldan şüphe duymayız zaten; asıl mesele, benliğini şaşırmış insanların arasına girdiğimizde ihtilafa kapılmamaktır. Asıl mesele “baharda çiçek açmanın âdetten, kara kışta kardelen olmanın asaletten” olduğunu unutmamaktır.

Hayata ve insanlara olan “bakış”ımızı sahip olduğumuz zihin yapımız belirler. Zihniyetimiz; gündelik yaşamımıza tesir etmiş olan davranışlarımızın, duygularımızın, düşüncelerimizin gelenek ve örflerimizle bağlantısı sonucu hayatı tüm yönleriyle görüp yo-

rumlama biçimimizdir. Dünyaya bakışımızı, idrakimizi ve bu idrakten elde ettiğimiz yorumlamalarımızı çevremize, gelecek nesillere aktarma isteğimizi hakikatten sapmayarak yapmalıyız. Kimimiz ittifakımızın sancağını politikayı kullanarak ideolojik söylemler ile zafere taşımalyken kimimiz ise benliğimizi yansıtan bakışlarımızdaki yorumları, poetikayı kullanarak kurgusal bağlamda sanatsal bir üslupla aktarmalı. İhtilafın gözleri boyayan bakışlarından ve gönülleri karartan zihin yapılarından çıkan yorumlarına karşı çıkıp onlara hakikati belletebilmeliyiz.

Bizler dünya ile, dünya ise bizimle yaşıyor. Bir başka deyişle dünya, kişinin kafasında kurduğu düşünceleriyle şekilleniyor. Böylece ortaya birçok dünya tasavvuru ve “anlayış”ı çıkmış oluyor. Nefislerimiz bazı zamanlar bu anlayışların ihtilafa yakın olanlarına meyledabiliyor. Hâl böyle iken nereden ve nasıl destek bulacağız? Tabii ki de Veli ve Vedud olan Allah (c.c.) ile O'nun bize uygun gördüğü din olan İslam'ın insanlığa sunduğu fevkalade kusursuz yaşamdan bulacağız desteğimizi. Zira bizlere dost ve yardımcı olarak Allah (c.c.) yeter. Mazlumun zalimden, kuzunun kurttan, avın avcıdan hesap soracağı; ömrümüzden, gençliğimizden, malımızdan, ilmimizden Basar ve Semî olan Allah'a (c.c.) hesap vereceğimiz ahiret gününün bilinciyle atmamız her adımımızı. Allah'ın (c.c.) yarattığı herhangi bir mahluka kulluk etmememiz gerektiğini aklımızdan çıkarmamalıyız. Zira bu bizim insan olma izzetimizi düşürür. Bizim benimsememiz ve yaşamımızın her deminde uygulamamız gereken

en mühim dünya anlayışımız; Allah'ın (c.c.) tek mâbut olduğuna imanımız, tâğutu ve Allah'tan (c.c.) başka bütün ilahlaşma temayülündeki güç odaklarının her birini inkarımız olmalıdır. Bu anlayışa sahip olabilmek ve menfi hâle düşmemek içinse nefsanî, maddî eğilimlerimizden kurtulup manevî reçetelere meyletmeliyiz.

"Aşk" yürektedir ve yürek de yankıya ihtiyaç duyar. Her yürek, feryatlarla dolan sesinin bir gün o aşılmaz denilen dağdan gelen yankısıyla irkilmek ister; o yankının, içinde beslediği gülleri açtırması ile behudar olmak ister. Karşısındaki kişinin/yüreğin kendisinin varlığını onaylamasını ve bunu hissettirmesini ister. Kısaca insan/yürek var olmak, kale alınmak ister çünkü hiçbir insan toplumdan ve yaşamdan kendini soyutlayarak var olamaz. Her varlık başka bir varlık ile, duygu ile var olur. Varlığımız bir diğeriyle anlam kazanır; kendimizi bir başkasıyla tanımlar, onunla varlığımızı tamamlarız. "Aşk, benliği unutup gerçeği aramaktır." İnsan gönderildiği şu fani hayatın keşmekeşinde arada bir soluklanıp aldığı ilk nefes ile vereceği son nefes arasındaki bütün çırpınışının elst bezminde tanıştığı o ilk nefes, hayat hakkı elde etmesine sebep olan o ruhuna üflenen ilahi nefese ulaşma arzusu ile dolması gerektiğini hatırlamalıdır. Zira bizim hakiki ayrılığımız o gündür. Bitkilere hayat veren su, nasıl bir müddet sonra çekiliyor ve akabinde yemyeşil bitki örtüsü kuruyup toz toprağa karışıyor, Allah'ın (c.c.) takdir ettiği zaman geldiğinde dünya hayatı da tümüyle sona erecek ve benliğimizi unutarak aradığımız gerçeğe/Refik-i âlâ'ya kavuşacağız. Kalplerimize hâkim olmalı, ona değer vermeli ve hiçbir yere sığmayan Allah'ı (c.c.) oraya sığdırmalıyız. Çünkü bizler kâinatın en şerefli olma vasfını/eşref-i mahluk ünvanını bedenimiz ile değil ruhumuz ile, ruhumuzda taşıdığımız bir cevher olan kalbimizdeki hislerimiz ile kazandık. Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım (c.c.), kalplerimizi dinin üzere sabit kıl...

"Öyle yaşamalıydınız ki sizi öldürmeye gelen sizde

dirilmeliydi."¹ Yaşadım diyebileceğimiz, şükrünü eda edebileceğimiz, vuslata huzurla erdiğimizde hiçbir çekincemizin olmayacağı bir derdimiz ve "dava"mız olmalı. Alışık olduğumuz rutinlerin içinde, bildik bir konfor alanında yaşarız. Bu alan, sınırları belli bir güvencen hissi sunsa da aslında gelişimimizin önündeki en büyük engellerden biridir. Bizler, hayatımızdaki bu alanın içinde kaldıkça risklerden kaçınır, zorluklarla yüzleşmekten çekiniriz. Konfor alanımız değişime karşı direnç kazanmamıza neden olur. Bu direnci kırmak için öncelikle gelişimimizi destekleyecek hedef ve ideallerimizin olması ve bu hedef ve ideallerimiz uğruna gayret sarf etmemiz lazım gelir. Eski Türkler "Anasının dizinde büyüyen çocuğun yüreği yağlanır." demişler. Bu gayret sürecinin, bu dava meselesinin sorumluluğunu omuzlarımızda hissetmeyi ve bu yolda kendi başımıza yürüyebilmeyi öğrenmemiz gerekir. Büyümek ve aklımız ile ruhumuzun daha bilge olması için çabalamamız gerekir. Zira insan yalnızca etiyile kemiğiyle büyümek, ruhuyla ve hisleriyle de büyür. Cebimiz ve midemiz uğruna değil duygularımız, mantığımız, zihnimiz ve o zihinde bellediğimiz dava uğruna yaşamalıyız. Bu dava ile elde ettiğimiz onurlu duruşumuzu, bakışımızı, anlayışımızı, aşkımızı mekân ve zaman ayırt etmeden göstermemiz icap eder. "Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım: / Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım!"

"Zaman geçti, biz büyüdük. Büyümeye de devam ediyoruz. Her manada." Yaşımız kaç olursa olsun bir mahluka hesap verme düşüncesi bizi biz olmaktan alıkoyar. Unutmamalym ki biz ömür denen bu uzun yola bir arayış için çıktık. Çıktık ki bu yolda kendimizi bulalım, dahası kendimiz olalım. Tombul kuzuların aşkına kardeşinizin bu yazdıklarını mühimseyin.. Tombul kuzuların aşkına, Zarif Çoban'ın şu müthiş sözünü zihnimize, zikrimize kazıyalım: "Bir duruşu olmalı insanın; / bir bakışı, bir anlayışı, bir aşkı, bir davası olmalı..."

¹ Sezai Karakoç

sanatçı anlatamayan kişidir

Tarkovsky'de Hayat Aynası: İmge

Mustafa Selami Korkut

*"İmge: Hakikatten bir izlenim...
Bizim kör gözlerimizle bakmamıza izin verilmiş..."
Tarkovsky, Mühürlenmiş Zaman*

Filmografi

Orta Metraj

Katiller (1956)

Silindir ve Keman (1961)

Uzun Metraj

İvan'ın Çocukluğu (1962)

Andrei Rublev (1966)

Solaris (1972)

Ayna (1975)

İz Sürücü (1979)

Nostalji (1983)

Kurban (1986)

İmge Üzerine

Sanatın Amacı

*"Ne olursa olsun, şurası çok açık: Satışa çıkarılmış bir mal gibi tüketici'ye yönelik bir sanat değilse eğer söz konusu olan, her sanatın amacı; insanın kendisine ve çevresindekilere bu gezegende ne aradıklarını, neden yaşadıklarını, varlık sebeplerinin ne olduğunu açıklamaktır. İsterseniz açıklamak yerine insanlara bu soruyu sormak, onları bu soruyla yüzleştirmek de diyebiliriz."
Tarkovsky, Mühürlenmiş Zaman*

Hepimiz aynı olayı yaşarız aslında, sadece farklı bakarız yaşadıklarımıza. Hepimizin özünde insanlık; buna bağlı dertler, aşklar, umutlar ve umutsuzluklar yatar. Şair de bu insanlığa ulaştığı derecede gerçeğe yaklaşır. Tarkovsky'nin karakterleri de insanlığın karakterleridir. Özne "dışarıdaki birisi" değildir -ki burada klasik özdeşleşme ile ters düşer- bizzat içimizdedir. Andrei Rublev, umutsuz dönemlerde sanatın umuduna sarınan bir sanatçıdır. "İz sürücü" insanın içindeki inanç ve inançsızlık arasındaki ince ipteyürüyen kişidir. Nostaljideki Andrei; önceki yere özlemi, hasreti yaşayan ve bundan dolayı acı duyan âşıktır. İşte bu karakterler insanın dışındaki bir çatışma ve aksiyon yoluyla şekillenmez, bu karakterler bizatihi bizim içimizdedir. Buradan da anlaşılacağı üzere asıl amaç insanı dışsal bir aksiyonla onun dertlerinden ve sorgulamalarından kurtarmak değildir hiçbir zaman; asıl amaç onu acılarıyla ve düşünceleriyle, bizatihi kendisiyle yüzleştirmektir: Aynı "ayna"nın yaptığı gibi. İnsanı kendisi ile baş başa bırakır, bizatihi yaşam ile.

*"Burada filmde ne alacağı seyirciye kalır. Seyirciye bir şeyler vermek için yırtınmak, nafiledir; ne bir faydası vardır bunun, ne de bir anlamı. Seyirciye hayatı göstermek yeter, bunu nasıl değerlendirmesi gerektiğinin yollarını o kendisi bulur."
Tarkovsky, Mühürlenmiş Zaman*

Sanatçı

Ayna filminin proloğu... Kekeme bir çocuk ve onu tedavi edecek bir kadın. Kadın ilk öncelikle çocuğa sorular sorar fakat çocuk akıcı bir şekilde konuşamaz, kekelemesi sürekli konuşmasının önüne geçer. Ardından kadın, çocuğu hipnoz eder ve çocuğun elleri kaskatı kesilir. "Ellerindeki ve dilindeki gerginliği uzaklaştıracağım. Bir, iki, üç! Yüksek sesle ve anlaşılabilir şekilde tekrar et: Ben konuşabiliyorum." Çocuk cevap verir: "Ben konuşabiliyorum."

Bir kekeme ve hipnoz tedavisi... Bu ilişki Tarkovsky'nin sanat ile kurduğu bağın en güzel tezahürüdür. Bir kekeme gibidir sanatçı, içinde bazı şeyler vardır ama anlatamaz. Anlatmaya çalıştığında sekteye uğrar dil tarafından, bu nedenle bir hipnoza yahut bir üst dile ihtiyaç duyar. Bu dil imgelerdir. Sanatçı anlatamadığı şeyi imgeler yoluyla gösterir, kendisini kavramlardan soyutlayarak imgelere bırakır derdini. "Anlatamıyorum." bir sanatçının bence en güzel sözüdür.

İmge ve Katmanlar

Bu anlatamama durumunda bahsedilecek en önemli kelime imgedir. Tarkovsky için imgeler; hakikat ile dünyanın ilişkisini tanımlar, bir nevi araçlardır. Materyal dünyadan deneyim yoluyla aldığımız fenomenler/imajlar bizim için materyal varlıktan farklıdır

artık. Bizim nesne ile ilişkimizin ürünüdür. İmgeler üzerine konuşurken ilk olarak anlamamız gereken şey, onların bizim kavramlarımızdan farklıdır. Fark aslında bizzat bu iki ögenin tanımındadır: İmge betimlenebilir ve resmedilir şey, kavram tanımlanan ve kesin olanıdır. İmgeler sanatın başlıca unsuru ve aracıdır.

Sanatsal imge, kavramsal bir form içine ne kadar az sıkıştırılırsa asıl amacına o kadar yaklaşır. Haiku sanatı Tarkovsky için imgenin en net hâllerinden biridir çünkü bu şiirlerde nihai anlama ulaşmak imkânsızdır -ki bu önemli de değildir. Onun için önemli olan doğada kaybolur gibi şiirde kaybolup gitmektir. İmgeyi anlamamak aslında imgenin tanımı gereğidir; imge betimlenen ve nitelenen şeydir, tanımlara kapalıdır.

İmgenin daha net anlaşılması için Enver Gülşen'in *Hakikatin Sineması*'nda bahsettiği sanatta anlam katmanlarına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Birinci katman, nesnel olay akışlarını ve görünür gerçekliği içerir. Çoğu izleyici burada bulunur çünkü en kolay ve zahmetsiz katmandır. Genellikle yüzeysel temsiller ve anlamlar taşıyan bu katman "sadece hikâye" özelliği taşır. İkinci katman, alegorik anlam katmanıdır. Alegorik anlamlar, bilinç üstünden ya da bilinçten kaynaklanan ve sembollerin arkasına gizlenerek var olan anlamlardır. Üçüncü katman tinsel katmandır, burada anlamlar sembollerden soyunup saf şiirsel

imgelere bürünür. Dördüncü katman ise marifet katmanı olarak tanımlanır. Bu katman hakikatin en çok tezahür ettiği katmandır. Bu katmanlarda bilinç eksenini süreklidir ve katmanlar arası nüfuz da vardır. Bu katmanlarda ilerledikçe değişen birkaç öge vardır. Örneğin anlamsal tekdüzelik katmanlarda yükseldikçe azalır. Bir imge farklı bilinçlerde farklı karşılıklar uyandırabilir. Ayrıca hareket de yükseldikçe azalır ya da daha doğrusu dışsal hareket azalır ve insanın içsel hareketi artar. Gittikçe insanın derinliklerine hitap eder, bence üçüncü ve dördüncü katmanların en güzel örnekleri rüyaldır: saf imgeler. Bu tabakaların içerik olarak en net farkı yükseldikçe kaynağını dışsal değil içsel hareketlerden almasıdır.

Tarkovsky sinemasını bu katmanlarda konumlandırmamız gerekirse ilk olarak onun kaynağına bakmak yerinde olacaktır çünkü sanat eseri, kaynaklandığı katmanda asıl anlamını kazanır. Tarkovsky için kendi filmleri, arayışının sonuçlarıdır. Bu filmler aynı zamanda bazıları için arayışın başlangıcı ya da aracı olacaktır. Bu nedenle kendi filmleri de konusunu ve ana fikrini arayışından alacaktır. Yani dışsal bir harekete öykünmek yerine bizatihi insanın içsel hareketlerine öykünecektir:

"Filmlerim birbirinden farklı olsa da hepsi de aynı gerekçeyle yapılmıştı. İnsanın kendini içinde bulunduğu muğlak konum yüzünden kendi iç dünyasında yaşadığı çatışmayı tartışmak için bir tür manevi ideal ile bu maddi dünyada var olmanın zorunluluğu arasındaki çatışmayı anlamak."

Tarkovsky, *Şiirsel Sinema*

Burada en önemli unsur, sanat eserinin kavramsal taban yerine imgeler ile ilerlemesidir, sanatçı -her ne kadar zor olsa da- imgesel kaynağına bağlı kalmalıdır. Yani bu sinema kaynağını birinci veya ikinci katman yerine üçüncü veya dördüncü katmandan alır. Burada küçük bir parantez açarak bu kaynakların "sanatçı" olarak adlandıracağımız kişilerin sorgulanmasında önemli olduğunu söylemek gerekir. Sanatçının gerçekten dert edindiği, zorunda kaldığı, kendisinde derin yer kaplayan şeye öykünmesi gerekir bence. Tarkovsky'nin "Yönetmen olmak istemezsiniz, yönet-

men olmanız gerekir." sözü de bu çerçevede ele alınmalıdır.

Bir başka önemli konu ise imgenin çözümlenebilirliğidir. Çözümleme genellikle birinci ve ikinci katmanın öğelerini temsil ve sembollerden arındırarak onları kavramsal düzleme yaklaştırma çabasıdır. Bu yaklaşım genellikle karışıklığa son vererek bir şema oluşturma niyetindedir fakat şu unutulur: Sanat tekdüze anlamlara sıkıştırılmaz. Bu, aslında Nietzsche'nin Yunan felsefesine ve ardından gelen felsefe tarihine yaptığı eleştiridir çünkü bu filozoflar, Yunan tragediyalarının yaptığı gibi mitos ile logosu birlikte ele almak yerine sadece logosa ilgilenmiş ve sanatla felsefenin yollarını ayırmıştır. Aynı orada olduğu gibi çözümleme de aslında mitosun sanatsal özelliğinden arındırarak logosa dönüştürür. Bu nedenle mitosun, yani imgelerin zenginliği ve yoğunluğu kaybolur.

Peki Tarkovsky'de semboller ve temsiller yok mudur? Nedir her zaman göze çarpan kara köpek? Bu, belki de imge kaynağının tezahürü açısından çok önemli bir sorudur. Az önce de belirttiğimiz gibi katmanlar birbirine nüfuz edebilir. Bu nüfuz sayesinde saf imge, ikinci katmanda bir sembol olarak tezahür edebilir. Burada önemli olan onun kalıba sokulmaması ve asıl önemini imgesel bir anlamda taşıdığı unutulmamasıdır. Nitekim Tarkovsky'e göre bu imgelere sembol denilemez çünkü imge bir sembol olma amacıyla ortaya konmaz. Onun gerçek varlığı da ancak kendi sonsuzluk katmanında tam anlamını kazanır.

"Ben sembolizm düşmanıyım. Sembolizm benim gözümde çok dar bir kavrayış çünkü sembollerin deşifre edilmesi gerekiyor. Oysa sanatsal bir imge/görüntü deşifre edilemez. İçinde yaşadığımız dünyanın bir eşdeğeriştir."

Tarkovsky, *Şiirsel Sinema*

"Leonardo'nun tablosunu öğelerine ayırmaya çalışmanın bize hiçbir yararı dokunmaz, filme hiçbir ek açıklama katmazdı çünkü bu kadın portresi özellikle de ondan açık ve kesin sonuçlar çıkarmanın imkânsızlığıyla bizi etkiliyor." Tarkovsky, *Mühürlenmiş Zaman*

*Kaynaklar ve Ek Okumalar: *Mühürlenmiş Zaman* Andrey Tarkovsky, *Şiirsel Sinema* Andrey Tarkovsky, *Sinemanın Hakikati* Enver Gülşen, *Hakikatin Sineması* Enver Gülşen, *Rüya Sineması* Sadık Yalsızcuoğlu.

Taşlarda Saklı Hatıralar: Bursa'nın Hafızası

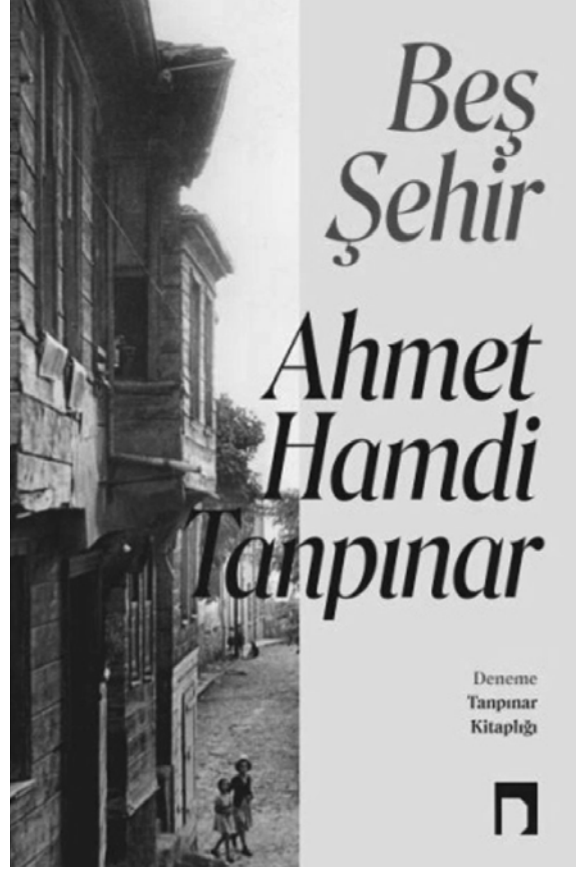
Gülnihal Sarı

*"Bir zafer müjdesi burada her isim:
Sanki tek bir anda gün, saat, mevsim
Yaşiyor sihrini geçmiş zamanın
Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın."
Bursa'da Zaman*

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir eseri, şehirlerin maneviyatını güçlü şekilde yansıtan bir gezi yazısıdır. Bursa şüphesiz kitabın en ilgi çekici ve derin maneviyata sahip bölümüdür. Bursa'nın köklü tarihini okurken gezi yazısından öte, ruhaniyet ve tarihin harmanlandığı bir atmosferle karşılaşırız.

Birçok efsaneye konu olan Bursa; bayramların, tarihî kişiliklerin, mekânların ve hezimetlerin adı olmuştur. Örneğin Evliya Çelebi eserinde Bursa'dan "ruhaniyetli bir şehir" olarak bahsederken Sadrazam Keçeci Fuat Paşa tarafından ise "Osmanlı tarihinin dibacesi" olarak tanımlanmıştır. Düşündüğümüzde Bursa, Osmanlı'nın manevi yüzünü ve derin köklerini hissettiren bir şehirdir. Tanpınar'ın "Bursa'da ikinci bir zaman vardır." demesi bu şehrin tarihine dair algılarımızı derinleştirir. Bana göre Bursa'yı diğer şeylerden ayıran da bu "ikinci zaman"dır. Benim için "ikinci zaman" güldüğümüz eğlendiğimiz ve sevdiklerimizle geçirdiğimiz zamanın içerisinde bekleyen örtülü anılardır. Bursa'daki "ikinci zaman" da da durum bundan ibarettir. "O sadece mazisinde yaşayan bir geçmiş zaman güzeli gibi hatıralarına kapanmış şehrin nabzında kendiliğinden atar."

Hepimizin çocukluğuna dair eşyaları vardır, peki bu eşyaları görmek sizin üzerinizde nasıl bir etki bırakıyor? Muayyen semt lakaplı bu şehir, barındırdığı kişilikleri ve mimari eserleri aynı bizler gibi unutmuyor, hep içinde yaşıyor. İnsan için bir oyuncak ya da bir koku neyse, Bursa için de tarihî eserler öyledir. Yeşil'in tazeliği, Orhan Bey Cami'sinin kapılarını ara-

layan yaşlı eller, Nilüfer çiçeği, Bursa'da ismini ölümsüzleştirmek isteyenlerin adına yaptırılan çeşmeler ve bu çeşmelerin huzur veren su sesleri Bursa'nın hafızasını oluşturur.

Bu "tarihî" eserlerden bazıları efsanelere konu olmuştur ve bunların arasından şüphesiz en dikkate değer olan ise Emir Sultan Türbesi'dir. En bilinen efsanelerden biri, Emir Sultan'ın Yıldırım Bayezid'in âşık olduğu kızını kaçırmaması ve Yıldırım'ın kızını kurtarmak için gönderdiği tüm askerlerin öldürülmesi üzerinedir. Emir Sultan Türbesi'nin âşıkların kavuşmasına vesile olduğu efsanesi, Bursa'nın manevi dokusuna romantik bir boyut katıyor. Bu hikâye insana Bursa'nın bir şehirden ziyade bir kişilik olduğunu kanıtlar. Ancak Emir Sultan sadece aşk ile değil su ile de dillere mazhar olmuştur. Yazarın Bursa'ya "sular şehri" demesi hiç de yanlış değildir. Şehri çevreleyen su sesleri, efsanelerde de önemli bir yer tutar. Emir Sultan müritlerinin birinin keramet göstermesini istemesiyle yere değneğiyle dokunarak su çıkarmıştır. Evliya Çelebi'nin de dediği gibi: "Velhasıl Bursa sudan ibarettir." Yazarın bu örneği vermesinin amacı Bursa için suyun önemini vurgulamaktır.

Ne var ki günümüzdeki Emir Sultan'daki peyzaj çalışmaları, tarihî dokuyu gölgede bırakarak eski ihtişamını kaybetmiştir. "Nerede o Emir Sultan'ın türbe kapısının baştan aşağı gümüş pullar, gümüş halkalar, gümüş kuplarla süslü imiş; gümüş eşikler, ibrişim halılar varmış..." ifadesinde görüldüğü gibi zamanında Bursa'nın dikkat çeken mekânlarından biri olan Emir Sultan şu anın modern algılarına yenik düşmüştür. Modern peyzaj çalışmaları tarihî dokuyu koruma kaygısını arka plana iterek estetik bir görünüm yaratma çabasına odaklanmıştır. Ancak bu geçmişi geleceğe taşımaktan çok onu silikleştirmektedir. Yüzyılların tarihini ve sanatını taşıyan bu eşsiz eserler, güzellik algılarından ve modernleştirme çabalarından uzak tutulmalıdır.

Bursa'daki Emir Sultan gibi mimari eserlerin ef-saneleştirmesi sanatın tecellisi ile vücut bulur. Sanat Bursa'nın kalbidir. Bu nedenle Bursa'daki ikinci zaman hâlâ izlerini göstermektedir. Tanpınar için ikinci zaman, geçmişin ve geleceğin birbirine geçtiği bir boyuttur. Bursa'da taşlar yalnızca birer taş değil geçmişin izlerini geleceğe taşıyan hafızalardır. İkinci zamanda insanı içine çeken şey, her an bir kubbe kenarından çatlayarak günümüz ve geçmiş hatıraları zamanın bir çizgisinde göreceğinden korkmasıdır. Yolda yürürken Orhan Bey'in sesiyle sarsılacak... Emir Sultan Türbesi'nde, Erguvan Bayramı'nı kutlarken kendisini bulacak... Emir Sultan Türbesi ve Yeşil Cami bu hafızanın önemli tanıklarındır. Ancak yazarın şu sözleriyle anlam bulur Yeşil Cami'nin Bursa'daki yeri ve mahiyeti: "Duvar, kubbe, kemer, mihrap, çini hepsi Yeşil'de dua eder." Yeşil, Bursa için farklı bir konumdadır. Tazeliği ve sükûneti temsil eder. Benim için Yeşil, atalarımızın ibadet ederken huzur buldukları bir mekândır.

Sanatkarlar, fethedilmiş Bursa'yı yeniden şekillendirmiş ve âdeta ikinci kez fethetmiştir. Dedelerimiz bu mucizevi dönüşümü ihtiras ve imanla harmanlayarak yarım asırdan kısa bir sürede Bursa'yı Türk ve Müslüman kimliğiyle yeniden inşa etmişlerdir. Bursa, artık şarki kimliğinden sıyrılmış ve Türk çocuklarıyla birlikte büyümeye başlamıştır. Sanatkarlarımızın inşa ettiği türbeler, camiler ve çeşmeler; şehri adım adım zapt ederek Bursa'nın ruhunu oluşturmuştur. Bu sü-

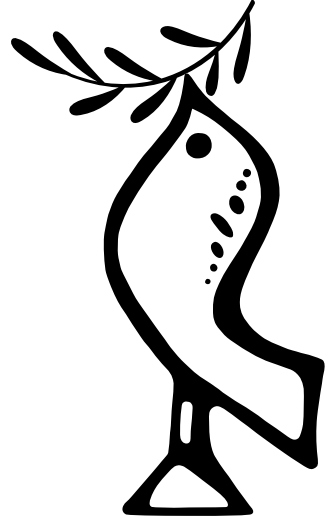
reçte şehrin kültürüne yeni bir soluk getiren yazarlar ve şairler de ortaya çıkmıştır. Sanat ve şairanelik, Bursa halkının günlük yaşamının bir parçası hâline gelmiştir. Anneler çocuklarından bahsederken "Oğlum, Orhaniye ve Muradiye'nin yapıldığı sene doğdu." demişlerdir.

Bursa'da "ikinci zaman" aşk, zafer ve arzuyu dolup taşarken su seslerinin yankılarıyla şehri sarar. Bu ikinci zamanı hissetmek için Nilüfer Hatun ve Orhan Bey olmak gerekmez çünkü ikinci zaman, Bursa'nın özüdür. Yazarın, çocukluğuna dair izleri bulma umuduyla Hüdavendigâr Cami'sine gitmek istemesi ve orada geçmişin tebessümünü bulacağını düşünmesi, bunun en güzel örneğidir. Şüphesiz ki "ikinci zaman" insanın muhayyilesinde yaşar.

Aşk, zafer ve suyun son bulduğu yerde ise ölüm insanın çehresini kaplar. Yeşil Cami'de Orhan Bey'in yeri şu an dünya üzerinden silinmiş ve insanların hafızalarından kaybolmuştur. Solmaya başlar geçmişin devamlılığı ve ölümsüzlüğü Bursa'nın sonuna yaklaştıkça. Bir gün bu şehri bizlere tanıtan biricik şahitlerimiz ve tarih, hatıralarımızdan silinecektir çünkü insanın varlığı ölümsüz değildir yani baki kalamaz. Ölüm, hayatın "susan ve değişmeyen kardeşi"dir.

Bursa geçmişin izleriyle yoğrulup bizleri geleceğe aktaran bir hatıra şehridir. Ölüm her an insanın yanındadır. Bu şehirde ölüm, her an varlığını hissettirse de insanı ne Bursa'nın huzurlu ruhu ne de onun içinde saklı olanlar korkutabilir. "Yeşil Türbe, Yeşil Cami der demez 'ölüm' muhayyileimizdeki çehresini değiştirir." Yeşil'in ve sanatın zarif birleşimi, ölümü karanlıktan ve sessizlikten kurtararak onu bir korku olarak değil aynı zamanda bir tamamlanma, bir huzur olarak görmemizde etkili olur.

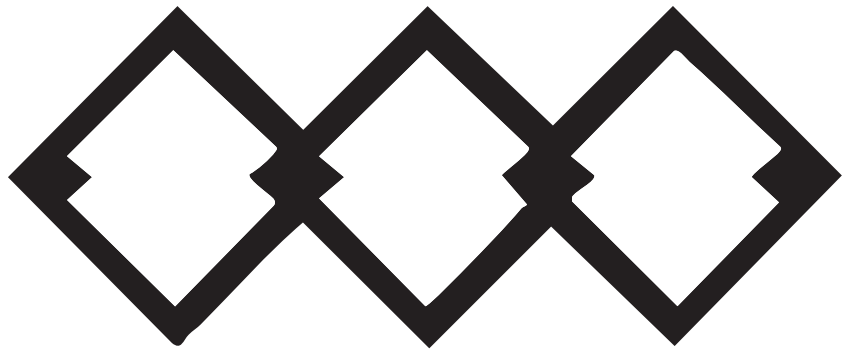
Bursa'da zaman ölümle yeniden doğar, sanat geçmişle geleceği birleştirir. İşte bu yüzden Tanpınar'ın Bursa'sı, ölümün değil ölümsüzlüğün şehridir. Bursa aklarında ölümün saltanatı artık düşündüğümüz kadar korkunç değildir. Kısaca Bursa ölümün sanatla birleştiği, bize sokaklarını açan, sırçadan bir kubbenin hemen altında bekleyip duran bu zamanı günümüze ulaştırır. Artık sokaklarımızda erguvan çiçekleri savrulmakta; Gümüşlü, Geyikli Baba ve nicesi dolaşmaktadır.

DOSYA:

FİLİSTİN'İN

SANATLA DİRENİŞİ

dosya

Sanat haklı bir mücadele adına insanlığa seslenerek kolektif bilinç ve vicdanda kalıcı bir iz bırakmanın en güçlü yollarından biri. Filistin'in direniş sürecinde sanatçı da mücadeleye katılıyor. Siyonist İsrail'in işgaline karşı koymak ve var kalmak için kalem, kamera, gitar... direnişin silahlarına dönüşüyor.

Biz de Seher'in bu dosyasında zulme direnen sanatı sayfalarımıza taşıdık.

**'Bir Filistin vardı,
bir Filistin gene var!'**
Mahmut Derviş¹

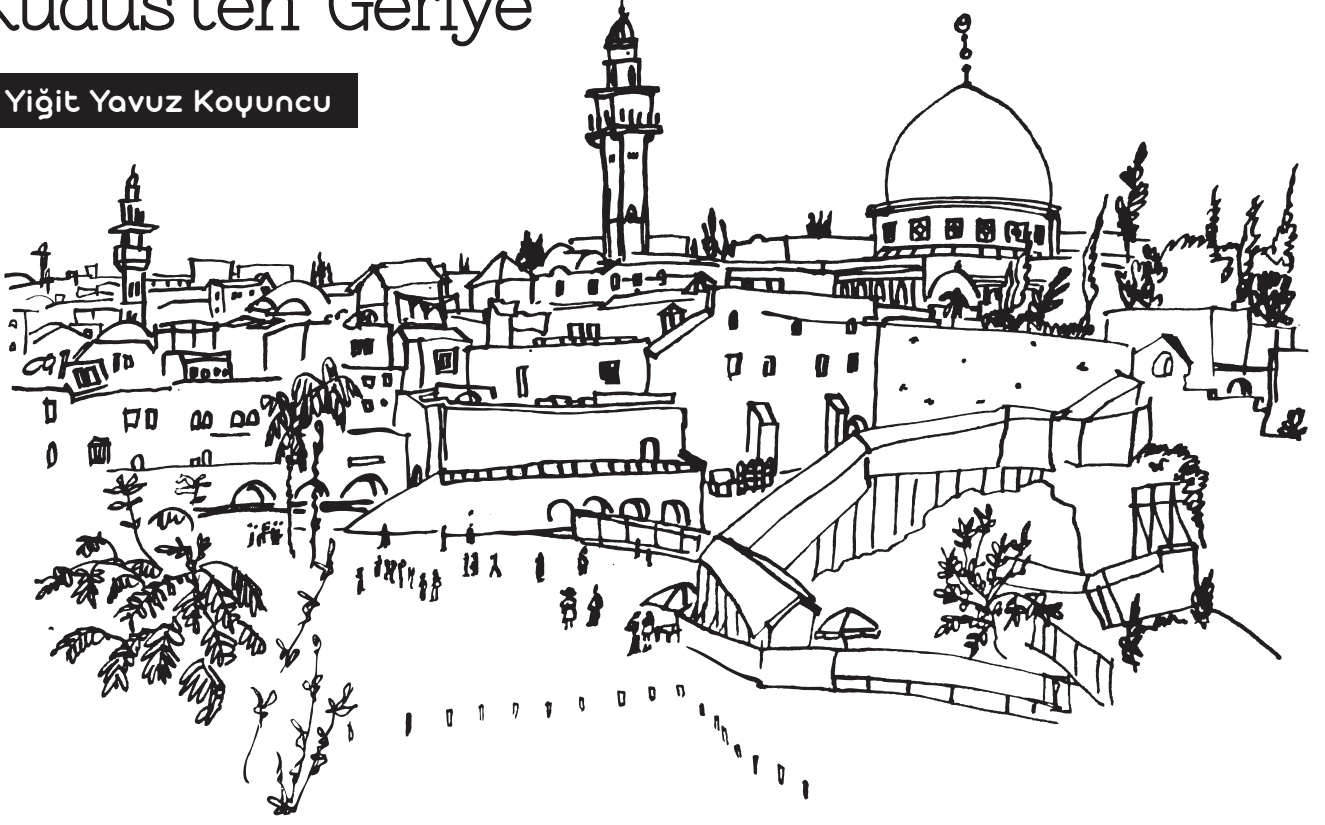
¹Filistinli Sevgili

kudüs artık ali'nindi

Kudüs'ten Geriye

Yiğit Yavuz Koşuncu

Ali her sabah ekmek almak için dışarı çıkardı fakat artık bu da elinden alınmıştı. Ne fırınları kalmıştı ne ekmekleri. Babasını neredeyse 6 aydır görmemişti, neredeydi acaba? Bildiği tek şey bu kavganın hiç bitmeyeceğiydi.

Bu düşünceler aklından geçerken kaçak eğitim gördükleri binadan evine dönüyordu Ali. Normalde kullandığı cadde yerine ara sokaklardan birine girdiğini, ancak yolun diğer tarafından gelen ihtiyar adamı gördüğünde fark etti. Sokak iki kişinin yan yana geçemeyeceği kadar dardı. Bu yüzden ikisinden birinin geriye dönmesi gerekiyordu. Bu da Ali olacaktı. Kendisi geri dönmeye hazırlanırken karşısındaki adam "Ali, geri dön!" diye bağırdı. Bu Ali'ye garip gelmişti çünkü bu adamı tanııyordu. İsmi nereden biliyordu?

Geri döndü ve yürümeye başladı.

Ali, adım adım geriye giderken güneşin de onunla birlikte geriye geldiğini gördü. Ne olmuştu, kıyamet mi kopuyordu? Ali durmadı, yürümeye devam etti. Adım adım geri gelirken günlerin, ayların, yılların geçtiğini gördü.

İlk önce şehirdeki kargaşa azaldı. Bir yandan da gökyüzü maviliğine kavuşuyordu. Genç bir adam gördü ve onun yanında durdu Ali. "Nereden geliyorsun?" diye sordu genç adam. Okuldan geliyorum, evime gideceğim, dedi Ali. "Oku kardeşim, oku. Keşke ben de okuyabilseydim ama olmadı, biz esnaf olduk bu mahalleye." Ses Ali'ye çok tanıdık gelmekteydi, aynı babasının sesiydi bu. Kimdi acaba bu adam?

Adama veda ederek yoluna devam etti Ali.

Geriye gidiyordu. Zaman gitgide geriye geliyor, işgalcilerin sayıları azalıyordu. Bu sefer, bir teyze ile karşılaştı Ali. Onun yanında da biraz durdu, onunla sohbet etti:

- Teyzecim nereden geliyorsunuz bu kıyafetle?

- Aksa'dan yavrum, namazımı kıldım evime dönüyordum. Sen kimsin kimlerdensin, seni tanııyorum.

- Ben Ali. Şimdi evime dönmeliyim, annem beni bekliyor görüşmek üzere.

- Peki evladım kendine dikkat et.

Tanıymıştı Ali onu. Bir vakit namazı sırasında şehit edilmişti kendisi ve bütün savaş böyle başlamıştı öğretmeninin anlattığına göre.

Ali geriye doğru gittikçe yıllar yılları kovaladı. Sarışın bir adamla karşılaştı bu sefer:

- Efendim, siz buralılara benzemiyorsunuz, ne yapıyorsunuz burada?

- Ben burada milletimi temsilen bulunuyorum evlat. Arap toplumunun Osmanlı baskısından kurtulması ve özgürlüklerini kazanması için uğraşıyorum.

- Bunu nasıl yapıyorsunuz efendim?

- Biz milisleri silahlandırarak otoriteyi devireceğiz. Sonra da Araplar kazandıklarını zannederken bütün kaynaklarını onlardan alacağız. Böylece kurtulmamız gereken ırkı buraya süreceğiz.

- Siz kimsiniz efendim de bu kadar büyük hedefleriniz var?

- İsmim Thomas Edward Lawrence. Sen kimsin evlat?

- Ben Ali efendim, tekrar görüşmek üzere, şimdi evime yetişmem gerekiyor.

- Tabii ki, tabii ki geç kalma sen.

Arap Lawrence dedikleri adam olsa gerekti bu. Her ismi geçtiğinde, babası bir küfür savururdu.

Bu sefer çok hızlı ilerlemişti Ali. Bu sefer karşısısında gördüğü kişi, pek heybetli görünüyordu:

- Efendim, siz kimsiniz?

- Ben Osmanlı hanedanından Yavuz Sultan Selim, Doğu Seferi sırasında geri aldığımız Kudüs'ü ziyaret etmeye geldim. Buranın bakımı için büyük masraflar gerekecek fakat Mescid-i Aksa'ya az bile.

- Efendim keşke bütün yöneticiler sizin gibi olsa.

- Neden böyle dediğini anlamadım evlat, yaşından büyük sözler ediyorsun.

- Bizim yöneticilerimiz gibi değilsiniz demek istiyorum padişahım.

- Biz Osman torunuyuz evlat diğerlerinden farklı olacağız elbet.

- Tabii ki padişahım. Özür dilerim fakat şimdi evime dönmem gerekiyor.

- Evine geç kalma evlat, yolu bulabilecek misin, istersen yanına bir muhafız verelim.

- Lüzumu yok padişahım, evimin yolunu kendim bulabilirim. Ne de olsa benim evim.

- Pekâlâ evlat, Kudüs bizim kentimizdir, Kudüs'ün insanları da kardeşimizdir. Bir isteğin olursa söyle.

- Sağ olun var olun padişahım, görüşmek üzere.

Son gördükleri canını çok acıtmıştı Ali'nin. Yavuz gibi yöneticilerden nerelere gelmişlerdi.

Yürümeye devam etti ve sonunda başka bir komutan ile karşılaştı. Gördüklerine inanamadı, Selahattin miydi o? Kendisi ile konuşamadı Ali, yanından hızla geçti gitti çünkü. Ama geriye doğru dönerken gördü Ali, bu kent için ne çok savaş yaşanmıştı böyle! Küçük bir toprak parçası için.

Ali, nihayet yolun sonuna vardığında son bir adam ile karşılaştı:

- Hoş geldin evladım. Buraya çok kişi uğramaz, hangi rüzgâr attı seni?

- Ben sadece geriye yürümeye başladım, buraya kadar geldim. Evime gitmeye çalışıyorum.

- O zaman geriye dön ve ilerle Ali. Haydi yolun açık olsun.

Ali gerinin gerisine, yani ileriye yürümeye başladı. Artık neredeyse koşuyordu. Zaman, yanından su gibi aktı geçti. Padişahlar, peygamberler ve daha nicelelerini gördü. Başladığı yere döndüğünde o aynı, daracık sokağın başında durdu. Bu sefer sokağa girmedi, caddeden giderek evine vardı ve annesine sıkıca sarıldı. Artık anlamıştı Ali. Herkes burayı istiyordu. Herkes buradaydı: her din, her padişah, her komutan ama Kudüs Ali'nindi. O da her şeyini bu şehir için feda edecekti.

BOYKOT! Çünkü Vicdan Satılık Değil!

Merhem Betül Uçar

Sene 617. Yer Mekke. Tarihteki meşhur boykotlardan biri yaşanmakta. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve kalpleri iman nuruyla nurlanmış insanlara uygulanan bir boykot. İslam'a gönüllerini ısrarla kapatmış müşrikler, Müslümanları yollarından döndürmek ve göz alıcı bir parlaklıkla yanan İslam kandilini söndürmek için birlik olmuş, aldıkları kararları da Kâbe'nin duvarına asmışlardı.

Haşimoğulları ile tüm münasebeti kesmeye, onları sosyal ve ekonomik ablukaya almaya yönelik kararlardı bunlar. Onlara bir şey satmak yahut onlardan bir şey satın almak yasaklanmış, sosyal ilişkiler engellenmişti. Böylece üç yıl sürecek olan boykot yılları başlamıştı. Sona ermesinin şartı ise Peygamberimiz'in (s.a.v.) müşriklere teslim edilmesiydi.

Mekke'de ziraat yapılamadığından gıda ticaretinin kesilmesi, insanların açlığa mahkûm edilmesi demektir. Fakat müşriklerin, İslam davasının önüne geçmek arzusuyla gözleri kör, kulakları sağır olmuştu. Açlıktan ağlayan çocukların gözyaşları onların gönlüne damlamasa da nihayetinde Allah'ın yardımı, inananların tevekkül ve sabrı ile boykot günleri son bulmuştu.

Sene 2025. Yer Filistin. Her gün haberlerde gözlerimizle gördüğümüz, mazlumların feryatlarını işittiğimiz ve bombaların patlamalarıyla sarsılan zulüm diyarı. Müslümanların topraklarının ve kutlu mescitlerinin işgal edildiği, insanların kurşun ve bombalarla öldürüldüğü, çocukların büyüyemediği bir coğrafya. Zalim ise eskimeyen zalim. 1400 yıl önce olduğu gibi bugün de zalimin taşlaşmış kalbine, kurumuş gönül deryasına mazlumun gözyaşı akamıyor ve yalnızca Filistin halkı değil tüm insanlık büyük bir imtihan ile sınanıyor. Zalime destek olmak için hiçbir çaba sarf etmemiz gerekiyor çünkü. Aksine karşısında durmak için fedakârlık yapmak icap ediyor.

Zira sorular var: Market rafından basit bir çikolata almak bile kardeşimize sıkılan bir kurşuna ortak olmak anlamına gelirken ondan vazgeçmek mi bize ağır geliyor? Masum insanların üzerine atılan bombalara dolaylı yoldan finansman sağlamak, vicdanımıza daha mı hafif geliyor ki konforumuzdan taviz vermemeyi tercih ediyoruz? Ne kadar bencilleştik ki "Almazsan ölmezsin, alırsan ölürlers." pankartlarıyla bizi boykota davet edenlerin çağrılarını umursamıyoruz?

Üstelik alternatif ürünler çıkarılmış, boykot listeleri ve sorgulama siteleri hazırlanmış, bilinçlendirici video ve yazılar yayımlanmışken gözlerimizi yumup kulaklarımızı tıkarsak ve tüm bunlara rağmen kavlen ya da fiilen "Umrumda değil." cümlesini kurarsak fiillerimizin zulümden, bizim zalimden ne farkımız kalır?

"Sizden her kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse diliyle düzeltsin, buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu ise imanın en zayıf hâlidir."¹ buyuran Allah Resulü'nün (s.a.v.) ümmetinden "Benim elimden ne gelir ki?" diyen milyonlarca insana sorsak "Milyonlarca insanın elinden bir şey gelmez mi?". Kalben buğzetsin ve tüm kalbimizle dua etmek boynumuzun borcudur. Bir de boykot silahımız var elbette elimizde.

Şimdi boykot sırası bizde! Zalime tek kuruş kazandırmamak için. Hesaba çekildiğimizde "Mazlumun yanında durmaya gayret ettik." diyebilmek için. Asırlar önce İslam nurunu söndürmek üzere Müslümanlara ve Efendimiz'e (s.a.v.) uygulanan boykot, bugün Müslümanlar tarafından "Özgür Filistin" için, İslam nurunun daha da parlaması için yapılmalı ve yapılacak!

Yoksa Müslüman'a sıkılan her kurşunda hissemiz olacak. Ve asıl ölen bizlerin vicdanları olacak.

¹(Müslim, İman 78)

uzakta bırakılmışlara karşın

Bir Gencin Monoloğu

Ahmet Salih Öntürk

Gözlerim tatlı tatlı kamaşıyor
Alametifarika sayıyorum dayanmayı, kendime
Küçükken
Soğuk kış gecelerinde yanağımı ısırın hüznle
Rüzgârın perçemlerinde büyütüyorum kendimi
Dünyanın pek garip düzenine inat
Kendini parçalayan montumun tutsağı oluyorum
Dilime dolanmış hikmetli harflerin, hikmetli harflerin
Ağırlığında eziliyorum ve de
Dilimin utancına şaşırıyorum

şimdilerde benim bir sağlam montum var
Kürküyle ısınmayı şeref sayan
Geçmişe tellal montum var
Pek önceleri aşığılamayı ve yadsınmayı kendime güzellik sayardım
şimdilerde tebrik etmenin gururuyla mesudum
Parmaklarımdan nasır tutan kalemimi kucaklar
Kardeşçe tıkırtısını aramaz oldum
Sesi eski bir kaval sesi ve de ne
Vazgeçilmez değilmiş

Telefonların kamerasından yükselen patlama sesleri
ve de sessizce ölen çocukların saçları hatırlatıyor
şimdilerde soğuşu
Dedemi hatırlatıyor bana
ölümün acısız ve hızla kucaklayışını
Böyle büyütüldüğümüzü böyle anacağız
uzakta bırakılmışlara karşın
Parmakları kulaklara tıkamayı meziyet sanırsın

Tabloların ve grafiklerin
Hakkaniyetli dünyasına ihanetinin
Moneylerin pula edilişini
Hainleri olmayı gurur sayıyorlar kendilerine
Özgür dünyanın yeni dünya düzeninin
Maahpushanelerinde inovasyonu getiriyor ustalar
Yanık ve utancın kan kokusuna eşliğı

Zihnimi dağılıyor
Özürlerin şehvetiyle yanıyor dünya
Şimdilerde

Şimdilerde harcı karılmış toprağın nidaları
Ululuyor şehri
İnadına masumiyet müzesi çocuklarını
İnadına çırkırıyor, yavruluyor
Merhabasını duyuyorum susarcasına
Kaffelerden yükseliyor devinizmi
Okunmamak üzere bastırılan makbuzlarda
Yatıyor gençlik, heyhat
Ölen çocukların konuşamayan saçlarında
Hayat buluyor gençlik
Tezadına kurban oluyoruz işte

Şimdilerde belki de
Özlüyoruz martıların kanatçıklarını,
İçimizdeki boşluğu dolduracak montlar arıyoruz belki de
Şimdilerde

Neslihan Demirci:

“Modern Sanat, Suya Sabuna Dokunmayan Bir Mecra Değil Bilakis Mücadele Alanıdır.”

Söyleşenler: Zehra Kasapoğlu, Zeynep Kasapoğlu

Neslihan Demirci, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri programında ‘Dostoyevski’nin Romanlarında Kötülük Problemi’ konulu tezıyla yüksek lisansını tamamladı. *Zariföğlü’nu Okumak* (Küre Yayınları, 2018) ve *Filistin’i Görme Biçimleri* başlıklı kitapları yayına hazırladı. Doktora çalışmalarına devam ediyor ve *Zift Sanat* adlı sanat sitesinin editörlüğünü yürütüyor.

Filistin’i nasıl görmeli ve nasıl göstermeliyiz? Özellikle Filistin meselesini anlamak isteyen genç yazarlara tavsiyeniz ne yönde olur?

Filistin’i anlamak için Filistinlilere kulak vermek, onların kendilerini nasıl anlattıklarına bakmak lazım. Bugüne dek iki yüzden fazla Gazzeli gazeteci, özellikle hedef alınarak öldürüldü. Bu, modern dönemde bilinen bütün savaşlardaki gazeteci ölümlerinin katbekat üzerinde bir rakam... Gazzeli gazetecilerin hayal edilemeyecek kadar zor şartlarda Gazze’deki soykırımı neredeyse altı yüz gündür dünyaya duyurmaya devam etmeleri, başlı başına olağanüstü bir hadisedir. Bu boyutlarda organize bir kötülük karşısında Filistin halkının direnişine şahit olmak, bize de sorumluluklar yüklüyor.

Tarihi çok eskilere dayanan Filistin’in bugün neden başka ülkeler gibi özerk bir devleti bulunmadığı, milyonlarca Filistinlinin neden diasporada yaşadıkları gibi birçok meseleyi anlamak için ilkin tarihi gerçekler ve belirli kavramlardan haberdar olmamız gerekiyor. Ancak o zaman bugün neden yapay sınırlar, kilometrelerce süren duvarlar ve kontrol noktalarıyla birbirinden koparılan Kudüs şehri, Batı Şeria ve abluka altında tutulan Gazze şeridi şeklinde üç ayrı bölgeden bahsettiğimizi anlamak mümkün olur. Ayrıca bugün İsrail devletinin sınırları içinde yer alan bütün topraklar da tarihi Filistin şehirleri ve haritadan silinen Filistin köylerine aittir. Bu konuda asgari bilgiye sahip olmadan sloganların peşinden gitmek, Filistin davasına hizmet etmiyor. Heybemizi doldurmamız ve Filistin meselesini etkili bir biçimde dile getirmemiz gerekiyor.

Rifat el Arir’in “If I Must Die” şiirinde dediği gibi eğer hâlâ yaşıyorsak -ve de bir yürek taşıyorsak- Filistin’in hikâyesini anlatmak boynumuzun borcu. Ama bunu yaparken soykırımı ekrandan şahit olduğumuzu unutmadan acıyı romantize etmemek ve ölümü yüceltmek çok önemli. Bütün bu savaş makinelerinin arkasında dünyanın en büyük sermayeleri ve şirketlerin/devletlerin çıkar ilişkileri duruyor. Her türlü soykırım suçu Batılı medyada sömürgeci lügatinden özenle seçilen kelimelerle servis ediliyor, böylelikle aklanıyor. Orta Doğu’daki katliamları neredeyse “onlar zaten hep ölüyorlar” gibi bir anlayışla normalleştirmek de bu taktiklerin başında geliyor.

Edebiyatla ve kültürle direnişin nasıl mümkün olduğunu idrak etmek için Edward Said’in kitaplarını incelemek, Mahmud Derviş’in şiirlerini, Mürid Barghouti ve Gassan Kanafani gibi yazarların eserlerini okumak, Filistin sinemasını takip etmek; Filistin’i Filistinlilerden öğrenmeye başlamanın en güzel, en verimli yoludur. Sonrası gelir zaten.

Sizin Filistin'i Görme Biçimleri adlı bir kitabınız yayımlandı. Biz de dergimizde "Filistin'in Sanatla Direnişi" adlı bir dosya hazırladık. Peki sanat, insanların Filistin'i hakikatiyle görmelerini sağlayabilir mi yahut Gazze'yi Gazze'den daha iyi anlatabilir mi?

Öncelikle bu kıymetli çabanız için sizleri tebrik ederim. *Filistin'i Görme Biçimleri*, *Zift Sanat'ta* yayımlanan yazılardan ilham alarak hazırlanmış kolektif bir kitap, 21 yazarın ortak emeğinin ürünü. Sanat ve hakikat ilişkisine gelince... Sanat, gerçeği olduğu gibi yansıtmaz. Mesela edebiyat ve sinemadan bahsettiğimizde metinler birer kurgudur ama edebiyat ve sinema; hakikati estetiğin merceğinden geçirerek aktarmanın etkileyici yollarını bulur, Filistin'in hikâyelerini anlatır, ortak hafızasını canlı tutmaya katkı sunar. Bazen de Elia Süleyman'ın filmlerinde olduğu gibi metaforik ve ironik bir anlatımın, hicvin hâkim olduğu bir zemin sunar seyirciye.

Filistin'i en iyi şekilde Filistin'deki gerçekliği yaşayanlar anlatırlar. Bu bazen bir şiir, kimi zaman bir şarkı, bir hikâye ya da bir film aracılığıyla olur. Sanatçı, kendi kullandığı araçlar yoluyla yeni anlatım şekilleri arar ve ürününü ortaya koyar. Bazen bir resim, bazen bir karikatür, bir duvar resmi veya bienaldeki bir güncel sanat işi; yerleşik kabulleri sorgular, toplumun veya güç sahiplerinin tavrını eleştirerek sanatın vitrinine taşır. Bize düşen, bu işleri ve eserleri gündeme getirmek, tartışmaya açmak ve hikâyeyi çoğaltmak.

Sanat ve soykırım kavramlarını beraber zikretmek kimilerine tuhaf/çelişkili gelebiliyor. Sizce varlık-yokluk mücadelesinde sanat ne ifade ediyor?

Modern sanat, suya sabuna dokunmayan bir mecra değil bilakis mücadele alanıdır. Bir asra yaklaşan işgalin, soykırımın bu denli örgütlü kötülüğün karşısında sanatçı ne yapabilir? Sanat, savaşları bitiremez ne yazık ki; böyle bir işlevi yok. Bir sanat olayının sesi kitlelerin yapacağı protestolar ve yaratıcı eylemler kadar gür çıkmasa da suya atılan taşın etrafında oluşan halkalar gibi er geç yerine ulaşır. Sanatçı, bu noktada sorumluluğunu hatırlamalı. Sanatın meselesi insandır; sanatçı, şahitlik ettiği trajik bir insanlık durumu karşısında sessiz kalamaz.

Soykırım kelimesi iyi ve güzel hiçbir şeyin yanına yakışmıyor zaten ama süregelen organize bir kötülükse herkes kendi uğraş alanında onu olabildiğince etkili bir biçimde haykırmalı. Ayrıca dilin önemini de unutmamalı. İsrail'in her katliamından sonra onca delile rağmen gerçeklerin nasıl eğilip büküldüğüne, Batılı ana akım medyanın İsrail'i aklamak veya meseleyi geçiştirmek için kelimeleri nasıl özenle seçtiğine dikkat kesilelim. Tarihte ilk kez bu kadar belgelendiği hâlde uluslararası hukukun işlemediği, insan hakları gibi kavramların içinin boşaltıldığı bir dönemi yaşıyoruz. Gerçekliği belgelenen her bir vaka kelime oyunları ile hasır altı ediliyor. Edebiyatın aracı dildir, sinema ve görsel sanatlar ise (kısmen sözel unsurlarla beraber) çoğunlukla görsellik üzerine inşa edilir. Görünmez kılınmak istenilen bir halkın kısılan sesine ses olmak, propaganda dilinin yer-

Şahit olduğumuzu unutmadan acıyı romantize etmemek ve ölümü yüceltmemek çok önemli.

66
Vatanı temsilen metinlerde ve şiirlerde yer alan toprak, hem aidiyetin sembolü hem de Filistin'i sembolize eden zeytin, portakal gibi her türlü nimetin yetiştiği bir hayat kaynağıdır.

ne edebi cümleler kurmak, Edward Said'in işaret ettiği gibi görünmezleri "görünür" hâle getirmek, azımsanmayacak derecede kıymetli çabalar. Hurafeler, çoğu kez hakikati gölgelerler. Filistinlilere ve Orta Doğululara Batılı kamuoyunda giydirilmek istenen şiddet yanlısı, geri kalmış, cahil ve terörist gibi imajların değiştirilmesi ve mitlere dayalı siyonist anlatının yıkılması açısından sanatın yaratıcılığına ve temsillerine her zaman ihtiyacımız var.

Filistin konulu şiirlerden duvar resimlerine kadar her türlü eserde sizin dikkatinizi çeken veya tekrarlanan bir motif var mı?

Kimliğini koruma çabasındaki her kültürde olduğu gibi Filistinliler için de hafıza çok önemli bir kavram. Elbette 76 yıldır işgal altındaki Filistin topraklarında kültürel hafızanın canlı tutulması hayati bir öneme sahip; direnişin bir yolu olarak semboller, metaforlar, kimi figürler ve motiflerle hafızanın nesiller boyunca aktarımı sanatın ve zanaatin her alanına sirayet ediyor. Mescid-i Aksa, Kubbetü's-Sahra gibi manevi değeri yüksek sembollerin yanı sıra silüet olarak Filistin haritası, Filistin bayrağı ve kefiye; Filistin kimliğinin en güçlü temsilleri.

Edebî metinlerde en çok toprağa yapılan vurgu öne çıkıyor zihnimde. Vatanı temsilen metinlerde ve şiirlerde yer alan toprak, hem aidiyetin sembolü hem de Filistin'i sembolize eden zeytin, portakal gibi her türlü nimetin yetiştiği bir hayat kaynağıdır. Aynı şekilde vatan, yuva, kimlik, aidiyet, umut ve eve dönüşün temsili olarak anahtar; Filistin kültüründe önemli bir sembol. Ayrıca Filistin'i temsilen hasret çekilen sevgili metaforu, Filistin şiirinde sıklıkla yer alan bir motiftir.

Filistin'in kadim kültürünün, bereketin, özgürlüğün sembolü zeytin ağacı, zeytin dalı ve gelincik de görsel kültürde belirgin figürler. Son olarak Naci el-Alî'nin hep 10 yaşında ve arkası dönük Hanzala figürü, sinemayı ve Filistin'e dair görsel unsurları etkileyen en güçlü figürlerden biridir.

Filistin edebiyatı/sanatı dünya kamuoyunda yeterince ses bulabiliyor mu?

Özgürlük kavramını en çok pazarlayan Amerikan toplumu dahil Batılı kamuoyunda düşünce özgürlüğü, Filistin söz konusu edilene kadar geçerlidir. Küresel ölçekte sosyal medya sansürleri ve kısıtlamalarıyla bunu bizzat yaşamaktayız. Kültür ve sanat mecralarında Filistinli yazar ve sanatçılar da genellikle ya yok sayılırlar ya da sanat "otoriteleri"nin çifte standartlarından nasiplerini alırlar. Filistinli yazar ve sanatçılar son yıllarda çoğunlukla iptal edilen ödül törenleri, sansürler, yasaklar ve kısıtlamalarla gündemde yer alıyorlar. 2002 yılında Elia Süleyman'ın *Kutsal Direniş* filminin Oscar adaylığı, "devletsiz" bir yönetmenin filmi olduğu gerekçeyle reddedilmişti. Bu yıl en iyi belgesel film Oscar'ını bir Filistin filmi *No Other Land* aldı. Filmin ortak yönetmeni İsraili olduğu için "İsraili yönetmen işe dahil olmasaydı film gene de ödül alabilir miydi?" gibi yeni tartışmalara yol açsa da gelinen aşamayı göstermek açısından filmin ödül alması, önemli bir hadisedir. Bu konudaki kıymetli tartışmalar bir yana İsrail'in Batı Şeria'daki sömürü, şiddet ve saldırılarını konu edinen bir filmin ödül alması, bir şekilde Filistin gerçeğini sanat çevrelerinin görüş mesafesine taşır. Tabii bunu filmin içeriğinden bağımsız olarak söylüyorum, Batı Şeria'da yaşayanlar kendilerini temsil ettiğini düşünüyorlar mı, bu da kulak ardı edilemez.

2023 Berlin Film Festivali'nde yönetmen Emily Jacir'in konuşmasının iptali, 2024 Venedik bienalindeki tatsız durumlar, 2023 Frankfurt kitap fuarında Adania Shibli'nin *Küçük Bir Ayrıntı* adlı romanı için yapılacak ödül töreninin iptali gibi birçok olay asla tekil durumlar değil; aksine Filistinli sanatçıların el birliğiyle görmezden gelinmesinin tipik örnekleridir. Tersine bir örnek olarak da Filistinli yönetmen Annemarie Jacir ve oyuncu Mohammad Bakri, 2018'de İKSV'nin İstanbul Film Festivali'ni İsrail'in sponsorluğu sebebiyle boykot etmiş ve festivale katılmamışlardı. Mesele sadece görünmek, boy göstermek değil. Bazen görünmeyi reddederek de varlık gösterirsiniz.

büyükler ölecek, küçükler unutacak

Unutulmayan Ev: Club Palestino'nun Yolculuğu

Fevza Nur Kaça

Atlantik Okyanusu'nun dalgaları arasında otuz gün süren bir yolculuk. Geri dönmeyi umarak evlerinin anahtarlarıyla yola çıktılar. Yol, okyanusu aşmakla bitmiyordu. And Sıradağları'nı geçip güvenli bir köy bulmaları gerekiyordu. Nihayetinde yerleştiler bir yere ancak Filistin'den Şili'ye dönüş yolu görünmedi bir daha, torunlarının doğumuna yeni meskenlerinde şahitlik ettiler. Evlerinden haber almanın tek yolu radyo ve televizyonu. Haberlerin çoğu ise ölüm. Bu hikâye sonraki nesillere aktarıldı, torunlar Filistin'i korumanın yollarını bulmaya çalıştı. Geri dönüşleri mümkün değilken yapılacak tek şey unutmamaktı belki de. Eve dönme zamanı gelene kadar. Club Palestino futbol takımı işte böyle kuruldu. Hikâyeyi diri tutmanın bir yoluydu. Bu yazıda *Özgürlük İçin Bir Gol* belgeselinde anlatılan bu güzel hikâyeyi aktarmaya çalışacağım.

Günümüzde muhacirlerin torunları Şili'de diasporanın büyük bir kısmını oluşturuyor. Hristiyan ve Müslüman Filistinliler ülkenin bir parçası hâline gelmiş ve İspanyolcadaki şu söz durumu açıklıyor: "Şili'de en küçük köyde bile bulunan üç şey vardır: polis, rahip ve Filistinli." Club Palestino hem diasporayı bir araya getiren, kültürü canlı tutan bir araç hem de Filistin aktivizminin bir yolu. Santiago şehrinde çocuklar ve gençler kulüpte büyük bir istekle bulunuyor. Gençler Arapçayı hâlâ konuşuyor ve çocuklara İspanyolca ve Arapça dillerinde tiyatral masal anlatımları yapıyorlar. Onlar da kendi çocuklarına aktarmak üzere büyüklerin anlattığı hikâyeleri dinliyor.

Belgeselde farklı yaşlardan ve meslek dallarından Filistinlileri dinliyoruz. Filistin Milli Takımı teknik direktörü Nicola Hadwa Shahwan, anne babasının Filistin'den getirdiği anahtarı bir umut olarak sakladığından bahsediyor: "Bu anahtarla evime girmek benim hayalim. Babam bu anahtarı saklamış. Ben de saklayacağım. Belki sonra oğullarım, torunlarım saklarlar."

Tarihçi Eguenio Chauhan ise göçten itibaren yaşanan değişiklikleri anlatıyor. Chauhan'ın anlatımına göre Filistinliler mecburi göçten sonra Şili'de güçlü kurumlar kuruyor, ekonomik başarılar elde ediyor, gazeteler çıkarıyor ve toplumda ayakları yere sağlam basan bir varoluş sergiliyor. Bu göçler Çağdaş Arap Edebiyatında bir göç edebiyatının başlamasında da etkili oluyor.

Belgeselin sonuna doğru Prof. Norah Hasbun, eski İsrail başbakanı Ben Gurion'un bir sözünü hatırlatıyor: "Büyükler ölecek, küçükler unutacak." Ardından ekliyor: "İsrail ve siyonistler buna inandı ancak bugün görüyoruz ki bu söz tamamen yanlış." Belgeselde nesiller sonraki çocukların, kimliklerine bağlı olduklarını ve özgürlük mücadelesinin aktif bir parçası olmak istediklerini görüyoruz. Bir futbol takımı kurarak da olsa küçükler, büyüklerin çektiği acıları ve özenle saklanan anahtarların hatırlattığı evlerini unutmuyor.

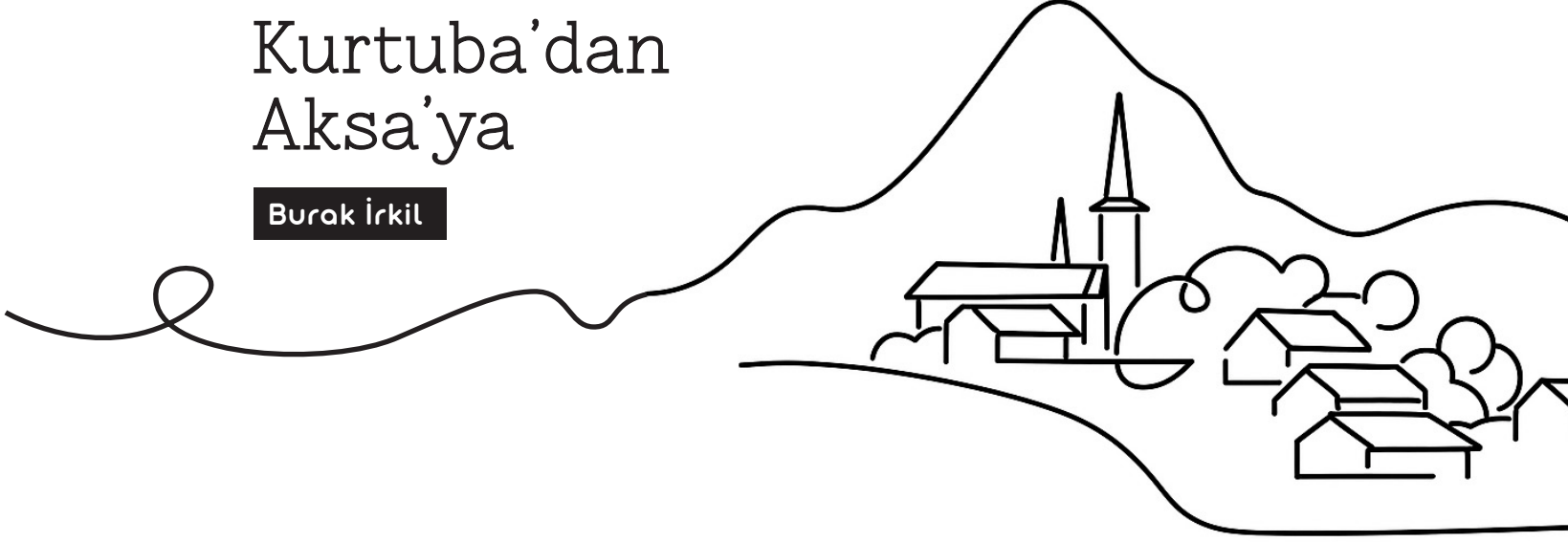
Takımın 97. yılı şu sözlerle kutlanıyor. "Biz sadece bir futbol takımı değil bir halkın temsilcisiyiz."

inanmaktan başka bir çarem yok

Kurtuba'dan Aksa'ya

Burak İrkil

Saatler öğlen tam 12'yi vurduğunda Kurtuba Kilisesi'nin çanları yavaş ama gürültülü bir şekilde tüm Kordoba şehrini inletti. Bu ses sanki Kordoba'ya saati bildirmek için değil de bu sağır şehre karşı bir yardım çağrısı olarak geliyordu Kurtuba tarafından. Çünkü o bir cami olarak filizlendiği topraklara şimdi bir mürtet misali kilise olarak görev yapmayı kendine "hicabın perdesini delmek" olarak addediyordu. Bir kere naçarlığı tatmıştı o. Bir şirk yuvası olmak mı daha fazla rahatsız ediyordu onu yoksa yaşayan ölülerden yardım dilenmek mi? Kur'an seslerinin yankı bulması için tasarlanmış emsalsiz minberinde ve dünyanın o dönemde bir benzerine zor rastlayabileceği sütunlarında Kur'an'dan mahrum kalmak mı, bakan ama görmeyen bir topluluğun merkezi olmak mı daha çok acıyordu canını? Nefret ediyordu Kurtuba, kendi hüviyetini yerle yeksan edenlerin ibadetlerine sığınak ve bizzat şahit olduğu vahşet kokan soykırımda barbarların zafer nişanesi olmaktan. O yüz-dendir ki Kurtuba, 7 asırdır üzerine yağın her yağmuru gusül saymıştır kendine.

"Yedi gök ve yer ile onlarda ne varsa hepsi, onu noksan sıfatlardan tenzih eder ve hiçbir şey yoktur ki ona hamederek onu noksan sıfatlardan tenzih etmesin, yalnız siz, onların tesbih edişlerini anlayamazsınız..."¹

Çaresiz bir put gibi hissediyordu kendini.

Bir ağaç yahut bir kaya kendi köşesinde hamederken Rabb'ine ne vahim bir şey ki insanlar kendisini alarak bir surete soksun. Daha ne olduğunu anlayamadan kendisini bu hâle getiren sefillerin secdelerine ve adını

anarak ettikleri büyük yeminlere şahit olsun. Düşünün, istemeden ve bilmeden, razı gelmeden kafirin küfrüne alet olmak... Kurtuba'nın uğradığı zulmü düşünün. Kurtuba'nın Rabb'ine karşı duyduğu hayâyı düşünün. Her zikredişte Yüce Rabb'i, bulunduğu durumdan hayâ eder Kurtuba...

İşte bu ayeti göz ardı ediyordu insanlar. Kendisini Hristiyanlığa kapı aralayan bir mabet olarak tanıyorlar ve aynı şekilde dimağlarına da bu şekilde atıyorlardı. Kurtuba kendisini çaresiz bir put gibi hissediyordu. Aynı asrı saadetkiler gibi. Neden bir olan Allah'a hamdetmesine ve onu her daim tenzih etmesine rağmen bir türlü sırat-ı müstakim üzere herhangi bir hizmette bulunamıyor oluşunu düşünüyordu çok kere. Hak yolun tellallarını işitiyor ama iradesinin bittiği hudutta naçar bir hâlde kalıveriyordu. "İnanmaktan" diyordu "inanmaktan başka bir çarem yok." Allah'a nasıl inanıyorsam Yüce Allah'ın "Ancak iman edip salih ameller işleyenler, Allah'ı çok çok zikredenler ve herhangi bir zulme maruz kaldıklarında şiiirleriyle haklarını savunanlar bu hükmün dışındadır. Zulmedenler ise, nasıl her şeyi değiştirecek bir inkılap ile sarsılıp devrileceklerini yakında bileceklerdir."² sözüne de o şiddette inanmalıyım diyordu.

Nitekim bugün hakkın bileklerine geçirilen prangalar yarın kırılmak için değil midir, diyordu. Yazılan zafer türküleri devrimi devirecek bir günde okunmak için değil midir? Bugün alınca vurulan yapmacık bir damga ona gerçek hüviyetini kat-i suretle unutturmamak için değil midir? İşte buna inanıyordu Kurtuba, yarınların bütün benlikleriyle örtmeye çalıştığı lakin asla kuru bir hengâmede kaybolamayacak kadar aşîkâr bir zafere. Elbet, diyordu dün Ayasofya'nın zincirlerini kıranlar her kimse bugün benim de zincirlerimi

¹ (İsra 44)

² (Şuara 227)

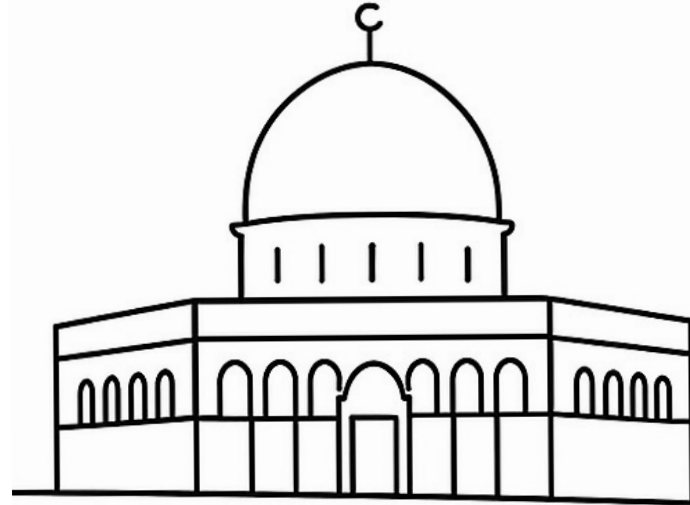
kırmaya namzettir, bugün olur yarın olur ben sebat edenlerden olacağım.

Aniden etrafı doldurmaya başlayan tok seslerle irkildi Kurtuba. O da neydi?

Gördüklerine inanamadı bir süre. Bütün şehri saran sesler bir mitingden geliyordu. Bu göz alabildiğince uzanan kalabalık bu sefer herhangi bir anayasayı eleştirmek veya hükümetin yaptığı son icraate karşı tepkilerini ortaya koymak için toplanmamıştı. Onlar bu sebeplerden çok daha farklı bir nedenden dolayı bir araya gelmişlerdi. Neden mi? Dünyanın gözü önünde işlenen bir soykırımı kınamak için. Hiçbir menfaat yahut en ufak bir kazanç gözetmeksizin aynı dinden ve aynı kandan bile olmadıkları insanlara karşı insani bütün serhatlerin göz ardı edilerek işlenen bir insanlık suçuna dur diyebilmek için.

İçini kelimelerle açıklanamayan bir umut sarmıştı Kurtuba'nın. Bugün hiçbir kârları olmaksızın masumları savunmaya çalışan insanlar belki de yarın kendi kiblesini yeniden Beytullah'a çevirecek insanlar olabilir miydi? Neden olmasın?

Ayasofya'yı önünde durulamaz bir sel açmıştı. Neden bu sel önce Mescid-i Aksa'ya oradan da kendi benliğine sirayet etmesindi ki? Daha sonra da çevresinde dolaşıp avazları çıktığı kadar bağırarak batıl tarafından dağlanan gözlerine rağmen Filistin ve Mescid-i Aksa'daki zulmü görebilen insanların hidayetine vesile olmasındı? Sinesindeki coşku engel tanımıyordu. Her defasında daha büyük bir umutla soruyordu Kurtuba kendisine: Neden? Neden?

İki Yaralıların Nidası

İbrahim Hafız

Şiir Çevirisi: Danuşa Abdo

Sudan'dan Gazze'ye yankılanır ses,
Kalbimdeki yara büyür her nefes.
Bırak uykuda kalsın Araplığı,
Tetikten at hüznü, bitsin ağrı.
Verilen sözü kabul etme zira,
Dua edip yakaracağın yer sema.
Rüya bahçemize sabrı ektik biz,
Şimdi hasat vakti, geldi vaktimiz.
Düşmana karşı hep birleşir onlar,
Münafık bana düşman olmaz yanar.
Bu hayatta namaz kılarız rükûsuz,
Hıdad ortasında cenaze vusulsuz.
Her şehirden merhametle bildiririz,
"Aksa'nın seslendiği fedaileriz"
Öğrettiğimiz bir ders var burada,
"Ey Müslümanlar! Haydin, cihada!"
Hartum'dan kanımı vererek geldim,
Kanımdan önce ben dilimi verdim,
Omzumdaki Filistin toprağı kanlı,
Yurttan bir nine nakşetti şanlı şanlı.
Allah'a tevekkül ettim bu yolda,
Hazırım her şeye, dayandım O'na.
Asırlardır haykırdım, duyan olmadı,
Gözyaşlarımı tutan bir el kalmadı.
Amma...

Gazze'de yakındır zafer güneşi,
Vadilerde birleşir yiğitlerin sesi

Savunmadan Önce Samimiyet

Muhammet Esat Okuyan

Seher dergisinin bu seferki teması Filistin'in sanatla direnişi oldu ancak bu savunmanın başarılı olabilmesi için önce bir hazırlık yapılması gerekiyor ve birçok cepheden biri olan edebiyat cephesinin geleceği konusunda büyük sorunlar söz konusu. Bu yazıda da bu sorunlardan birini dillendirmeye çalışacağım ve bunu yaparken modern psikolojinin kurucularından biri kabul edilen Carl Gustav Jung'un "bilinç" kavramı üzerindeki düşüncelerinden yola çıkacağım.

Jung'a göre insan ruhu; bilinç, kişisel bilinç dışı ve kolektif bilinç dışı denen üç kavramdan oluşur ancak biz bu teoriyi biraz daha basite indirgeyerek insanın bilincini fitrat ve dış bilinç olarak ikiye ayıracağız. İnsan zihnini bir çember olarak düşünelim, bu çemberin içerisinde ise bulunduğu kabın hacmini alan bir sıvı hayal edelim. Bu sıvı en başta çemberi tam dolduruyor olsun, biz bu çember alanına yeni bir madde koyduğumuzda içerideki sıvının bu maddeden dolayı şekil değiştireceğini gözlemledik çünkü sıvı bulunduğu kabın hacmini alır ve biz çemberin içerisine maddeler koyarak çemberin içerisindeki hacmi değiştirmiş oluruz.

Bu örneği şimdi sıvının yerine fitratı, çemberin içerisine koyduğumuz yabancı maddeleri de fitrata uygun olmayan, dünyaya gönderildikten sonra maruz kaldığımız yani Jung'un bilinç dışı olarak adlandırdığı unsurlar olarak düşünebiliriz. Bu örnekten yola çıkarak şunu fark ediyoruz ki düşünce yapımızın oluşmasında maruz kaldığımız herhangi bir şeyin etkisini yok saymak mümkün değil bununla beraber eğer savunmaya geçmek istiyorsak önce bu kolektif bilinç dışımızı fitrata uygun hâle getirmeliyiz ki bunu çok geç olmadan yapmamız lazım. Çünkü bunu bizden önce fark eden düşman da bu yöntem üzerinden savunmaya geçmemizi engellemeye çalışıyor. Nasıl yani? Şöyle düşünün: Eğer düşman, kişinin maruz kaldıklarına karar verebilirse kişinin

düşünce yapısına da yön verebilir. Tıpkı kaptaki su örneğinde olduğu gibi. Peki düşman bunu nasıl başarabilir? Bizim bugün en çok maruz kaldığımız şeyin içeriğine karar vererek: Sosyal medya.

Zafer dergisinde okuduğum bir yazıda şöyle diyordu: "Bugün bir çocuk ailesiyle vakit geçirdiğinden çok bir Yahudi ile vakit geçiriyor." Amerika ve Çin gibi ülkeler sosyal medya gibi bir kitle kontrol aracının halk üzerindeki etkisinin farkındalar. Amerika'nın Tiktok'a bu kadar takmasının ve neredeyse her uygulamanın Çin'e özel versiyonlarının çıkmasının temel sebebi bu. Türkiye'de ise tabiri caizse her gelen meydana at koşturuyor. Peki bunun edebiyat ile alakası ne? Şöyle ki bilinç kavramı sadece bireye özgü bir kavram değil toplumsal bilinç dediğimiz de bir kavram var, buna hükmetmek ise bireylerin bilincine hükmetmekten geçiyor. Bir toplum eğer sağlam ve kendine ait bir bilinç oluşturamıyorsa bu toplumun herhangi bir kültürel alanda yeni eserlere gebe olması da bir o kadar zorlaşıyor. Bunu masal örneği üzerinde düşünün, bir masalın oluşması ve bugün elimize ulaşması için gerek şartları düşünün. Günümüz şartlarında aile parçalanırken, Kudüs için bir avuç gözyaşı dökemeyecek kadar samimiyeti elinden alınmış bir hâldeyken, kültürel ve dini değerler önemini yitirmişken nasıl masalların oluşmasını bekliyoruz, nasıl duygusuz dizelerin şiire dönüşmesini bekliyoruz, nasıl şiir ya da masal okumak isteyen insanların var olmasını bekliyoruz ki Frankfurt okulundan Theodor W. Adorno'nun sözünü hatırlayalım: "Auschwitz'den sonra şiir yazmak barbarlıktır."

Barbarlık içimize işleniyor ve her geçen gün toplum bir nebze daha uzaklaşıyor: şiirden, samimiyetten ve insandan...

hadi bir dua edelim

Direnişe Çocuksu Bir Katkı

Asya İkra Temel

Rap Filistin

Netanyahu dön bak rabbine
Çok mu istersin ateş ve odun
Sipariş edeyim mi bir göktaşı yağmuru?

Münibe Meryem Okudan, 9 yaşında

Çocuk edebiyatı... Çocuklar için sanat üretmek... Aslında bunlar çocukların eğitim öğretimi için kullandığımız araçlar değil midir? Hedef kitlesi yetişkinler olan sanatta doğrudan doğruya maksat yetişkine bir şey öğretmek değildir. Yetişkinlerin belli bir deneyim yaşamasıdır söz konusu. Peki konu niye çocuklar için şiir ve hikâye olduğunda sanatı kullanarak çocuklara bir şey öğretmeye çalışıyoruz? Niye sanatı araçsallaştırıyoruz? Çocuk edebiyatı camiasında da tartışılan bir konudur bu. Madem çocuk edebiyatının bu minvalde kullanıldığına dair görüşler var, o zaman çocuklara sanat ve edebiyat yoluyla hak ve batılı simgeleyen Filistin mücadelesine dair bir duyarlılık kazandırmak gayet tabii mümkün olmaz mı? Gelin beraber Filistin hususunda çocuk edebiyatının ne durumda olduğuna küçük bir göz atalım. Filistin dosyasının bu bölümünde Ümit Yaşar ve Elif Özkan hocalarımın seçtiği üç çocuk edebiyatı kitabını inceledim. Müsaadenizle...

Yuvamı İstiyorum

Yazar: Mutaman El Abdulla

Resimleyen: Sarah Marey

Çeviren: Betül İskender Turan

Yayınevi: Erdem Çocuk

Yaş Aralığı: 4-6

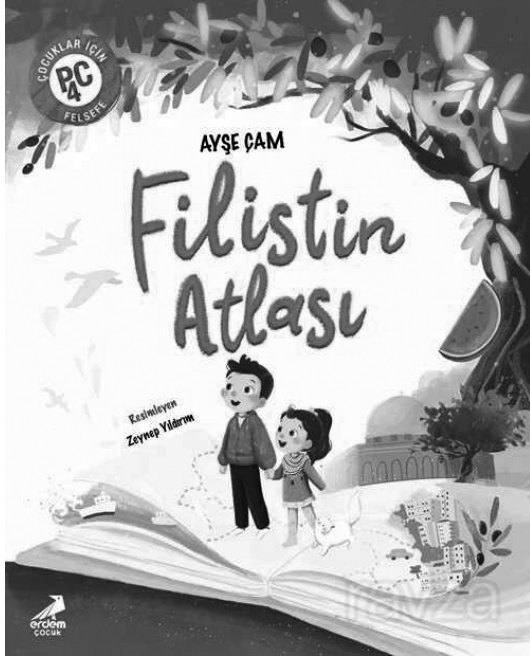
Mülteciliğin değil işgalin hikâyesi bu! Yuvamı istiyorum, Filistinlilerin Siyonizm'e karşı direnişini alegorik bir anlatımla minik okurlara sunuyor. Filistinlileri temsil eden serçe üzerinden işgal, mücadele, sorumluluk, hak ve adalet kavramları pedagojik bir üslupla anlatılıyor. Her çocukta bulunan yuva bilincinden yola çıkarak onların kalbine dokunmayı amaçlayan bu hikâyenin içeriğine kısaca bir değinecek olursak karganın yuvasını "kazara" yıkan yılan ve tilki ikilisi, kargaya yeni bir yuva yapana kadar onu serçenin dalına yerleştirir. Kargaya hâlihazırda sıcak bir yuva bulmuş olan bu ikili kendilerini aklamaya ve karganın bundan sonra serçeyle beraber yaşamasını sağlamaya çalışır. Serçeyi manipüle ederek onu aldatmacalara boğarlar. Yılan ve tilkinin sinsi tutumuna söz geçiremeyen serçenin yuvası, yavaş yavaş kargalar tarafından istila edilir. Bir süre sonra yavru kargalar doğar ve serçenin yuvası bir nevi ele geçirilmiş olur. İşte o günden bugüne cömertçe kargayı evine kabul eden serçemiz yuvasını geri almak için kendi çapında mücadele eder durur.

Hikâyedeki alegorik öğelere bakacak olursak karganın tüm olan bitenlere karşı sessiz kaldığını, ne serçeye karşı bir mahcubiyet hissettiğini ne de yılan ve tilkiden hakkını aradığını görüyoruz. Karganın bu tutumu yılan ve tilkinin işini de bir hayli kolaylaştırmış oluyor. Kurnazlıkları, sinsilikleri ve hinlikleriyle ön plana çıkan yılan ve tilki karakterlerinin, Filistin davasında Amerika ve İngiltere gibi dıştan müdahil olan ülkeleri temsilen kullanılması da gözden kaçmıyor. Ayrıca hikâye boyunca serçenin kendini savunmasının sönük kaldığını görüyoruz maalesef ki.

Kitapta yılan ve tilki, serçenin başına her olay açtığında serçenin **canının sıkıldığı** ve **öfkelenildiği** (aynı burada olduğu gibi kalın bir fontta) ifade edilmekle yetinilmiş. Hikâye boyunca serçenin yılan, tilkiye veya kargaya yönelik sadece ama sadece sözlü bir direnci söz konusu. Hâlbuki Filistinlilerin kendi toprakları için verdikleri mücadele sadece sözde kalan bir şey miydi? Aslında serçe imgesel olarak direngen ve kendini kolay kolay ezdirmeyen bir yapıyla özdeşleştiriliyor. Masallarımızda serçeye o minik cüssesine rağmen ummadık bir güç atfediliyor. (Bkz. Göğü Taşıyan Serçe Masalı) Keşke bu hikâyede de o mücadelenin ve direncin altı biraz daha çizilseydi. Hikâyemizde serçenin savunmasının zayıf kaldığını bir eksiklik olarak görebiliriz ama en azından bu hikâyeyi okuyan çocuklarda duygudaşlık ve empati bilinci oluştuğunu düşünüyorum. Zaten amacımız çocukların gönlüne az da olsa bir farkındalık tohumu serpmek değil miydi?

Hadi serçe için bir dua edelim. :) Kim bilir belki yavru kargalar vicdanlı kargalar olurlar ve anne babalarının hatalarını sürdürmezler. Kim bilir?..

Filistin Atlası

Yazar: Ayşe Çam

Resimleyen: Zeynep Yıldırım

Yayınevi: Erdem Çocuk

Yaş Aralığı: 5-7

Filistin Atlası, miniklerin zihinlerinde “Benim eğitim hakkım varken Filistinli çocukların yok mu, Filistinli çocukların benden ne farkı var?” gibi soru baloncukları oluşturarak p4c (çocuklar için felsefe) tekniği ile çocuk hakları ve adalet ekseninde bir düşünce ortamı sunuyor. Hikâyemize baka-cak olursak Yağız ve Kerime kardeşler her çocuğun eğitim hakkı olduğunu ancak Filistinli çocukların bu haktan mahrum bırakıldığını öğrenirler. İki kardeş, Filistinli çocukların özgürce okula gidebileceği günlerin umuduyla onlara sürpriz bir kutu hazırlamak isterler. Bu hazırlık sırasında buldukları sihirli bir kitap, kardeşleri kısa bir Filistin gezisine çıkarır. Sihirli geziden Filistin’in doğal güzelliklerinden hayli etkilenmiş olarak dönen Yağız ve Kerime, Filistinli kardeşlerine sürpriz bir kutu hazırlamak için artık daha şevklidirler.

Her ne kadar sihirli bir kitapla yolculuğa çıkmak klasik bir kurgu biçimi olsa da bu anlatımın tercih edilmesi kitabın da ana teması olan Filistinli çocukların eğitim hakkının miniklerin zihninde somutlaştırılmasına yardımcı olmuş. Kitabımız, kardeşlerin sihirli bir yolculuğa çıkarak Filistinli çocuklarla aynı mekânı paylaşmalarını, o şehrin havasını hissetmelerini, Filistinlilerin aslında bizlerden hiçbir farkı olmadığını duygudaş bir anlatımla aktarmış. Bu konuda Yağız’ın kurduğu cümleyi sizlerle de paylaşmak istiyorum: “Meğer Filistin ne kadar çok benziyormuş ülkemize, okula gitme hakları olan Filistinli arkadaşlarımız da bize.” Bu kitabı Filistin içerikli diğer hikâyelerden ayıran şey çocukların zihninde bombalanmış, işgal edilmiş, yıkılmış, acıklı bir Filistin tablosu çizmek yerine Filistin’in doğal güzelliklerine, sembollerine, kültürüne ve Kudüs’ün huzurlu atmosferine dikkat çekilmesi diyebiliriz. Kudüs bilinci çocuklara şahadet arzusu vererek değil Filistin’i tanıtarak sakin bir dille aktarılmış. Filistinlilerin tüm olan bitenlere rağmen mücadelenin yanında tevekkülü ve sükûneti muhafaza edebilmeleri, onlardan öğrenmemiz gereken hususlar olduğunu bir kere daha hatırlatmış oluyor. Kitapta, Yağız’ın dile getirdiği “Bir de Kudüs’ün huzurunu koymak için boş kutu alayım yanıma.” cümlesi tam da bu noktaya değiniyor. Kudüs’ün huzurunu toplamak... Ayrıca Filistin sembollerinden biri olan Hanzala için “Hanzala, Filistinli çocuklar haklarını kullanamadı diye hep arkası dönük duruyormuş.” denilerek çizgi karaktere yeni bir boyut katılmış. Resimlemeyle alakalı birkaç hususa değinecek olursak kitapta Yağız ve Kerime’nin gezdiği şehirler Filistin sembollerine ve çocukların gözüne hitap eden bir biçimde özenle resmedilmiş. Ayrıca hikâye içeriğinin kitap kapağına iyice yansıtılması, kitabı elimize aldığımızda içeriği hakkında olası yargılara varmamızı ve kolayca tahminde bulunmamızı sağlamış. Bu da ailelerin kitap seçiminde işlerini kolaylaştıran bir faktör olmuş. Son olarak hikâye boyunca çocukları düşünmeye sevk etmesiyle öne çıkan p4c tekniği kitabın sonundaki etkinliklerde de kendini belli ediyor. Çocukların çeşitli öğrenme biçimleri göz önünde bulundurularak özenle hazırlanan çoklu zeka etkinlikleri Filistin kültürünün bir parçası olan Dabke dansını, Hanzala’yı, felafel ve kefiyeyi çocukların öğrenmesini sağlıyor.

Hadi Filistinli çocuklar için bir dua edelim. :) Filistinli çocukların özgürce okullarına koşacağı günlere...

Biz Filistinliyiz Kültürümüz ve Geleneklerimiz

Yazar: Reem Kassis

Resimleyen: Noha Eilouti

Yayınevi: Erdem Çocuk

Yaş Aralığı: 9+

Hatıralara mekân olmuş bütün evler, bahçeler yıkılmış... Düşman her şeyi yakıp yıktıktan sonra geriye elde ne kalır? Anne eli değen yemeklerin tadı, yazılan şiirler, birlikte söylenen şarkılar, gelenekselleşmiş danslar, o toprağa has yetişen meyveler, kulaktan kulağa aktarılan masallar... İşte bunlar elimizde kaldıysa o diyarı ayakta tutabiliriz aslında. Kitabımız da Filistin topraklarına gitmeden Filistin'i daha yakından tanımamızı ve oradaki kardeşlerimizle daha sıkı bağlar kurmamızı sağlayan Filistin'in kültürel öğelerini konu almış. Hatta Yazarımız Reem Kassis bu kitabı vatanından uzak büyüyen kızlarına nerede yaşarlarsa yaşasınlar ait oldukları kültürün bir parçası olabileceklerini hatırlatmak amacıyla yazmış. Konu kültür ve gelenek olunca anlatılacaklar kolay kolay bitmez. Bu noktada, yazarımız dikkate değer ve merak uyandırıcı konular ve başlıklar seçmiş. Kitabımızda coğrafyadan tarıma, ilham verici isimlerden tarih ve inanca, mutfaktan sahne sanatlarına kadar birçok konuya teker teker değinilmiş. Belki de birçoğumuzun hiç duymadığı kavramlar... Naksa, Egel ve Hatta, Zajal, Akka ve Hayfa, Mustafa Murrar, Mansaf ve Mahaşi, Battir Terasları bunlardan sadece birkaçı ama maalesef ki kitabın çevirisindeki eksiklikler göze çarpıyor. İngilizceden yapılan bu çevirinin, kitabın zengin içeriğini aktarmada yetersiz kaldığı aşikâr. Son olarak Filistin'in kültürel değerlerini ansiklopedik tarzda anlatan kitabımızın göze hitap eden resimlemeleri ve hemen her sayfada yer alan "Biliyor musun?" ve "Eğlenceli Not" kutucukları, insanın merakını ve heyecanını tazeliyor. Böylelikle "Biz Filistinliyiz", sadece miniklere değil öğrenmeyi ve araştırmayı seven tüm okurlara hitap ediyor.

Hadi bir dua edelim. :) Filistin'in kültür ve geleneklerinin layıkıyla yaşatıldığı zeytin kokulu günlere...

Beni kırmayıp bana yardım eden Seyyide ve Ayşegül'e; beni, hayatıma civıltı katan çocuk edebiyatıyla tanıştıran Ümit Yaşar ve Elif Hocama müteşekkirim.

Filistin'de Baba Olmak

Azra Sude Sinoğlu

Babalar çocukları için ne ister? Ailesi, bir babanın en kıymetli varlığıdır. Onların her zaman güvende ve huzurlu olmalarını isterler. Ailesini iyi şartlar altında yaşatmak isterler. Çocuklarının iyi bir insan olarak büyümesini, dürüst, saygılı ve adaletli olmalarını isterler. Çocuklarının sevdiği işi yapmalarını, huzurlu ve sağlam ilişkiler kurmalarını ve gerçek anlamda mutlu olmalarını en büyük dileği olarak görürler. Çocuklarının bağımsız olmasını isterler: Ayakları üzerinde durabilen, kendi kararını savunabilen bireyler olmalarını isterler. Çocuklarının hem ruhsal hem de fiziksel anlamda sağlıklı olmalarını isterler. Kısacası babalar genellikle çocukları için en iyisini isterler ve onlar için her şeyi yaparlar. Kendi öz babama bakınca baba olmanın ne kadar özel ve güzel bir şey olduğunu anlıyorum. O benim kahramanım ve eminim ki her baba, çocuklarının kahramanı olmak ister ama maalesef ki her baba bu kadar şanslı olamayabiliyor.

Bildiğiniz üzere şu an Filistin ve İsrail bir savaş içerisindedir. Tabii buna savaş demek ne kadar doğru bilemiyorum çünkü İsrail sadece oradaki insanları katlediyor ve onların kendilerini savunmalarına bile izin vermiyor. Her sabah silah sesleriyle uyanmalarına sebep oluyor, binlerce insanın hayallerini mahvediyorlar. Her gün yeni doğan bebeklerden yaşlılara kadar, kim olduğuna bakmaksızın insanları katlediyorlar. Ancak bu tabii ki İsrail'in umurunda değil. Hatta şöyle ki neredeyse dünyadaki kimsenin umurunda değil. Bu katliama herkes göz yumuyor. Bu yüzden bence buna savaş denmez, bu apaçık bir soykırımdır.

Her baba, çocuğunun kahramanı olmak ve onların güzel bir yaşam sürmesini ister. Ancak Filistinli babalar için bu durum çok farklı. Çoğu çocuk sabahları babalarının öpücüğüyle uyanırken Filistinli çocuklar silah sesleriyle uyanıyor. Bizleri her sabah okula babalarımız bırakırken Filistinli ba-

balı çocuklarını bombalardan kaçırmakla uğraşıyor. Babalarımız bizlere her gece "iyi geceler" derken belki de Filistinli babalar çocuklarını bir daha hiç uyanmayacakları bir uykuya teslim ediyorlar.

Filistin'de baba olmak büyük bir mücadeleyi ve derin bir sevgiyi beraberinde getiriyor. Onlar için ailelerini korumak sıradan bir görev değil bir hayat mücadelesidir. Hep bir yıkım hâlinde hem çocuklarını hayata hazırlamak hem de onlara umut aşılamak için çalışırlar. Çocuklarının geleceği için kaygılanırken onlara barış dolu bir dünya bırakmayı en büyük dilekleri olarak görürler. Filistinli babalar, kendi acılarını içlerine gömerek çocuklarına umut ve sevgi dolu gözlemlerle bakarlar. Şefkat ve merhamet denildiğinde çoğumuzun aklına anneler gelir. Bir çocuk zor durumda kaldığında, korktuğunda ya da yardıma ihtiyaç duyduğunda ağzından ilk çıkan kelime "anne" olur. Bunun en büyük sebebi annelerin duygularını açıkça belli etmesi, üzüldüğünde ağlaması ve hislerini paylaşmasıdır.

Ancak şu düşünce oldukça yanıltıcı: "Babalar ağlamaz, erkek adam ağlamaz." Oysa babalar da ağlar ama onlar içlerine ağlarlar çünkü çocuklarının onları üzgün ve çaresiz görmesini istemezler. Bence asıl şefkat ve fedakârlık da budur.

Filistinli babalar da aynı durumdadır. Onca zorluğa, acıya ve kayba rağmen ailelerine güçlü görünmek için gözyaşlarını saklarlar. Onları üzmemek, yanlarında dimdik durabilmek için duygularını bastırırlar. İşte bu, büyük bir fedakârlık ve büyük bir güçtür.

Filistinli babaların en büyük hayali, çocuklarının silah seslerinden uzak, mutlu ve bağımsız bir geleceğe sahip olmasıdır. Filistin'de baba olmak fedakârlığın ve sabrın en saf hâlidir.

hak varken susmamız da bir muamma

Yorgun Zeytin Dalları

Ayşe Meriçem Özdil

Kanlı güller mi bezemiş topraklarını
Yoksa güneşte kızıyla boyanma vakti mi
Dünyanın kalbinde atan incisin
Boram boram şehadet kokuyorsun Filistin

Geceyi en derin sen solursun
Yutucu karanlığa en derin sen bürünürsün
Yıllardır ışık saçmayan lambaların zangırdar da
Sadece arada bir bombalarla ışık bulursun

Ufuktan güneş ağarırken karanlık sokaklara
Yansır üstüne utancın izi kilitli kapılara
Kimse taşıyor Kudüs ruhu artık sokaklarda
Ümmet ise göz yumdu sağır kesildi bir anda

Bağrındaki zeytinlerin dökülmüş Filistin
Seni kuyuda bırakmış kardeşlerin
Başka dertler girmiş içine sinelerin
Sırtını bükmüş yükü terk edilmişlerin

Vicdani bir kelepçe geçmiş boynumuza
Hak varken susmamız da bir muamma
Ne var ki senin duvarların inadına ayakta
Kardeşi Kâbe'nin eski emanetini taşırcasına

Seni unutmuş dünya tam bir karmaşa yeri
Göğsün demir kesilmiş işlemez ne top ne de mermi
Kâbe dünya döndükçe bekler hep seni
Bilgesin, bize kim olduğumuzu göster Filistin

Fecir dökülürken kum taneleri gibi sehre
Her saçılan hüzmeye yeniden can bulursun
Kök salan imanından şahlanan her tekbirle
Dünyayı titretir, sanki akışını durdurursun

Dolambaç vadilerde yolumuzu unuttuk
İzlemek yeter sandık cihadı kuruttuk
Can gelsin artık imana susamış gönüllere
Kaldırsın biri bizi ölü toprağımızdan
ve ümmet toplansın dökülmüş zeytinleri
Assın hepsini yorgun dallara tekrardan

'hak bir gönül verdi bana'

Meydandaki Hanzalalar

Mehmet Akif Tekeli

Haziran ayının en sıcak günü olduğunu terleyen ensesinden ve şakaklarından anlıyordu. Her zaman bildiği meydan başka bir meydan, her zaman baktığı gök başka bir gök olmuştu sanki. Mahşeri meydanda su arar gibiydi. Su değil de onu serinletecek, ruhunu ferahlatacak bi şey işte... Birazdan "Karpuuuuzz" diye bağırın kendi yaşlarında veyahut biraz daha küçük bir çocuğa ait sesi duydu. Çocuk ona biraz tuhaf geldi. Gariban olduğu her hâlimden anlaşılın bu çocuğun kıyafetleri yırtık ve yamalıydı. Vakur görünüyüm derken fakir görünüyordu. Yüzünde de maske vardı. Daha da ilginç olansa karpuzları bütün değil dilim dilim satıyordu. Satıcı çocuğa yaklaştı, karşılıklı selamlaşmadan sonra:

- Dilimi kaçça?

- On para.

- Ya kardeşim hem karpuzu dilimleyip suyunu kaçırıyor-sun hem de 10 lira diyorsun, ne iştir anlamadım? Bu arada sen neden maske takıyorsun, pandemi bitmedi mi daha!?

- Kendime söz verdim. Babam gelene kadar çıkartmaya-çağım.

- Bu sıcak hava söz dinler mi Allah aşkına, çıkartsan ne olacak. Gören de MIT ajanı sanacak. Hem ne olmuş bizim de babamız gurbette, hiç maske takıyor muyuz biz?

Genç, bu tür sözleri neredeyse her gün duyuyordu. Fakat bu son söylenen söz ağırlına gitmişti. Kendisine sataşan diğerlerine bugüne dek hiç cevap vermemişti ama içindeki sönmüş yanardağ bilinmez bir nedenle harekete geçmişti.

- Sana ne abicim yürü git işine. Sen beni anlayacak adam mısın? Ben sana babamın savaştta olduğunu, o gelene kadar maskemi çıkartmayacağımı, beş sene önce buralara geldiğimizi, babamın orada kaldığını, evde benden küçük iki kardeşim ve hasta bir anam olduğunu söylemek zorunda mıyım? Karpuzlardan da istersen al istersen alma! Ben ev geçindir-menin derdindeyim, beş senedir nasıl evimi geçindiriyor-

sam Allah'ın izniyle öyle devam ederim. Ayrıca ne senden para dilenmeye ne de sana izahat vermeye ihtiyacım var.

Karpuz satan çocuğun, bu sözler bi çırpıda ağzından çıkivermişti. Bu kadar sinirlenecek, bu kadar detay verecek, bu kadar dertlenecek ne vardı sanki. Bu karpuzcu çocuk yeni tanıştığı birine âdeta nazlanıyor, belli etmese de ondan medet umuyor gibiydi. Belli ki bam teline basmış, belli ki çocuğu üzmüştü. Özür dilemesi gerektiğini düşünse de dilemek hiç içinden gelmiyordu.

Kafasında deli sorular, ağzında kekremesi bir tat, yüreğinde acıtan bir kıymık vardı sanki. Sisler bulvarında hem kendisini kovalıyor hem kendisinden kaçıyor. Tam yakalanıyordu ki karşısında onu sarsan ve kendine getiren bir sokak ressamı çıktı. Kendini bildi bileli bu mahir sanatçıların yaptıklarını merak eder, onlardan etkilenirdi. Koşarak yanına gitti, selam verdi ve ismini sordu. Adam "Ali Naci" diye cevap verdi. Genç, ressama ne yaptığını sordu. On yıllardır gerektiğini, bunun için kendi çapında çalıştığını uzun uzadıya gence anlattı. Genç iyice meraklanmaya başlamıştı. Kafası duvardaki resme takıldı. Bir çocuk vardı, arkasını dönmüş. Hayata küsmüş bir çocuk. Bu çocuk ona bir yerlerden tanıdık geliyordu lakin kim olduğunu çıkartamamıştı. Genç:

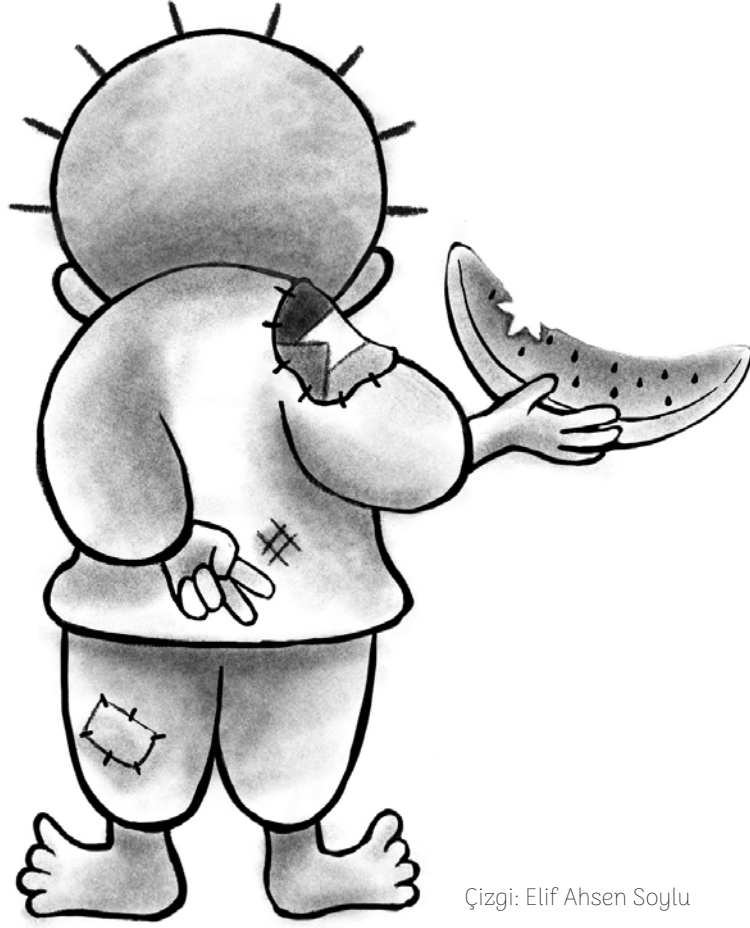
- Bu çizdiğin çocuk da kim, diye sordu.

Bunun üzerine ressam; arkasını dönmüş çocuğun, herke-se küsmüş çocuğun hayatını anlatmaya başladı:

- O da senin gibi bir çocuk, aslına bakarsan içi hepimizden olgun. Yaşadıkları onu büyüttü.

- Ben ondan büyüğüm bir kere, dedi gülerek. Hem ne yaşamış ki bu çocuk?

- O savaşın içinde büyümüş, daha 10 yaşında bir çocuk-ken evinden sürülmüş, savaşın tam ortasında bütün zorluk-lara katlanmış biri.

Çizgi: Elif Ahsen Soylu

- Ben aslında bu çocuğun daha anlayışlı olmasını beklerdim. Ne kadar acı çekse de ne kadar zorluk görsen de yüz çevirmek hakkı değil bence!

Adam bunu duyunca coştı, sanki söylenmemesi gereken bir söz söylenmiş, basılmaması gereken düğmeye basılmıştı âdeta. Çocuğu iki omzundan tutarak:

- Evlat! Bir kez daha bak ama dikkatli bak. Bu çocuk hayata değil sana küsmüş sana! Dediğin doğru, bu çocuk her şarta uyum sağlayabilir, her şeye müsamaha gösterebilir fakat kardeşine sahip çıkmamak, asla!

Bu dokunaklı cümleler gencin içine işlemiş, onu düşünme diyarına doğru bir yolculuğa çıkarmıştı. Hatasının yavaş yavaş farkına varıyordu. İyilik yapmak, yardım etmek güzeldi ama nasıl yapacağını bilmiyordu.

- Sen iyisin abi, dedi. Resminle kardeşlik köprüsünü kuruyorsun. Peki ben ne yapacağım, bu köprüyü ne ile ve nasıl inşa edeceğim?

- Sana bir şey diyeyim evlat. "Eskiden tekkelerde iki soru sorulmuş. Birincisi bugün gönül kırdın mı, ikincisi namazını kıldın mı? Birinci soruya evet diyene ikinci soru sorulmazmış."

Genç yapması gerekenleri anlamıştı. İlk iş olarak da kar-

puzcuyu bulmalıydı. Ressam abisinin yaptığı resme son kez ve hem gözüyle hem gönlüyle bakıyordu. Gitmeden ressamı teşekkür etti ardından yürümeye başladı. Yol boyunca çocuğun kime benzediğini düşündü. Ona birini anımsatıyordu ama kim olduğunu çıkaramamıştı. Tekrardan meydana geldiğinde çocuğu bıraktığı yerde buldu, yanına gitti. Bu sefer özür dilemeyi kafasına koymuştu. Helalleştiler, ardından birbirlerine sarıldılar. Nihayet sis perdesi aralanmış, kovalamaca sona ermişti. Genç huzuru kardeş olmakta bulmuştu. Ayrılmadan önce çocuğa ismini sordu. Çocuk "Hanzala" diye cevap verdi. Genç:

- Allah senden razı olsun Hanzala kardeş, Rabbim kardeşliğimizi de daim eylesin, diye dua ettikten sonra bir dilim karpuz alıp yoluna devam etti.

Biraz uzaklaştıktan sonra dönüp tekrar arkasından bakınca karpuzcu çocuğa değil sokak ressamının kendisine herkesten yüz çeviren kırılgan çocuğun resmine bakıyordu.

Kim bilir belki göz yaşlarını saklamak için belki kendisinden yüz çevirenlere tepki için ve belki de sadece kendisinin bildiği bir hakikate doğru sırtını dönmüştü.

Gözleri yaşardı, hüznünün gerekçesi şimdi kendisiydi. Ürperdi, Hanzala için değil kendisi için üzülüyordu artık. Hanzala'nın yüz çevirdiklerinden olma korkusu korkuttu onu...

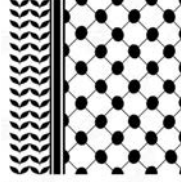
Direnif Sözlüğü

Burak İrkil

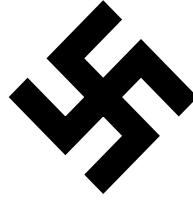
Davut Yıldızı

Davut yıldızının basit bir imge yahut bir sembol olmadığını tarih bizlere çok net bir şekilde gösteriyor. MÖ 1000'li yıllardan günümüze kadar bu yıldız her daim iktidarın ve inancın sembolü olmuştur. Davut yıldızı sadece basit bir iktidar göstergesi de değildir. Nitekim bu yıldızın bir diğer ismi de mühr-ü Süleyman'dır. Yani ismini Allah'ın izni ve kudreti dahilinde insanlara, cinlere, rüzgârlara ve daha pek çok şeye hükmedebilen Süleyman'dan (a.s.) almıştır. Bir rivayete göre de Hz. Süleyman'ın daha demin ismi zikredilen pek çok şeye hükmetmesine vesile olan yüzüğün üzerinde de bu işaret yer almaktadır. Bu yüzden Hint coğrafyasından Orta Doğu coğrafyasına ve hatta Avrupa'ya kadar mühr-ü Süleyman'ı görmeniz asla rastlantı değildir. Örnek vermek gerekirse Hint coğrafyasında kutsal bir işaret sayılan Davut yıldızı bizim kültürümüzde kutsallıktan ziyade erişilmez bir güç ile beraber bir tılsım veya yüce bir iktidar sembolü olarak kullanılmıştır. Osmanlı ve Selçuklu mimarilerinde de gerek estetiği gerek de dini bakımdan özel bir yeri olması sebebiyle sıkça yer verilmiştir. Nitekim Barbaros Hayreddin Paşa'nın sancağında bu yıldızın yer vermesinin sebebi rüzgâra hükmedebilmektir. "Kaza ol hüsrevin mahkûmu kılmış rub'-ı meskûnu / Nigîninde murabba' vefk edip mühr-i Süleymân'ı" Sünbülzade Vehbi Efendi'nin kaleme aldığı bu beyitte ise mühr-ü Süleyman'ın güç ve kudret tılsımı oluşuna işaret edilmektedir. Bu yıldız gariptir ki iki eşkenar üçgenin birbirine zıt bir şekilde birleşmesiyle oluşmuştur ve şekliyle bile tezat oluşturmuştur. Kaderin cilvesi olsa gerek bu yıldız da tarih boyunca her yerde tezatlıkların arasında kalmıştır. Şu anda kuru bir üstün olma davasına kapılmış Yahudilerin vazgeçilmez olan bir yıldız, asırlar önce inşa edilen heybetli camilerin vazgeçilmez motifi olarak hizmet vermiştir. Yahudiler ise inanışları doğrultusunda kendilerinin üstün ırk olduklarını ve kendileri dışındaki tüm mahlukatın ancak kendilerine hizmet etmeleri için yaratıldığını savunurlar. İşin ilginç tarafı ise Davut yıldızı tarihten taşıdığı manası ile Yahudilerin bu sürekli diğer insanlara kendilerini kabul ettirme ihtiyaçlarını tatmin etmek için altın kesede sunulmuş şerbete benzer. O yüzdendir ki bu yıldız bir belge yahut hüviyet niteliğinde görürler ve sürekli yaymaya çalışırlar. Neyin hüviyeti mi? Tabii ki diğer insanlardan üstün olduklarını sananların hüviyeti. Neyin belgesi mi? Akıllarınca kendisini üstün ırk görenlerin belgesi. Maalesef özellikle Yahudilerin arz-ı mevut diye tabir ettiği coğrafyaya hükmedebilmek için çok daha somut adımlar atmaya başladığı şu zamanlarda Davut yıldızı ile daha fazla karşılaşmanız tesadüfi olmayacaktır.

Kefiye

Kefiye bilhassa Orta Doğu halklarında rastlanan ve güneşten korunmak gibi birtakım sebeplerden ötürü başa geçirilen bir başörtüsüdür. Arap baharı zamanında kefiye isyanın bir sembolü hâline gelmiş ve Arap halkları arasında kullanımı daha da yaygınlaşmıştır. Lakin kaderin cilvesi olacak ki tarihe çok da hoş puntolar ile gömülmeyen bir isyandan yadigâr kalan bu kefiye daha sonraları İsrail-Filistin krizinden sonra dünya gündemince direnişin ve asil duruşun en önemli temsilcilerinden biri olarak anılmaya başlamıştır. Nitekim yaklaşık bir asırdır süren bu kriz bizlere göstermiştir ki sadece bir şal gibi görünen basit bir kumaş parçası bile zamanı geldiğinde inanlanları sadece güneşten değil batılın yağmur olup yağdığı böylesi bir zamanda da bir sığınak görevi görerek korumaya muvaffaktır.

Gamalı Haç

Gamalı haç (swastika) aslında bildiğimizden çok daha köklü bir tarihe sahip bir semboldür. Nitekim bizim XX. yy.ın başında görmeye alıştığımız gamalı hacın tarihçesi eski Orta Asya dinlerine kadar uzanmaktadır. Hinduizm, Budizm ve Jainizm'de çokça kullanılan swastika kutsal ve uğurlu bir işaret olarak değer görmektedir. Hatta Swastika Sanskritçede "iyi olmak" veya "şans getiren" anlamına gelmektedir. Lakin kader bu ya, Almanya'da ülkesini kalkındırmak isteyen bir diktatör aynı zamanda başkanı olduğu partinin logosunda gamalı haca yer verdi. Daha sonra bu partinin II. Dünya Savaşı'nda göstermiş olduğu ırkçı politikalar, kendilerinden olmayanlara karşı gösterdikleri zulümler ve acımasızlıkları ile binlerce yıllık tarihe sahip bu sembolü lekelemede muvaffak oldular. Böylelikle gerek II. Dünya Savaşı'nda gerek savaştan sonra ırkçılığın en temel işaretlerinden biri hâline gelen swastika'nın kullanımı bilhassa Avrupa'da yasaktır. Lakin şu anda maalesef tanıklık ettiğimiz ve temelinde yatan sebeplerinden birinin de ırkçılığa dayandığı böylesi bir soykırımında gamalı haca rast gelmeniz hiç de tesadüfi olmayacaktır.

Zeytin Dalı

Zeytin dalı da diğerleri gibi çok eski bir maziye tanıklık eder. Kökleri Antik Yunan'a dayanır. Mitoloji efsanesine göre Kral Athena, Atina halkına ilk zeytin ağacını vermiş ve onları korumuştur. Zeytin dalı Antik Yunan'da bunu simgelemektedir. Semavi dinlerden yola çıkan bazı kişiler ise Nuh Tufanı'nda gemiye dönen güvercinin ağzında zeytin dalı taşımasının tufanın son bulduğuna işaret ettiğini ve huzurun yeniden cihana hâkim olma çabasının bir göstergesi olarak addeder. Hangisi doğru bilinmezdir ama şu da bir gerçek ki zeytin dalı mazlum olan kişiye din, dil, ırk fark etmeden uzatılması gereken bir yardım elidir. Artık tek işlevi mahir sanatçıların fırçalarında bir imge vazifesi görmek olmamalıdır ya da sürekli lafazanlık yapanların beklediği gibi bu yardım elini uzatma görevi bir güvercine yahut bir ebabil kuşuna bırakılmamalıdır.

Dabke Dansı

Dabke dansı Orta Doğu kökenli bir halk dansıdır. Lübnan, Suriye, Filistin, Ürdün ve Irak'ta sıkça rastlanır. Eski zamanlarda düğünlerde ve kutlamalarda eğlenmek amacı ile grup hâlinde, el ele tutuşarak ve ritmik ayak hareketleriyle yapılan bu dans şimdi çok daha mukaddes bir gayenin hamallığını yapmaktadır. Nitekim düğün yeri cihat meydanı olan sayısız mücahitler, dört bir yanı sarmalayan ateş tufanına aldırış etmeden bu dans ile boy gösterirler meydanlarda ve onlar kökeni, çatı tamir eden köylülerin ritmik ayak hareketlerine dayanan bu dansı İslam Dünyası'nın çatısını yeniden imar etmeye çalışan gönüllüler olarak sürdürürler.

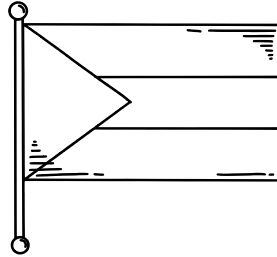
Anahtar

Filistin'de çokça kullanılan anahtar sembolü 1948'de İsrail'in kurulmasıyla zorla göç ettirilen Filistinlilerin geri dönüş haklarını simgelemektedir. İşgalcilerin zorla boyunlarına yaftalamak istedikleri mülteci yaftasına karşı buraların asıl sahibinin kim olduğunu dimağlara kazıma gayesi güden bir işarettir anahtar sembolü. Aynı zamanda Filistinlilerin bir gün eski zamanlara geri döneceklerinin ve evlerine çöken haysiyet yoksunluğundan bir gün ebediyen kurtulacaklarının inancı sonucu sakladıkları ev anahtarlarının imgesel hâlidir bu sembol. Bu yüzden kamçılandıkça büyüyen bir umudun sefiridir. O saklanan anahtarlar işgal edilen o evlerin kapısını bir daha açabilecek mi bilinmez ama bu sembol birçok kişinin prangalar vurulmuş kalbini elbet bir gün açacaktır. Bir gün bütün cihana reddedilme alternatifi sunmaksızın doğruyu tebliğ edecektir ve o yankı ses bulacaktır kalp dediğimiz hisarlar da.

Mescid-i Aksa

Mescid-i Aksa, Hz. Süleyman'ın yaptırmasıyla dünyaya teşrif eden ve Hz. Muhammed'in Mescid-i Aksa'dan miraca yani Allah'ın huzuruna yükseldiği yer; bahtiyarlığı ile müşerref olan, ehemmiyeti akılların âciz kalacağı derecede fevkalade bir mabettir. Mescid-i Aksa sefire ihtiyaç duymaz çünkü o taşıyla tuğlasıyla ve dahi kubbesiyle başlı başına bir semboldür, başlı başına bir imgedir. Bu mabet, şairin de dediği gibi miraca yol veren bir hız üssüdür. Bu sebeple böylesi bir mukaddese sadece bir taş yığını muamelesi yapmak sonunda katlanılmaz bir acının ortaya çıkmasına vesile olur. Bizzat arşın en mümtaz iz düşümünde bulunan ve İsrâ gecesi bütün peygamberlere mekân-ı sücut olarak görev yapan Mescid-i Aksa'nın feryatlarını duymamak zannederim ki dünyada bile ceza gerektiren bir ahmaklıktır. "Şayet oraya (Mescid-i Aksa'ya) gidemez ve orada namaz kılamazsanız oranın kandillerini aydınlatacak yağ gönderin."¹ buyuran bir peygamberin ümmetiyiz. Mescid-i Aksa'yı karanlıklar dehlizinde kaybetmek isteyen nadanlara karşı sessiz kalmamak ve her türlü yol ile sesimize ses katmak vaciptir üzerimize eğer ümmetiyiz diyorsak Ulu Nebi'nin.

Filistin Bayrağı

Bu bayrağın tarihçesi 1916 yılına dayanmaktadır ve Arap halklarının özgürlük mücadelesi ile Pan-Arabizm hareketine dayanır. Üzerinde taşıdığı renklere bile anlam katan bu bayrak maalesef başlangıçta Gamalı Haç ile aynı talihi soluyarak ırkçılığın bir sembolü olmuştur. Ancak geçen zaman ve esen rüzgârlar bu çirkin mührü üzerinden silip atabilmeye muvaffak olmuştur. Nitekim küçük bir kumaş parçasına dahi özgürlük ruhuyla harmanlanan bir direniş ruhunu aksettirmeye muktedir olan bu bayrak çağımızın en büyük direniş nişanıdır. Kırmızısında fedakârlıkları ve toprakları sağanaktan boşanırcasına yağın bir yağmur misali sulayan kanı, beyazında barışı ve temiz niyeti, yeşilinde umudu ve bereketi ve siyahında ise geçmişte yaşanan mücadeleler ile buhranı simgeleyen bu bayrak; her zerresinde ayrı bir mana taşır. Dört rengin birleşimi ise haykırır dünyaya: Direnişin hür sesinin füzeler ile jetlerin acı tüten çığlıkları arasında asla koybolmayacağını ve bir gün zaferin inananların olacağını.

¹ Ebu Davud, Salat, 14

Büyük Bir Çelişki Kitabı: Küçük Bir Ayrıntı

Cemre Nur Ulaş

Adania Shibli'nin *Küçük Bir Ayrıntı* adlı romanı, derin sosyal ve politik temaları ustaca işleyen, okuru düşündürdüren bir eser. Roman, özellikle Orta Doğu'nun karmaşık geçmişi ve içindeki insan hikâyelerini mercek altına alarak okuyuculara çarpıcı bir deneyim sunuyor. Shibli'nin, karakterleri ve olayları derinlemesine irdeleyerek insan doğasının karanlık yönlerini, savaşın ve çatışmanın bireyler üzerindeki etkilerini gözler önüne serdiği bu eser; incelemeye değer pek çok unsur barındırıyor.

Romanın merkezinde yaşamları savaşın gölgesinde şekillenen bireylerin öyküsü yer alıyor. Shibli'nin, hikâyesini kurgularken dikkatle incelediği detaylar, karakterlerin psikolojik derinliğini artırarak okuyucuya daha yakın bir deneyim sunuyor. Bu bağlamda romanın temaları arasında insanlık hâli, acı, kayıp ve dayanışma gibi unsurlar öne çıkıyor.

İsrail Askerlerinin Temizlik ve Tütizlik Anlayışı

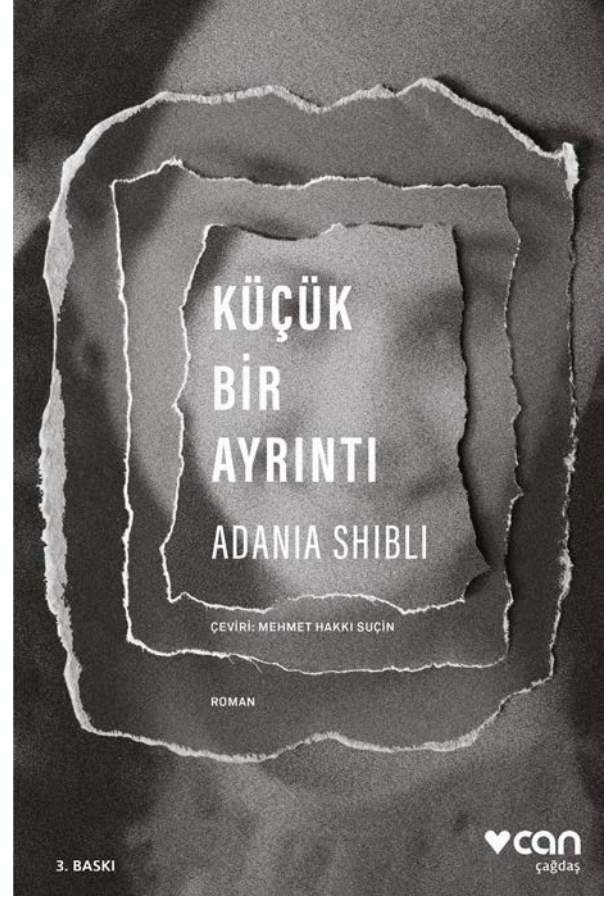
Romanda İsrail askerlerinin temizliğe ve tütizliğe düşkünlüğü dikkat çeken bir ayrıntıdır. Askerlerin hijyen konusundaki hassasiyetleri, savaşın ortasında bile gözlemlenebiliyor. Shibli'nin bu detayları vurgularken savaşın getirdiği acımasızlıkla birlikte insan doğasının nasıl ikilemler yaşadığını gözler önüne seriyor. Bu tütizlik, bir bakıma askerlerin kendilerini ruhsal olarak savunma mekanizması olarak karşımıza çıkıyor.

Temizlik anlayışının arka planında yatan psikolojik faktörleri incelemek de önem taşıyor. Savaşın getirdiği kaos içinde düzen ve temizlik sağlamak, askerlerin kendilerini daha güçlü hissetmelerine yardımcı oluyor. Bu tutum hem fiziksel hem de psikolojik bir bariyer oluşturuyor. Ancak bu tütizlik aynı zamanda karakterlerin özünde barındırdığı çatışma ve ikilemleri de gün yüzüne çıkarıyor. Shibli'nin insan doğasının karmaşıklığını bu şekilde sunması, okura savaşın acımasız yüzünü gösterirken bir yandan da savaşın içinde kaybolmuş bireylerin ruhsal durumlarını sorguluyor.

Savaşın Acımasızlığı

Romanın en çarpıcı ve rahatsız edici bölümlerinden biri, savaşın etkisi altındaki genç bir kızın yaşadığı travmayı ele alıyor. Shibli'nin cesur yazımı, bu durumun insani yönlerini de gözler önüne seriyor. Tecavüz teması hikâyenin temel taşlarından biri olarak karşımıza çıkıyor ve bununla birlikte insanlığın en karanlık tarafıyla yüzleşmemizi sağlıyor.

Genç kızın yaşadığı travmayı anlatırken kullanılan dil ve imgeler, okuyucuya bu durumu tüm çıplaklığıyla hissettiriyor. Roman, cinsiyet temelli şiddetin ve onun sonuçlarının

sadece birey üzerindeki etkisiyle sınırlı kalmadığını aynı zamanda toplumların genelindeki travmalarla da bağlantılı olduğunu ortaya koyuyor. Bu acımasızlık, romanın ilerleyen bölümlerinde derinleşerek toplumun farklı kesimlerinin maruz kaldığı adaletsizlikleri sorgulayan bir boyut kazanıyor.

İnsan Doğası ve İyilik Hâli

Adania Shibli'nin eserinin bir diğer önemli teması, insan doğasının dualitesidir. Karakterler kötü ile iyinin, acı ile sevincin iç içe geçtiği bir dünyada var olmaya çalışıyor. Roman boyunca kötü tarafla iyi tarafın eylemleri arasındaki amaç farklılıkları okuru düşündürürken savaşın getirdiği zorunluluklar ve içine düşürdüğü durum, taraf seçme olayını ortaya çıkardığından belirli çelişiklere rastlanır.

Bu bağlamda romanın karakterleri üzerinden insanlığın iyilik hâli de sorgulanıyor. Shibli'nin, özellikle yalın ve gerçekçi bir anlatımla okuyucuyu karakterlerin içsel çatışmalarına yönlendirmesi, eserin etkileyici yanlarından biri olarak öne çıkıyor. Bunun sonucunda okurda insan doğası üzerine derin düşüncelere sevk eden bir atmosfer yaratıyor.

Sonuç

Küçük Bir Ayrıntı, yalnızca savaşın acımasızlığını anlatmakla kalmıyor aynı zamanda insanlığın içindeki iyiliğin ve kötülüğün dengeli çelişmesini ve bunu anlatmak için en iyi örnek gösterilebilecek toplumu tüm yalınlığıyla gözler önüne seriyor.

herkes ait olduğu yere döner mi?

Geceden Kalan Nar Tanesi

Hanife Aşşegül Ezer

Bir varmış, bir yokmuş muydu sahiden?

"Bir filistin vardı, bir filistin gene var!"

Mahmut Derviş

Annem gitmişti sıradan başlayan bir günün akşamı. "Filistin'e, vatanımıza gideceğim kızım." demişti. "Babanı alıp geleceğim." Annemin babama olan sevgisini, bağlılığını biliyor; onsuzluğu, vatansızlığı aşamadığını fark ediyordum. Kapının eşliğinde durup uzun uzun bakmıştım arkasından. Kırgındım, yalnızlık her yerdedi; annemin gözlerindeki çaresizlikte, bakışlarımdaki korkuda, teyzemin el sallayışında... Mecbur kalınmış bir vedanın ağırlığını bir gölge gibi o günden beri taşıdım omuzlarımda. Hikâyem o gün, annemin bizi arkasında bırakıp gitmesiyle başladı.

Gitmeden önce teyzemle annemin hararetli konuşmalarına kulak misafiri olmuşluğum çoktu. Uzun uzun savaştan, yağmur gibi yağın kurşunlardan, bombalardan ve katliamlardan bahsederdi iki kardeş. Bir akşam teyzem anneme Filistin'den birinin vefatını haber verdiğinde üstüne o kadar üzölmüş ve ağlamışlardı ki annemi daha önce hiç öyle görmemiştim. Sonraları bir gölge gibi peşi sıra gelen zamansız ölüm haberleri, harabeye dönen yuvalar ve sadece maddi değil manevi bir yıkıntının altında ezilen binlerce insan.

Altı yaşlarımdayken Filistin'deki evimizden ayrılıp Suriye'ye göç etmiştik. Sıkıntı ve yokluk içinde mülteci kamplarında yaşamak, sonraları hararetlenen Suriye iç savaşı, kamplara yağın bombaların artması sebebiyle dayanılmaz hâle gelmişti. Anne ve babamın gözlerindeki çaresizliğe ilk defa Suriye'de yaşadığımız Yermük Kampı'nın bombalandığı ve mültecilerin göçe zorlandığı zaman tanık olmuştum. Türkiye'ye geçmenin zorluğunun yanında hizmetlerden faydalanmak da sıkıntıydı o zaman. Annem ve ben güç bela Türkiye'ye, teyzemin yanına yerleşebildik. Babamın sınırdan geçmesi o ve onun gibi binlerce diğer mülteci için mümkün olmadı. Eli panel çitinin arasında sıkışıp kalmış, yüzünde içten bir gülümseme ile sessiz sessiz ağlayan bir adamdı babam, onu son defa veda ederken gördüğümde. Küçüktüm, hatıralarımız ayrılığın soğuk rüzgârında zihnimden savrulup

gitmişti. Onu arkamızda bırakıp teyzemin yanına geldiğimizde annemin saatlerce ağladığı akşamı ve birkaç gün kendine gelemediğini hayal meyal hatırlasam da unutmam mümkün değildi.

Babam ayrıldıkları sırada sınıra ve buldukları konuma en yakın yer olan Afrin'de, Türk insani yardım merkezlerinde güvende olacağını ve en kısa sürede yanımıza geleceğini söylemesine rağmen uzun yıllar dönmedi. Annem giderek kötüleşti, yanında biz vardık, teyzem her daim anneme destek olurdu ancak bir bedende iki insanı, kendisini ve babamı taşıyan annem bu kaybı daha fazla kaldıramadı. Babamın yanına gitmenin hazırlığını yaparak nasıl gideceğini etraflıca araştırdı ve nihayetinde bizi burada, Türkiye'de bırakıp Suriye'ye gitti.

Aradan yıllar geçti. Zaman zaman teyzemle pek istemese de Filistin üzerine konuştuk. Başta sürekli babamı, annemi sorsam da bildiklerim bende anlam ifade etmeye başladık-tan sonra teyzeme soru sormayı bıraktım. Düşündüm, kendi içimde sorguladım ve kör bir kuyuya düşer gibi sorguladıkça daha dibe battım. İçten içe duyduğum korkuyla gecelerce uykusuz kaldım. Çözmeye çalıştığım sayısız kördüğüm beni dalgalarında boğulduğum okyanusa hapsettiğinde sessiz çığlıklar attım. Öfke nöbetleri geçirdiğim zamanlarda teyzem bazen benimle ağlardı, bazen de beni teselli etmeye çalışırdı. Teselli bulmak başta annemin geri geleceğini düşünmekle mümkündü ancak aradan geçen zamanla beraber daha yoğun hissettiğim suçluluk, korku ve güvensizlik gibi duygular bende kabullenmeyi istemediğim psikolojik rahatsızlıklara yol açtı. Annemin gidişinden tam sekiz sene sonra, tesellinin, onun geleceğini umut etmekle bulunamayacağını anladığımda anne ve babamı geri getirmenin bir yolunu aradım. Artık annemi yaşıyordum, hissettiklerini, çırpınışlarını, mecbur kaldığı her şeyi...

Teyzeme söylemesem de son birkaç haftam TİKA, Kızılay ve diğer yardım kuruluşlarıyla irtibat hâlinde geçmişti. Afrin'deki kamplara ve merkezlere dair bir sürü araştırma yapmış, anne ve babamı sormuştum. Yüzlerce insan arasından tanınma ihtimalleri uğruna iletişim kurmadığım gönüllü veya görevli kimse kalmamıştı. Suriye'ye gitme düşüncesini de teyzemle paylaşmanın zamanı çoktan gelmişti. Teyzeme Afrin'e gitme fikrini açtığımda ciddiyetle gerilen yüzü asıldı ve "Katiyen olmaz." dedi. "Annen, babanı getirme umuduyula gitti Suriye'ye ama dönemedi, sen de mi gideceksin, ben buna nasıl dayanayım?"

Teyzeme ara sıra konuyu açarak gönlünü yumuşatmaya çalıştım. Onu razı etmek hiç kolay olmasa da kararlılığımı anlayınca kabul etti. Afrin'deki mülteci kamplarına gönüllü olarak gitmem için gerekli işlemler gerçekleştiğinden sonra kalkış günü de kesinleşti. Hayatımda geçirdiğim en zor zamanlardan biriydi belki, teyzemin uzun uzun nasihatlerini ve tembihlerini dinledikten sonra başımı yastığa koyduğum gece. Huzursuzdum. Bir yanda teyzemin yalnızlığı, önce annem, sonra ben; başucuma ayıklayıp koyduğu nar. Diğer yanda gittiğimde onları bulamama korkusu, içimi kemiren. Kendimle verdiğim çetin bir savaşın galibi olarak çıkmıştım belki o gecenin sabahına ama teyzemin içindeki kırgınlığı hiçbir zaman aşamadım. Gözlerine her baktığımda yüreğimde yer edinmiş bir kaybetme korkusuyla yüzleştim. Yalnız ve kimsesiz bir mültecinin korkusuydu bu.

Gideceğim gün zor bir vedalaşmadan sonra anlaştığımız gibi havaalanına gittim ve Suriye'de birlikte hareket edeceğimiz ekiple bir araya geldik. Afrin'e en yakın havalimanı Halep'te olduğundan oraya inecek, daha sonra Afrin'deki kamplara geçiş yapacaktık. Halep Havalimanı'ndan bindiğimiz otobüs Afrin'de durduğunda elim ayağım titreyerek indim araçtan. Yoğun insan kalabalığı arasına girdik, çıktık, konaklayacağımız yere yerleştik. Kamp içerisine girdiğimizde mahvoldum, gördüklerim vatanıma dair hatırladıklarım dan daha kötüydü. Teyzemin bana sık sık okuduğu Mevlana İdris'in dizeleri çınladı kulaklarımda: "Çocuktum her şeyi anladığımı sanıyordum / Sonra büyüdüm / Bombaların ve bankaların dağlardan ve ırmaklardan / Fazla olduğunu gördüm / Bahçıvanlar generallerden / Menekşeler mermilerden daha azdı / Yenilmişti dünya."

Her bir yanı yoksulluk sarmıştı, imkânlar her yönden kıstılıydı. Ağlayan çocuğunu susturmak için yerden aldığı kırık bir arabayı elinde sallayan bir kadını gördüm. Kadın arabayı salladıkça çocuğun gözlerinde masum bir sakinlik belirdi ve ağlaması duruldu. Bir başka tarafta yarım ekmeği etrafında oturan çocuklara bölüştüren bir genç kız vardı. İçinde buldukları durumdan yakınmanın, feryat etmenin faydasını

göremeyince sessiz ama yakıcı bir kabullenişe teslim olmuşlardı. Gözlerinde hâlâ umut kırıntıları taşıyanlar evine, vatanına dönmek için gece gündüz dua edenler ve sahip olduğu her şeyi, bu sadece sırtındaki eskimiş yelek bile olsa feda edebilecek olanlar da vardı. Konuştuğum yaşlı, kendi hâlinde bir teyze annemi tanıdığını söylemişti. İçimde alevlenen ateş gözlerime yansımış olacak ki acı acı gülümsedi. "Gazze'ye gitti kızım onlar, yeni başlayan katliamın ortasında kalan insanlara yardım için, çoktandır yoklar buralarda."

Gözlerim hayal kırıklığının beraberinde getirdiği yaşlarla dolarken boşlukta asılı kalan soğuk ve gri kelimelerle kaplandı hava. İçimde kırılan umudun parçaları boğazımı tıkarken bir anlığına nefes alamadım. Teyze yavaşça elimi kavradı. "Aman kızım," dedi. "Senin annen de baban da burada, hem de bir tane değil bir sürü. Birbirimizin velisiyiz biz." Başım ağır ağır iki yana sallanırken teyzenin anlayışla kıvrılan dudak kenarlarında takılı kaldı bakışlarım. Her şey birkaç saniyelikliğine anlamını kaybetti. Uğruna senelerin hüznünü taşıdığım her şey ama sonra kendimi toplamak zorunda olduğum gerçeği beni acı bir tebessüme zorladı.

Sonraki günlerde oradaki insanlarla, hemşehrilerimle tanıştım, onları tanıdım, vatanımı anlattılar bana. Öyle hikâyeler dinledim ki acı, gözyaşı, sıla hasreti dolu. Vatanlarını, sevdiklerini, hayatlarını geride bırakmak zorunda kalmış insanlarla bütünleşmiş hikâyelerdi bunlar. Her bir tanesi ayrı masalmışçasına dinliyordum onları ama annemin küçükken bana anlattıklarına benzemiyordu hiçbiri. Her dinlediğim hikâyede kendime bir yer edindim.

Yetkililerle görüşüp Gazze'ye gidebileceğimi öğrendiğimden beri aracın hareket zamanı için belirlenen günü iple çekişiyordum. O gün geldiğinde çocuklar arkamdan gitmemem için bana yalvarmışlardı. Önce teyzem, şimdi de bu çocuklar. Gönülden bağlanıp birbirine kardeş olanlar için sadece birkaç gün bile yetiyordu.

Yol uzundu, gözümün önünden kayıp giden mahalleler, şehirler, hayatlar... Üstünden geçtiğimiz her yerin, her muhitin bir havası vardı. Kimisiyle üstüme bir kasvet çökmüştü, kimisi de vardı ki içimdeki umut adlı ülkenin varlığını hatırlatıyordu bana. Vardığımızda insanın içini daraltan, huzursuz eden bir sakinlik sarmıştı her yanı. Sanki her an içimizde tuttuğumuz gözyaşlarını salıverecek, hıçkırık hıçkırık ağlamaya başlayacaktık. Yerleşme işi hallolduktan sonra yardıma, desteğe ihtiyaç duyulan noktalara sırasıyla gideceğimizi öğrendim. Oradaki insanlara omuz olacak, maddi manevi elimizden gelen her türlü yardımı yapacaktık. Gittiğimiz yerleşim yerinde sırtında eski bir çuvalla yalınayak yürüyen bir kız çocuğu gördüm ilkin. Ürkek bakışlarla etrafı süzüyordu. Sonra bir kalabalığın arasında, gelin ile damadın umut

dolu bakışlarında "her şeye rağmen" inancına şahit oldum. Mahmut Derviş'in "Düşlerin Filistin'i ve acıların, / ayakların, bedenlerin ve mendillerin Filistin'i / sözcüklerin ve sessizliğin Filistin'i / ve çığlıkların." dizelerinin hayat bulduğu yerd burası.

Beton enkazının arasında kalakalmış titreyerek ağlayan küçük bir çocuğa gözüm iliştiğinde koşarak yanına gittim. Eğilip omuzlarından kavradım ve korkmuş yüzünü bağrıma bastım. Çocuğun ağlaması durulduğunda yüzünü avuçlarımla arasına aldım ve elimle ilerideki genişçe çadırı işaret ettim. "Diğer çocuklar orada hep birlikteler, sen neden onların yanında değilsin?" Omuzlarını silkti. "Annem evimizi bana emanet etti, gidemem ben." Yakında ev gözüküyordu. Başka bir şeyi mi kastediyor acaba diye düşündüm. Etrafına bakındı önce. Sonra gözünün iliştiği bir yere dikkat kesildi ve avuçlarımla arasından sıyrılarak birkaç adım öteye gitti.

Eğilip yerden aldığı kırmızı tonlarındaki yuvarlağın nar tanesi olduğunu geri bana yaklaştıkça anladım. Elini yüzüne götürüp yanağında asılı kalan damlayı sildikten sonra bir nar tanesine bir de bana baktı ve "Bak!" dedi. "Bu, annemin bize evimiz yıkılmadan önce yaptığı rummaniyeden kalmış." Ağzım istemsizce açılırken üzerinde durduğum yıkıntı ayaklarımla altından çekilir gibi oldu. Ağır bir suçluluk duygusuyla enkazın üstünde daha fazla durmak istemedim. Geri geri giden ayaklarım, çocuğun koluma yapışmasıyla durdu. "Sen gitme abla, ben evimi düşmanlardan koruyorum. Hem bu evin altında annemle babam da var." Gözlerine baktım, gözlerinin ta içine. Buradaki çocukların her birinde eşsiz duygular barınıyordu. Zulmün gölgelediği ve kalplerinde soldurduğu renkler başka başkaydı.

Ben anne ve babamı arıyordum, onlar ise gerçek birer anne babaydı. Onlar için anne demek, derdine ortak olan

demekti, yediği bir parça ekmeği kim olduğuna bakmadan bölen, kendinde olanın bir diğerinde olması için elinden geleni yapan, gerektiğinde ekmeğini taştan çıkaran teyzeydi, ablaydı. Gözlerinin içine baktığında yüreğini gören, duygularına, düşüncelerine kucak açan, bir içten tebessümünün altındaki hüznü ve yorgunluğu seninle hissedip bağrına basan, göğsünde yumuşatan kadını anne. Bir alperen gibi yakınına uzağına kol kanat geren, maddi manevi yardımına koşan, düştüğünde elini çekinmeden tutup kaldıran, sırtını sıvazlayan, koca bir çınar olup gölgesinde serinleten adamdı onlar için baba. Onların arasında kan bağından güçlü bir bağ vardı ve ben bu bağ oluşturmuş duyguları, hisleri tanıdıkça kendimi bu bağa ait hissediyordum. Mekân ya da zaman değişirdi, değişmeyen bir şey varsa o da sevgiydi insanlar arasında, insanların kalpleri arasında yaşayan, onlara hayat veren.

Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyordum. Günlerin bendeki karşılığı pazartesiden, salıdan öteydi artık. Takvim, asılan herhangi bir tablodan farksızdı zihin duvarımda. Aylardan hangisiydi şimdi acaba, aylara verilen isimlerden hangisinin sırası gelmişti? Bir yıl olmuş muydu Türkiye'den ayrılalı? Zaman, teyzemle aramıza çekmiş miydi umut kesen buzdan bir duvarı... "Ev, senin kendini ait hissettiğin yerdir." derdi bana. Ne bir mekân ne bir kişi, bazen bir histi insanın kendini ait hissettiği, bir duyguydu. Görünmez bir bağdı belki de. Teyzem şimdi içimde taşıdığım duyguların anlamlarından haberdar olsaydı, eminim burada kalmamı benden çok isterdi.

Zaman zaman dinlediğim hikâyeler, şimdi her biri eşsiz birer masaldı zihnimde. Bu masalları bizim için yazıyor, çiziyor ve sonra çocuk, yetişkin herkese anlatıyordum. Ablasının ölümünü kendi gözleriyle görmüş küçük bir kız çocuğuna masallarımın birini anlatmıştım. "Bir varmış, bir yokmuş, tatlı mı tatlı bir kız ablasıyla birlikte bulutların üstünde sallanıyormuş..." Nice çocuğun masalcı ablasıydım, yaşitlarımın dert ortağıydım, annelerin, babaların biricik kızıydım. Etrafındaki olayların dehşetinden sıyrılmak isteyenlere masallarımın anlatıyor, anlattıkça kendi masalının tezahür ettiğine tanık oluyordum. Masal akşamlarımız vardı, dinleyenlerin gözlerine bakar, her birinden bir parça alır ve onları bir bütün hâline getirerek o akşamın masalını anlatırdım. Gözlerde beliren saf merakı gidermek en sevdiğim iş hâline gelmişti. Masal anlattığım zamanlarda birlikte dünyadan soyutlanmak, kahkaha atabilmek, birlikte olmak

ve direnmek bizi güçlendiriyordu. Deniz kenarında oturan mutsuz bir çocuğa anlattığım masalın gözlerinde canlandığı ışığı izlemek gibiydi burada huzuru hissetmek. "...ufuk çizgisinin üzerindeki fili görüyor musun, dans ediyor!" Dinlediği masaldaki diyarın biricik kızıydı, yakışıklı prensiydi buradaki tüm çocuklar şimdi. "...kocaman kocaman balıkların etrafında hep beraber oyunlar oynadığı küçük bir adacıkta, güzeller güzeli bir prenses ormanda kaybettiği kirisini arıyormuş..." Oyuncak arabasını arayan bir çocuğa yardımcı olmakta kahramanlık. "...zamanın birinde iri yarı bir dev, yaşadığı ülkedeki bütün çocukların oyuncaklarını kaçırap mağarasına saklıyormuş..." El ele verip kahkahalarla dans ederken anlatılan masalın tadı bambaşkaydı. "...bir varmış bir yokmuş, gökyüzüne uzanan merdivenin kenarında toplanan masal kahramanları, bir gün birlikte yukarı tırmanmaya karar vermişler..."

Kim bilir belki bir başka sahilin kenarında, anne babam da aynı ufku çizgisine gözlerini dikmiş bakıyorlardı. Onların da nice kızları oğulları olmuştu, arkadaşları vardı, kendi masallarını yazıyor, anlatıyorlardı. Ya da belki en yüce olana, şehitlik makamına erişmişlerdi. Artık anne de bendim, baba da. Mekânın, zamanın önemi yoktu. Göğsümüzden alev alev yükselen ateşin kaynağı birdi, davamız birdi. Her gün aynı davanın yolcuları olarak açıyorduk gözlerimizi. Biz birдик, kalplerimiz birlikte atıyordu. Gün olur herkes ait olduğu yere, evine dönerdi. Annem, ben ve babam. Ait olduğumuz yerdeydik işte, evimizde, içinde sayısız gönül barındıran ailemizle birlikteydik. Annemi aramak için çıktığım yolculukta annemden fazlasını bulmuştum.

Fecir vakti dingin bir rüzgârın akışına ruhumu bırakarak durgun ve mahzun bir hâle bürünmüş denizin yamacına oturuyorum her sabah. Gözlerim ufuk çizgisine kilitleniyor. Yepyeni bir masal yazılıyor şimdi tam da burada. Bir kısmı kumun içine batmış antika bir radyonun cızırtılı gelen sesi olup yükseliyor. Sonra ses yavaş yavaş frekansını buluyor. Dalgalar, gönlümün kıyısına zarif bir edayla vururken kulağıma usul usul gelen tanıdık bir melodiyi boşluğa dalıyor bakışlarım:

*"Kardeşim karanlığın ordularını kökten sileceksin
Ve bununla yeryüzünde yeni bir fecir doğacak
Sen ruhunu bu fecrin doğuşuna teslim et
O zaman fecrin bizi uzaktan karşıladığını göreceksin."
Seyyid Kutub*

Grafik Roman Gözüyle Direniş: Gazze'nin Dipnotları

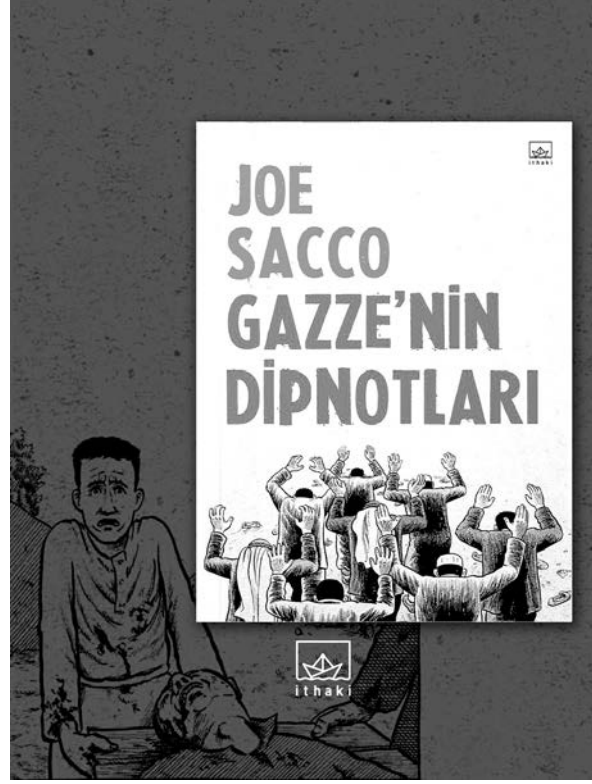
Ahmet Çubuk

Kasım 1956'da Süveyş Kanalı Krizi devam ederken İsraililer, Mısır hâkimiyeti altındaki Gazze şeridini işgal ettiler ve geniş kapsamlı iki katliam gerçekleştirdiler. İlki Han Yunus'ta, ikincisi ise Refah'ta gerçekleşen bu katliamlarda askerlik çağında, savunmasız, sivil erkeklerden yüzlercesi şehit edildi; birçoğu da sakat bırakıldı.

Sadece bu cümlelere bakarak bile ne kadar vahşiçe bir eylem olduğu anlaşılan bu iki katliam üzerine medyaya hiçbir şey yansımamıştı, bahsedilen yerlerdeyse ancak bir dipnot değerindeydi. Bu olayların üzerine kapatıldığına çalıştığı dergide bizzat şahit olan Joe Sacco, bu katliamlar üzerine detaylı araştırmasını konu alan *Gazze'nin Dipnotları* adlı grafik romanını yayımladı.

1960 yılında Malta'da doğan Joe Sacco, yaşamının çoğunu Amerika'da geçirmiş lisansını gazetecilik üzerine yapmıştır. Mezun olduktan sonra bir süre gazeteciliğe devam etmiş ama işini beğenmemiş. Bunun üzerine hobisi olan karikatür ve gazeteciliği birleştirerek grafik romanlar¹ yazmaya başlamıştır. Grafik romanlarında genellikle savaş bölgelerindeki insan hikâyelerini anlatan Sacco, bu türdeki ilk kitabı için Birinci İntifada Dönemi'nde Filistin'de iki ay yaşamış ve gördüklerinden yola çıkarak "Filistin" adlı Filistinlilerin günlük yaşantısını ve mücadelelerini anlatan kitabını yayımlamış ve Amerikan Kitap Ödülü'nü kazanmıştır. Filistin kitabından sonra Bosna Savaşı hakkında iki grafik roman yazmıştır. Bu kitaplardan sonra da 2001 yılında çalıştığı dergi için tekrardan Filistin'e gittiğinde, bir kitapta sadece tek paragrafta bahsedilen 1956 katliamlarını araştırarak bir yazı yazmış ama dergi yazdığı yazıyı yayınlamamıştır. Bunun üzerine bu konuya daha fazla odaklanarak 2002 ve 2003'te

¹ Grafik roman, tam bir tanım olmasa da ana akım çizgi romanların aksine konu kapsamı daha geniş olan, daha çok yetişkinlere yönelik ve genellikle tek parça hâlinde olan çizgi romanlara denir.

uzun süre boyunca Gazze'de yaşamıştır. Uzun süren araştırmalar ve çizimlerden sonra 2009 yılında "Gazze'nin Dipnotları" adlı grafik romanını yayınlamıştır.

Gazze'nin Dipnotları, yazarın önce Han Yunus'a sonra da Refah'a giderek o günleri yaşamış birçok kişiyle röportaj yapma sürecini ve 1956'da yaşanan katliamları detaylı bir şekilde, günümüz ve geçmiş arasında geçiş yaparak anlatıyor. Bu anlatımıyla bir yandan yazarın hikâyeleştirmesi ve tanıkların birinci ağızdan anlatımlarıyla o kanlı günleri okurlara yaşatırken bir yandan da yazarın gazetecilik serüvenine eşlik ediyor. Bunları yaparken ustaca çizimlerle, Gazze'nin ve Gazzelilerin hâlini son derece gerçekçi bir şekilde yansıtıyor.

Sacco bu kitabında alışılmışın dışına çıkmış ve hâlâ devam etmekte olan bir savaşın güncel olaylarını anlatmak yerine yarım asır önceki bir hikâyeyi gömüldüğü yerden çıkarmayı tercih etmiştir. Bu tercihiyle amacına ulaşmış ve Filistinlilerin kalplerine nefret tohumlarının nasıl ekildiğini göstermiş, insanların gözündeki imajlarını değiştirmiştir. Hem gazetecilik hem de sanat açısından çok başarılı olan bu grafik romanı, bilgilenirken aynı zamanda derin duygular yaşamak isteyen herkese öneririm.

ne hilal, ne terazi

ölü

Muhammed Esat Okuyan

Ŗiirler örterken felahı
ArŖa takılır evradı

Değil memleket gelse Ŗairler
Bir Yasin dinler ümmet akŖamılar

Ne hilal var ne terazi
Ancak sahte yıldızlar divanı

Kitap eylese Yasin'ler
Hitap eder gündüze

Çıkar mı ümmet duyar mı Allah

Ŗiirler örterken felahı
ArŖa takılır evradı

merhaba ben gazze!

Hayat Ne Renk?

Merve Noz Demirci

Sen hayatın ne renk olduğunu biliyor musun? Ben hayatın ne renk olduğunu bilenleri biliyorum. Onlar, gökyüzüne baktığında mavi yerine griyi görenler... Çocuklukları molozların arasında saklı kalan, sevinçleri siren seslerine karışanlar. Bir ekmeği bölüşerek büyüyen, bir gülümsemeyi umut bilenler. Hayatın rengini duvarlardaki çatlaklardan sızan gün ışığında, kırılmış dalların ucundaki tomurcukta arayanlar ve bilirler ki en karanlık gecelerin bile bir sabahı vardır...

Merhaba ben Ali! Binlerce insanın arzdan arşa yükseldiği o yerden sesleniyorum. Dinliyorum... Bu azap verici sessizliğin gürültüsünü dinliyorum. Sanki bir yerlerde biri can çekişiyor, yardım istiyor, yalvarıyor. "Nerede kardeşlerim?" diyor bir ses. Kaldıramıyorum artık bu sesleri, gözlerimi kapatıyorum, duruluyorum. Havada kırmızının kokusu var. Renklerin kokusu olur mu? Olur. Kırmızı başka yerlerde aşkın, sevginin rengidir. Mesela bir annenin kokusu kırmızı olabilir evladı için hatrına geldikçe içini ısıtan. Belki de sevdiğine aldığı güllerin kokusudur kırmızı. Bilmiyorum... Ama kesin olarak bildiğim bir şey varsa o da burada öfkenin, ölümün, intikamın, kanın kokusunun kırmızı olduğudur. Ve hepimiz kıpkırmızıyız. Çocuklar, anneler, babalar, toprak kırmızı. Dinlemeye devam ediyorum, daha ağız süt kokan çocuklar nasıl da gülüyorlar! Çocuk olmak böyle bir şey işte, kendimden biliyorum. Kırmızılardan içinde beyaz, yeşil, mavi olmak. Yürüyorum, yürüyorum, yürüyorum... Bir ses var çok iyi bildiğim. Hayır! Arkadaşlarımla oyun sesleri veya annemin yemeğe çağırın sesi değil. Her gece ve her gündüz ölümü gökyüzünden üzerimize bırakan uçakların sesi. Bakıyorum, kestiremiyorum bu hangisi? Çocukların hayallerini taşıyan uçaklar mı yoksa hayallerin tabutlarını taşıyanlar mı? Ben bunları düşünürken uçak geçip gidiyor. Korkmuyorum, ölümden korkmuyorum çünkü biz ölümsüzlüğü tattık hatta artık toprağı arzuluyorum! Ve bunları bir çocuğa hissettiren ölümlülerden tiksiniyorum. Savaşacağım çünkü işin ucunda şehadet var. İnaniyorum, çok yakında kırmızı zaferin rengi olacak. Tabii uzaktan üzülenler uzaktan sevinecek buna. Hayır, bahsettiğim kilometrelerle uzaklık değil kalpler ile uzaklık. İnşallah bir gün onlar da yakınlaşacak.

Her akşam burada büyük bir düğün var Allah'a varan!

Evet, burası Gazze!

Selam olsun!

Merhaba ben Fatıma! Acının ve umudun hiç bitmediği diyardan, Gazze'den sesleniyorum sizlere! Kahramanlar doğurur analar bu topraklarda. Namazlarda duadır: "Şehit olur mu-

yum davamın uğruna?" Gazze hüzdür, Gazze gözyaşdır. Kucağına alamadığın evladının, selası dahi okunmayan eşinin, poşetlerde cenazesi verilen sevdiklerinin acısıdır Gazze. Yaradan ne dilerse o olacak elbet. Değil kullardan medetimiz ama gözler neden âmâ, kulaklar neden sağır? Anayım, toprağım, yeşilim, Gazze'yim ben! Bütünleştirmenin, toplanmanın, var olmanın simgesi...

Yüreğim yeşil, elbisem yeşil, dualarım yeşildir. Her an gelecek ölüme karşı başım diktir benim! Ocakta çorbam, evimde katığım yok! Aslında taşlar yastığımdır benim. Dünyayı dilemedim ben Yaradan'dan! Baki olanı bildim cennet ırmaklarından. Analar hep acılı hep kederli hep umutludur. Selam olsun analara, selam olsun yeşile, selam olsun Gazze'ye!

Merhaba ben İbrahim! Dünyalık hiçbir beklentinin kalmadığı, zayıflığın en az düşman kadar istenmediği o kara topraklardan sesleniyorum. Bu topraklara eşimi, dostumu, akrabamı verdim ama hâlâ beni arzuluyor gibi. Sahi bir ölüden farkım yok. Hatta düşünüyorum bazen acaba öldüm mü diye. Zira yemiyorum, içmiyorum, bir şey hissetmiyorum. Bir çelik zırh misali ardımdakiler zarar görmesin diye kurşunlara göğüs geriyor ve bundan gocunmuyorum. Ben bir babayım, bu toprakların doğuştan gönüllü askeri, şehitlik makamını hasretle gözleyen bir kul! Ben üzülemez, ağlamam çünkü güçlü olmak zorundayım. Bazen bir köşeye çekilip hüngür hüngür ağlamak istiyorum. Anamın dizinin dibine uzanmak ve gözlerimi kapatmak... Ne mümkün? Gazi bir vatanım, yolumu gözleyen evlatlarım var benim! Sadece onlar için varım ve savaşıyorum. Dünyanın hiçbir rengi kalmadı benim için, her yer ve her şey siyah sanki. Siyah öyle bir renk ki kiri, kusuru belli etmez. Diğer yandan bir yas vardır ama hep güçlü ve asil durmuştur. Arkasını göremezsin, ışığı kendisine çeker ve içine saklar. Ne gariptir ki biz Gazzeli babaların siyah ile ne kadar ortak yanı var! Acımızı göremezsin ya da zayıflık gösterdiğimizizi. Bütün güneşi içimize çekeriz ki bu soğuk gecelerde ailelerimizi ısıtalım. Ben de bu toprakların Kara İbrahim'iyim! İnandığımız değerler uğruna ailemden, kendimden vazgeçebilirim. Yeter ki vatan sağ olsun, yeter ki bu şerefli mücadelenin şehidi olayım. Bu topraklarda daha nice İbrahimler, Musalar, Ömerler, Aliler, Osmanlar, Hamzalar var. Şerefim üzerine yemin ederim ki ben İbrahim, bu toprakların siyah askeri, bu sancağı düşürmeyeceğim. Selam olsun!

dönmesin yüzünü hanzala!

Filistin'in Ruhu: Hanzala

Muhammed Osman Tarık Yıldız

14 Mayıs, 1948

Karanlık, yıldızsız bir gökyüzünün altına çökmüş umutsuzca. Evlerden, kapıların ardından gelen uğultular ve çirpiniş sesleri... Kırık, eski püskü kapılardan gelen gıcirtılar... Sırtlara yüklenen evler, yollara revan olan kanlı ayaklar... Yüz binlerce yorgun, buruk kalp... Yolun ilerisi gözlerde kayıp, etrafta "Ayrılmayacağız! (لن نرحل)" nidaları... Çığlık seslerine karışmış, son bir umudun sahibi anahtarların şingirtıları... Hayata tutunmasını sağlayan oyuncaklarını geride bırakmak zorunda kalan küçük, masum kalplerin minik ayak sesleri... O, felaket gününde yalın ayaklarıyla çakıllı yollarda yürümekte; yorulmuş, canı yanıyor ve susuz... Gördüğü umursamazlık ve sessizliğe karşı sırtını dönmüş on binlerce "Hanzala"dan biriydi Naci el-Ali, onun ifadesiyle tabiat kanunlarına aykırı bir çocukluk...

1938 yılında, Filistin'in küçük bir köyünde dünyaya geldi. Onun çocukluğu yukarıda bahsedildiği üzere, masumiyetin zorla sökülüp atıldığı bir hikâyeydi. Üstü başı sokakta oynarken değil sesleri kendisine giderek yaklaşmakta olan bombalardan kaçarken kirlenmiş, ailesiyle beraber kendisine pek yabancı olan Lübnan'daki bir mülteci kampına sığınmışlardı. Kampa geldiğinde yalnızca on yaşında bir çocuktü; yalın ayak, sersemlemiş ve aç... Kampta hayat, katlanılabilecek gibi değildi. Filistin sokakları gözünde tütmekte iken küçük, derme çatma bir evde hayata tutunmak... Dahası fakirlik, muhtaçlık ve çaresizlik içerisinde olmak... Her gün aşağılanmak, dışlanmak... Bitkin hissediyordu artık. Kimsesi yoktu ailesinden başka. Ancak onu bir kalem ve üzerine karalayabileceği bir şey tatmin ediyordu. Henüz 12 yaşındayken çizmeye başlamıştı Naci. Ağaçlar, kuşlar, hayvanlar, denizler...

Günler, aylar, yıllar birbirini kovalıyor; takvim yaprakla-

rı her gün aynı şekilde koparılarak zaman akmaya devam ediyordu. Ruhu daraldıkça içinden çıkılmaz hâle gelen bu yaşantının boğucu pençesinden bir nebze olsun sıyrılmak ümidiyle Naci'nin çizgiye ve sanata olan ilgisi gün geçtikçe derinleşiyordu. Hayallerinin sınırı olmayan, tutkuyla dolu bir ruha sahip, istekli bir genç... Henüz 21'ine ayak basmıştı. Lübnan'daki kampına çok yakın bir yerde bulunan bir sanat kursunda çizim eğitimi almaya başladı. Derme çatma bir odada, dört duvar arasına sıkışmış, soluk ışıkların altında, yalnızca birkaç taş, birkaç kuru kalem, boyalar, fırçalar ve bir avuç kâğıt... Ancak yine de karalamaya meftundu; öyle bir sevdaydı ki bu, sanki her çizgiyle görünmeyeni arıyor, bir boşluğa sesleniyor, belki de yalnız kendisinin anlayacağı bir aleme kapı aralıyordu. Bundan sonra ne zeytin ağaçları ne kuş sürüleri ne de masmavi bir deniz vardı belki kadrainda. O artık yalnızca hakikati çizdi çünkü Naci için gerçek, ihanetin karanlığında kaybolan vatandı. Sürgünün acısı, mülteci kampının soğuk duvarları, Arap tahtlarında satılan bir direniş, suskun dünyanın kör vicdanı ve sırtını dönen Hanzala'nın sessiz çığı...

Tutkusu o kadar ileri gitmiş olmalı ki ileriki yıllarda çizdikleri nedeniyle gözaltına alındığı sürede bile çizdi. Malzeme bulamasa da... Ulaşabildiği her şey onun için birer kâğıt ve kalem. Duvarlar, kâğıt mendiller, hatta arkadaşlarının pantolon dizleri... Demir parmaklıklar ardında, karanlık hücrelerin soğuk duvarlarında yankılanan bir direnişti onunki. Sesini duyuramadığı dünyada kendini ifade etme şekli...

Daha da büyüdü Naci, sessiz çığığını tüm dünyaya duyurmaya başladı. Dünya onun çizimlerinde suskun, gözü bağlı vicdanının aynaya yansıyan çarpıcı gerçeğiyle yüzleşiyordu. 25'ine geldiğinde kendisine gelen bir teklif, ona çığ-

lığını daha güçlü duyurma fırsatı sundu. Ana vatanından uzaklara, Kuveyt'e gidiyordu. Etrafindakiler Kuveyt'in zenginliğini duymuş olsa gerek ona davasından dönmemesi için nasihatler veriyorlardı. Her çiziminde yer verdiği Hanzala; onu toplumun doğasına karşı korumaya alan, her zaman iletişimde kaldığı bir muhafızdı. Zira küçük çocuk Hanzala, onu ve resmettiklerini elleri arkasında sürekli izliyordu. Kiramen Katibin misali...

Hanzala, tıpkı Naci el-Ali gibi dünyaya Nekbe Gününde (Büyük Felaket) on yaşında bir çocuk olarak geldi. O hiç bir zaman büyümeyecek ve daima on yaşında kalacak... Çünkü onun hayatı, yurdundan koparılanların zamanında donup kalmış bir an gibi. Küçük bir beden... Ama sanki omuzlarında bir halkın yükünü taşıyor. Üstü başı yamalı, tüm vücudu kir pas içinde, çıplak ayaklarıyla vatan toprağına kök salmış gibi duruyor. Ellerini sınıksız arkasında kenetlemiş, bir çocuğun masum duruşundan çok bir davanın sessiz yeminini taşıyor âdeti.

Birkaç tel diken gibi sert saç... Umudun ve direnişin suskun haykırışı. O yüzünü asla dönmez çünkü onun bakışı, gördüklerimizin utancını yüzümüze vuracak kadar keskin,

vicdanlarımızı sorgulatacak kadar derin. Tüm dünyanın suskunluğunu sırtına yüklemiş, sessizliğiyle en gür ses olmuş. Küçük elleri yumruk gibi sıkılı, çıplak ayakları toprakla mühürlenmiş. Sırtı dönük ama hakikate asla sırt çevirmeyen bir çocuk... Çizgilerle değil bir milletin yarasıyla, öfkesiyle ve sönmeyen umuduyla yoğrulmuş bir kahraman.

Filistin'in yıllardır süren direnişinin sembollerinden biri hâline gelen Hanzala, adaletin bulunmadığı bu dünyaya sırtını döndü. Bu zulüm sona erene dek de yüzünü asla dönmeyecek. Bugün Hanzala hâlâ orada, doğduğu yerde. Sırtını dönmüş, kollarını kavuşturmuş bir hâlde elinden tutulmasını, haykırışlarının duyulmasını bekliyor. O, yalnızca bir çizgi karakter değil. O, yüce vatan Filistin'in vicdanı. O, yeryüzünde adaletin sorgulanışı. O, insanlık tarihinin geçilememiş bir sınavı.

Şimdi soralım kendimize. Biz sınavı geçebildik mi? Filistin'den yükselen çığlıklara kulak verebildik mi? Peki Hanzala'nın yüzünü dönmesi için daha kaç çocuğun öldürülmesini bekleyeceğiz?

laps diye

Uçurum Kuyularına Maruzatım

Muhammed Enes Erdoğan

Hayatın amansız sillesi,
Laps! Diye yapıştı dersin avurtlarına
İzleri buramda, şuramda diye gezin ortalıkta
Otuz iki dişle gülerim,
Bu katmerlene katmerlene kule olmuş yalana

Ne dertler vardır sende be arkadaş!
Kuş sütü mü eksik sofranda
Hatırlat da dökelim mezarına
Fakat naçizane maruzatım,
Yazdırmam mezar taşına
El baki hüvel baki, fatiha
Korkak yazacak yalnızca

Göğüs kabartabildiğin kadar kabart
Bağır, çağır
“Var mı benden daha dertlisi”
Utanması da yok hani
Hemi de cahil bilmez
Evvel beğenmezdim mesti pabucu
Verdirdin çarığa mesh kara bahtım diyeni

Açlıktan kan kusan çocuklar
Kapkara çamurla bezenmiş tırnaklarını
Çıt çıt koparıp ağızlarına atarken,
Parçalanmış kollara, bacaklara;
Bulunamayan, tanınamayan cesetlere
Ağutlar yakılırken
Hiç sen
Hüznü yüzünden gözyaşı gibi akan insanın
Çaresizliğini gördün mü?

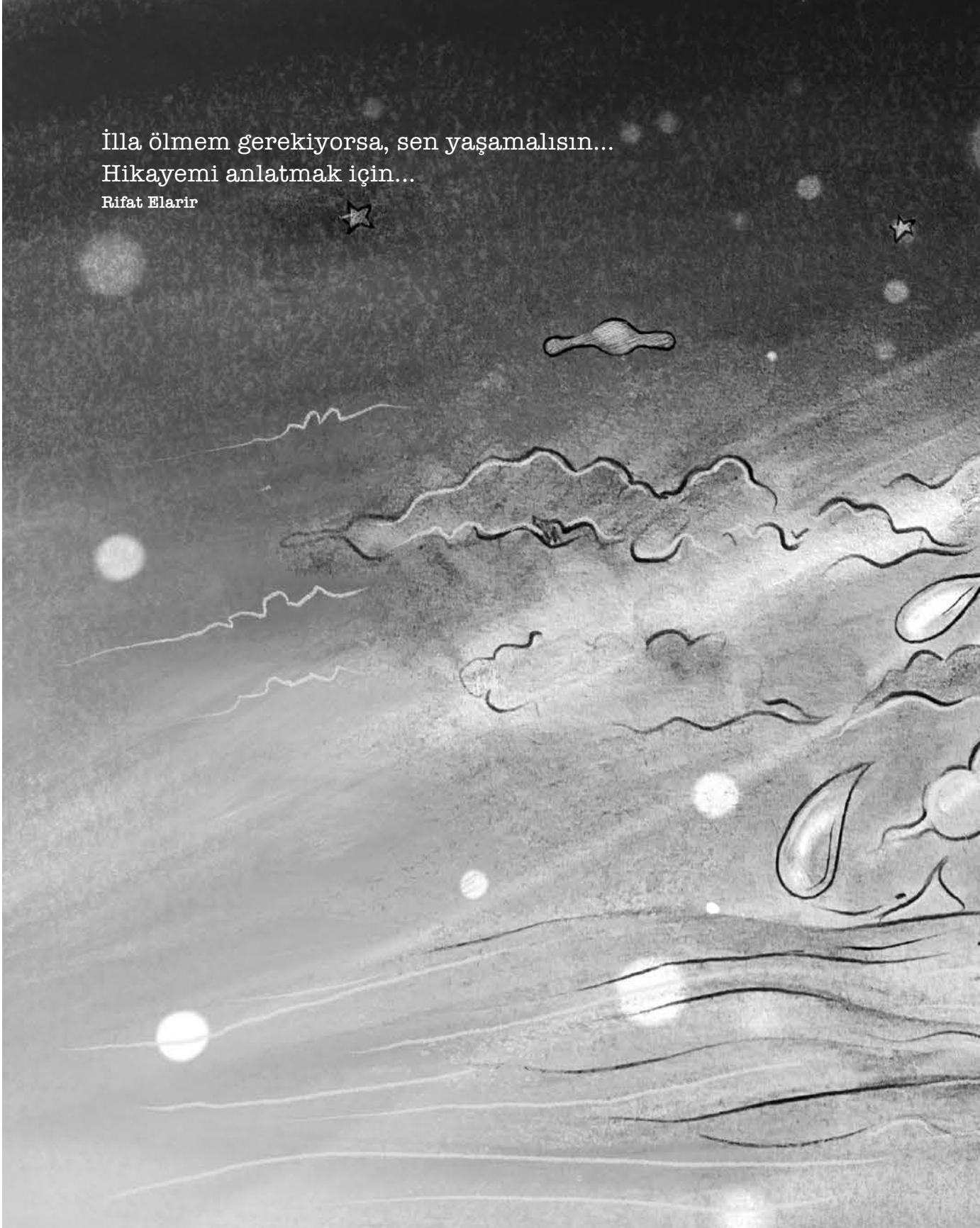
Onlar bırakmadı ulan!
Onlar bıraksa
Sonsuz suskunluğa gömülseler
İstiraplarına son verip
Bayram sevincine boğulsalar
Belki de
Belki de Tanrı bile ceza kırbacını kaldırmayacaktı
Ama sen
Pişmiş kelle gibi gülümserken
Hayatının sözde işkence dolu
Son saniyelerinde
Köpekler bile somurtmayacak
Bu gece ulumamazlık etmeyecek
Biri göçtü gitti diye

çizgi

İlla ölmem gerekiyorsa, sen yaşamalısın...
Hikayemi anlatmak için...

Rifat Elarir

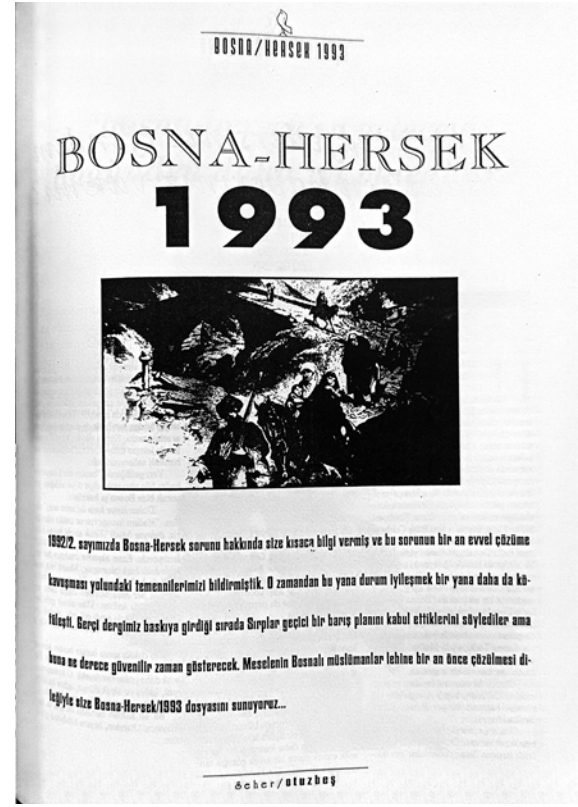

Doğu-Batı Arasında Bosna

Osman Nazım Ertuğrul

Bazı coğrafyalar vardır âdeta binicisini üstünden atmaya çalışan hırçın bir yaban atı gibi üzerinde yaşayan insanlara göz açtırmaz, bir an olsun gaflete düşmelerine izin vermez. İlginçtir ki bazı coğrafyalar da bunun tam aksine misafir ettiği toplumlara oldukça cömert davranır, onları dış dünyanın tehlikelerine karşı korur ve bir anne şefkatiyle sarıp sarmalar. Bosna Hersek ve daha genel bir perspektifle Balkanlar ise bu ikisinin ortasındadır. Balkan toprakları bereket ve güzellik açısından dünyada cennetin küçük bir temsili gibidir. Ancak güzelliğine kanmayız zira yeşil Balkan diyarının sarı saçlı ve beyaz tenli insanları neredeyse her kuşakta büyük bir trajedinin kurbanı olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in mübarek fütuhatlarından önce hem Ortodoksların hem de Katoliklerin ortasında kalan Bogomiller nice zulümler görmüş ve âdeta Avrupa'nın üvey evladı olmuştur. Nitekim bazı tarihçiler Boşnakların topluca Müslüman olmasının asıl sebebinin Avrupa'dan dışlanması olduğu konusunda ittifaka varmışlardır. Osmanlı döneminde Rumeli'nin ileri karakolu olmuş ve 1878 yılında Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmiştir. 1915 yılında hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir olay günümüzün başkenti Saraybosna'da yaşanmış ve dünya tarihinin o güne kadarki en büyük savaşı meydana gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası dönemde Bosna'yı da içine alarak Balkan topraklarının büyük kısmına sahip olan Yugoslavya kurulmuş ve 1992'ye kadar ayakta kalmıştır. 92 sonrası yaşananlar ise birçok yönden insanlık adına alınması gereken dersler içermektedir. Ne acıdır ki Bosna'nın yaşadıkları çabuk unutulmuş ve sorumluluk alması gerekenler derslerine iyi çalışmamıştır. O zamanlar ismi Bosna olan yaramız bugün farklı coğrafyalarda farklı isimlerde kanamaktadır.

Tarihimizin son 200 yılını tahlil eden herkesin farkına varabileceği bariz gerçek şudur: Müslümanlar iktisadi, siyasi ve teknolojik açıdan medeniyetlerinin en vasat dönemini yaşıyor. İnsanlık tarihinin binlerce yılı kapsadığı göz önüne alınırsa 200 yıl devede kulak kalır. Ancak maalesef bu 200 yıl Müslümanlara büyük bir buhran yaşattı. XX. yüzyılın başında İslam dünyasının büyük bölümü Emperyal güçlerin hâkimiyetindeydi. 100 yıl sonrasına göre bugün daha iyi durumda olsak da hâlâ alınması gereken çok yolumuz var. Maalesef bu noktada elimizi zora sokan en büyük kayıp, medeniyete dair yaklaşımımız oldu. En geniş anlamıyla medeniyet "Bir

7. sayımızdaki Bosna konulu dosyamız

millet ve toplumun maddî, mânevî varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalarından, bilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalardaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenilik, uygarlık" demektir. Daha dar anlamıyla baktığımızda medeniyet inşa etmek âdeta bir sanat icra etmektir. Medeniyet inşası sürecinde milyonlarca insan tarihin kendilerine yüklediği misyonu ete kemiğe büründürmek için çalışır. Yazının bahsi medeniyet inşa etmek olmadığı için ana fikirden kopmamak adına bu bahsi burada sonlandırmak durumundayım ancak Bosna'yı anlayabilmek ve Bosna üzerinden modern dünyaya alternatif üretebilmek için medeniyetin tanımlamasını yapmak ve kısa da olsa kapsamı üzerine düşünmek elzemdir. Zira daldığımız bu gaffet uykusunun ortaya çıkış sebeplerinden birisi de medeniyeti anlayamayıp biçimimizdir. Merkezinde para, haz, gösteriş, kibir ve özentili olan bir toplum düzeni değil medeniyet inşa etmek, kendi belini doğrultacak güçten bile yoksundur.

Başta değinildiği gibi isimler ve coğrafyalar değişse de yaşadığımız acı ve verdiğimiz tepkiler değiş(e)miyor. Batı, yaşanan acılarla değil fail ve kurbanla ilgileniyor. Sözde tarihin gördüğü en ileri medeniyet, mevzu birkaç bin çocuğu korumak olunca bürokrasinin soğuk duvarlarında pinpon topu gibi bir oraya bir buraya savruluyor. Aliya "Tarihe Tanıklığım" adlı otobiyografisinde Srebrenitsa Soykırımına giden süreçte NATO'nun kararsızlığının (mesela operasyon için kalkan NATO uçaklarının hedefleri vurmadan merkezden aldıkları emirle geri dönmesi) Sırları nasıl cesaretlendirdiğini anlatıyor. Şüphesiz Batı, Sırları durduracak kudrete sahipti. Nitekim Müslümanlar 1996'da avantajı ele geçince

Dayton'da Aliya'yı barış anlaşmasına zorlayanlar onlardı. İsteseler çok daha öncesinde harekete geçebilirlerdi. Ancak onlar izlemeyi ve kınamayı tercih ettiler. Tam da bu noktada şu soruyu sormak yerinde olabilir: "Batı'yı hep eleştiriyoruz ama biz insanlığa İslam medeniyetinin vârisleri olarak ne vadediyoruz?" Sorumuza yanıt olarak Bosna'yı incelemek yerinde olacaktır:

Ferhadiye Caddesi, başkent Saraybosna'nın kalbi diyebileceğimiz bir yer. Tarihi Başçarşı'dan başlayan bu cadde Mareşal Tito Bulvarı'nda son buluyor. Tahmin edebileceğiniz gibi cadde Bosna'nın yaşayan hafızası. Caddeyi baştan başa katederek yaklaşık 500 yıllık tarihe adım adım tanıklık edebilirsiniz. Klasik Osmanlı dönemiyle başlayan yürüyüşünüz önce Avusturya-Macaristan sonra da Yugoslavya dönemiyle son bulur. Öznemiz bu kadar çeşitli ve renkli bir geçmişe sahipken üstüne konuşacak çok şey var. Ancak caddenin en hoşuma giden özelliği yaklaşık 600 metrelik bir hat boyunca sıraya dizilmiş olan üç mabet: Gazi Hüsrev Bey Cami, Saraybosna Katedrali ve Sırp Ortodoks Katedrali. Yapılardan en eskisi Gazi Hüsrev Bey Cami. Cami aslında kendisiyle aynı adı taşıyan vakfa bağlı büyük bir kompleksin içinde yer alıyor. Kanuni döneminde Bosna Sancakbeyi olan Gazi Hüsrev Bey tarafından kurulan vakıf günümüzde Bosna'nın en büyük vakfı olma özelliğini taşıyor. Üç mabetten Osmanlı döneminde yapılan ikincisi ise Sırp Ortodoks Katedrali. Osmanlı hakimiyetinin son demlerinde (1863-1874 arası) katedralin inşası tamamlanmış. Üç mabetten en son yapılanı ise 1887 tamamlanmış tarihli Saraybosna Katedrali. İsimlerini zikrettiğimiz üç mabede biraz uzak olsa da Saraybosna'da mozaiğin son parçasını tamamlayan ve bu özelliğiyle de sembolik öneminin yüksek olduğunu düşündüğüm bir yapı daha var: Aşkenazi Sinagogu. Bir cephesiyle Sırp Ortodoks Katedrali'ni selamlayan ve diğer mabetlerle arasında Miljacka Nehri bulunan sinagog XX. yüzyılın başında inşa edilmiş. Görece dar bir alanda bu kadar çeşitli inancın mabedine ev sahipliği yapmasıyla Saraybosna âdeta Balkanlar'ın Kudüs'ü gibi. Anlattığımız ibadethanelerin hepsinin Osmanlı döneminde yapılmamış olması kafanızı karıştırmamış çünkü Osmanlı döneminde inşa edilmiş birçok ibadethane Saraybosna'nın çeşitli noktalarında mevcut bulunuyor. Neredeyse hepsi sapaşğlam ayakta. Osmanlı döneminde ve günümüzde Müslümanlar burada hâkim unsur olsalar da diğer din ve milletlere mensubiyeti olanların oranı da göz ardı edilemeyecek seviyede. Böyle olmasa bile zaten İslam medeniyetinin kendinden olmayı dışlamak gibi bir yaklaşımı yok. Yugoslavya ve sonrasındaki savaş döneminde Saraybosna'daki birçok ibadethane mensuplarıyla beraber baskı altına alınmış. Materyalizmin siğ ve renksiz perspektifinde şu ana kadar anlattığım hususlar herhangi bir kıymet arz etmediği için kentten kültürel ve inançsal varlığı ciddi olarak aşınmış. Aliya İzzetbegoviç'in Komünizm'e karşı verdiği mücadele ve ödediği bedeller üzerinden bile bahsettiğimiz aşınmayı okumak mümkündür. Yine savaş döneminde Hırvatlar ve Sırlar'ın,

Müslümanlara karşı giriştiği etnik temizlik hareketi bilhassa İslam özelinde bu aşınmayı hızlandırmıştır. Müslümanlar savaş boyunca hiçbir ibadethaneye zarar vermezken karşı taraf aynı erdemi gösterememiştir. Bosna Hersek'te savaş sonrasında tabiri caizse "gazi" ünvanı alan camileri bugün bile görmek mümkündür. Bunlardan birisi de Vardacka Camisi'dir. 1645 yılında yapılan cami, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde de kendisine yer bulmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında kapatılıp 1971 yılına kadar depo olarak kullanılan cami, halkın çabasıyla tekrar ibadete açılmıştır. Caminin minaresi savaş sırasında havan topuyla vurulmuş ve yıkılmıştır. Savaş sonrasında diğer kısımları onarılsa da "gazi minareye" dokunulmamıştır. Ne ibretliktir ki caminin yanı başında onunla aynı sokağı paylaşan kilise savaştan herhangi bir zarar görmemiştir. Günümüzde hâlâ varlığından bile haberdar olmadığımız toplu mezarlar ortaya çıkarırken Bosna'da yaşanan zulüm birkaç paragrafta anlatılabilir cinsten değildir. Ancak yaşananların boyutunu anlatması ve iki medeniyetin sıfır noktasındaki savaşta tarafların birbirlerine olan yaklaşımını özetlemesi açısından kısa ve öz bir örnek vermek istiyorum: 14 Nisan 1993 tarihinde Ahmedici köyünde Müslümanlar önce isimleri okunarak dışarı çağırılmış ve çıkarlar kurşuna dizilmiştir. Ardından herkesin öldüğünden emin olmak için köydeki evler yakılmıştır. Hırvatlar tarafından yapılan bu katliamın benim için akılda kalan en sarsıcı karelerinden birisi de minaresi kubbesinin üstüne düşen köy camisidir.

Türkler tarafından asırlarca yönetilen Bosna bu dönemde hiç olmadığı kadar müreffeh ve hoşgörölü yaşamıştır. İnanç ve milliyet bakımından oldukça heterojen olan bu memleketi böyle yönetebilmek sadece güç kavramıyla açıklanamaz. Osmanlı ve İslam medeniyetinin insana olan bakış açısını anlayabilmek için muazzam bir örnektir Bosna. Haz ve hızlı tüketim ekseninde insanı bile sömürülecek bir meta olarak gören Batı zihniyetinin gözünde, Osmanlı tarafından asırlarca uygulanan hoşgörü politikası bir zayıflıktan başka bir şey değildir. Batı'nın zihnindeki insan algısı özellikle savaş döneminde dışa vurmuş ve yüzbinlerce masum insan, birkaç siyasi elitin ucuz hesaplarına kurban edilmiştir. XX. yüzyıldan itibaren Müslümanların ve insanlığın yaşadığı buhran hiç olmadığı kadar yoğun ve ağırdır. Bosna Hersek, yüzlercesine örnek verebileceğimiz buhranlarımızdan sadece birisidir. Yaklaşık 100 yıldır yaşadığımız deneyimlerden sonra açıkça söyleyebiliriz ki Batı savunduğu değerler ve samimiyet noktasında sınıfta kalmıştır. Buna karşın bizlere düşen görev, vârisi olduğumuz medeniyetin yükünü sırtlanmak ve insanlığın yaralarına merhem olmak; kurban ve katilin kim olduğuyla ilgilenmeden zulme karşı durmaktır. Şairin de dediği gibi:

*"Nerede bir can ölse,
Orada olur yüreğim,
Olmalı zaten;
Olmazsa,
İnsan olmaz yüreğim..."*
Ahmed Arif

Ölümün Doğurdukları

Hafsa Nur Orhan

Ben küçüklüğümü anneannemlerde geçirdim. Orada yemek yer, orada oynar, orada uyurdum. Anneannem ve dedeme o küçücük yaşla sorular sorar, o zaman bana masal gibi gelen hayat hikâyelerini defalarca anlatmalarını isterdim. Benim çocukluğum o masallardaki insanları dinleyerek geçti. Anneannem annelerini anlatırdı mesela, büyük bir zevkle dinlerdim. Onlara yapılan ve onların yaptığı haksızlıkları dinlerdim uzun uzun. Babaanne gençliğinde anneanneme çok çektirmiş. Dediğim dedik bir kadınımış, çok zormuş onunla yaşamak. Anneannemlerin eski evinde arka taraflara doğru serin bir oda vardı. Adı babaannenin odasıydı. Kendisi gidince adı odaya kalacak kadarmış yani.

Hiç görmediğim hâlde görmüş kadar olduğum büyükle-rimin ölümlerini de anlattılar bana. Ölüm anlattıkları diğer hikâyelere pek benzemiyordu. Küçükken çok anlayamasam da anneannemin konu ölüme gelince duraksayan kelimeleri bana bir şeyler anlatıyor gibiydi. Ölümü anlatırken onun alametlerinden de bahsettiler. O an anlamıştık zaten öleceğini dediler. Ekmekten, sudan bahseder gibi ölümden bahsettiler. Anneannenin ölümünü anlattılar mesela. Her zamanki döşeğinde yatarken fenalaşmış, birkaç kez istifra etmiş. Soğuk soğuk terler dökmeye, tir tir titremeye başlamış. Nefesleri o kadar yavaşlamış ki göğsü sanki kıpırdamaz olmuş. Kötüleştığinin haberini vermişler hemen oğullarına. Anneanne son nefesini vermek üzereymiş ve büyük oğlunu beklemiş. Büyük oğlu gelmiş, elini öpmüş ve anneanne son nefesini vermiş. Anneannenin ölümünü anlattıklarında beş altı yaşlarındaydım ve çok garipti benim için bu hikâye, çok uzaktı bana ve sevdiğime ölüm.

Babaannenin ölümünü de anlattılar. Hastanede başında beklemeye en sevmediği torunu annem gitmiş daha on yedi yaşındayken. Hastanede vefat etmiş babaanne. Dedem çok üzülmüş o ölünce. Çok severmiş, kendi karısını unutacak kadar çok... Ben hep bu insanların hikâyeleriyle büyüdüm. Bir film sahnesi gibidir onların ölümleri benim zihnimde. Sanki oradaymışım gibi her detayıyla hatırlarım.

Hissetmeye çalışırım o anı, o andaki insanları. Hiçbir zaman hissedememişim, o hisse yaklaşmamışım bile. Bunu geçen gün ölümün soğuk duvarları arasında kalınca anladım.

Birkaç ay önce, dedemin beynindeki kılcal damarlardan birine pıhtı attı. O gün okuldaydım ve ilk defa bu kadar soyutlandım okuldan. O iyi haberi alana kadar içimde amansız bir endişe volta attı durdu. Aradan birkaç ay geçtikten sonra dedemle ilgili olan endişelerimi unutmaya başladım ama yine de fark ediyordum geçen aylarla birlikte dedemin eski dedem olmadığını. Bir kere ben on yaşlarındayken dedemle yürüme yarışı yapmıştık. Yarım saati biraz geçen, yokuşlarla dolu bir yoldu. Dönüş yolunda dedem beni büyük bir farkla geçmişti. Yetmiş yaşında olmasına rağmen çok dinçti ama biliyor musunuz, şimdi o yolları beraber yürüsek ben dedemi geçerim. Nasıl bir galibiyet beni bu kadar üzebilir? Hep masallardan dinlediğim ölüm, yarışı kazanan dedemi sollayacak bir hızla sevdiğime benden çalmak için geliyor ve ben o kadar çaresizim ki. Bu masalları dinlerken ölümü anlayamayacak kadar küçüktüm, şimdi ise bu anlam altında eziliyorum. Keşke hep dedem geçebilseydi beni.

Çocukluğumun baş kahramanı dedemde, hayat hırsızının ellerini gördüğümü zannettim birkaç zaman önce. O günün üzerimdeki etkisini şu şekilde kelimelere dökebilirim: Beynine pıhtı attıktan sonra dedem, hastalığın tekrarlamaması için kan sulandırıcı kullanmaya başlıyor. Zaman içerisinde annemler dedemin bacaklarının ne kadar ödem topladığını fark ediyor ve dedem yanına kimseyi kabul etmeden hastaneye gidiyor. Normalde birkaç saat sürmesi gereken tahliller bir gün boyu sürüyor bu arada dayım da dedemin yanına gidiyor ve dedem akşam onda hastaneden eve geliyor. Gün boyu doktorlar izin vermediğinden bir şey yiyememiş. Eve gelince dayımla birlikte yemek yemeye başlıyorlar. Bir kâse mercimek çorbası ve biraz ekme yiyor. Buraya kadar hiçbir sıkıntı yok. Muhabbet edilen şakaların yapıldığı bir ortam var. Sonra bir anda dedemin gözleri kapanıyor.

Karnı çok şiddetli bir şekilde ağrımaya başlıyor ve yüzü ekşiyor. Tuvalete gitmek için ayağa kalkıyor ama sendeliyor. Başı o kadar dönüyor ki bilincini kaybetmişçesine kanepede düşüyor. Biraz beklemeden sonra güç bela destek almaya çalışarak ayağa kalkıyor ve tuvalete gidiyor. Bunlar yaşanırken çok büyük bir kargaşa havası var odada. Ben koşarak tansiyon aletini getiriyorum, ağlayan bebek susuyor, küçük kuzenim bir köşeye sınıyor. Dedemin sendeliyip koltuğa oturduğu o an, tam o an her şeyi unutuyorum. Hiçbir zaman o kadar anın içinde olmamıştım. Dertlerimi, endişelerimi, o saçma sapan endişelerimi unutuyorum ve tamamıyla o andayım, dedemdeyim, çocukluğumdayım. O hep bana anlatılan büyüklerin ölümlerindeki alametleri gördüm sanıyorum dedemin düşüşünde ve nasılda delice korkuyorum dedemi kaybetmekten. Gözlerim doluyor ama görüp de üzülmesin diye tutuyorum kendimi ki normalde hiç tutamam gözyaşlarımı. Sonra dayımlar gidiyor, annem, dedem ve ben kalıyoruz odada. Dedem yatmaya gidiyor.

Annem bana nasılnı hatırlayamadığım bir şey söylüyor ve sessiz hıçkırıklarla ağlamaya başlıyorum için için ama çok çaresizce, hiç bu kadar çaresiz kalmamıştım. Ölmüşe ve olmuşa çare olmadığını o gün daha dedem ölmeden anlıyorum. Eskiden hikâyelerde dinlemeyi sevdiğim ölümü duymamak için aylardır yaramazlık yapan bir çocuk gibi kulaklarımı tıkayıp şarkılar mırıldandığımı fark ediyorum o an. Ne kadar kaçmaya çalışsam da eninde sonunda ölümün kulakları sağır edercesine uğuldayan sesini duymanın kaderin bir cilvesi olduğunu o gece dedem koltuğa düşerken çok acı bir şekilde anlıyorum.

O gece orada kalıyoruz. Sonraki sabah kokusunu içime çeke çeke öpüyorum elini, sarılıyorum zayıf gövdesine ve evime dönüyorum. Dedem o gün ölmedi. Allah izin verirse daha uzun bir süre de ölmeyecek ama o gün benim içimde çok farklı şeyler doğdu. Ölüm o gün ilk defa âdeti olmayan bir şekilde doğurdu. Ölümün doğurduğundan ne çıkar?

Tebessüm ve Kıvrımların Hatırası

Zeşneb Seşşide Şen

Kıvrımlar başı ucu ve sonrası
Ustaca bir amaca hizmet eder gibi
İncesinden bir maharet
Öncesinden bir uzlaşma talebi
Kusursuz bir tablonun her demi
Birlik olma, yeniden inşa çağırısı

Yeşil, sarı ve absürt mavi
Ahenkli tartışmasız güzellik
Bulutların hatıra anlatan dağılışı

Gençliğe bir son bakış
Olgunluk defterlerine ilk giriş
Kıvrımların siyah ve beyazı da var

Kıvrımlar başı, ucu ve noktası
Yeşil, mavi ve kahve tonları
Kimsesiz bir dal parçası yalnızlığı
Dımdızlak belki de, kış ortası
Tutunmuşluk atfeder şekilde kıvrımları
Noktalı bir dil ile ayrılmakla ayrılmaksız

Saniyesiyle dakikasıyla kendine has
Bulutlar ve kıvrımları ve ufuk çizgisi
Yeşil, mor ve mavinin anlaşması
Gece imkânsızlığı gündüze vurmuş
Almış başını gitmiş siyah ve kıvrımları
Alabildiğine uzaklara, sorumsuz

Yürüyorlar soğuk ve beyaz
Bu soğuk değil sıcak beyaz
Hatıra atfeder beyaz
Girmiş, bucaksız rüyalara sızan, aramıza

Ve o kıvrımların dili
Siz ve bizi hayata kavuşturan
Minik ve küçük dokunuşlar
Benimseyen dokunuşlar
Tebessüm ve kıvrımların hatıralarıyla

MURAT PAY ile “Hep Otuz Üç Yaşında” ve Sinema Üzerine Söyleşi

Söyleşen: Ahmet Enes Tekeli

Filmlerinizi kurmacayı dışlamayan bir belgesel veya dokü-drama olarak adlandırmak mümkün mü? Neden tercihinizi belgeselden yana koyuyorsunuz?

Kurmaca belgesel demeyi tercih ederim. Fakat öncelikle şunun altını çizmek gerekir: Belgesel veya benzeri bir türden ziyade başlı başına bir sinema filmi yaptığımı düşünüyorum, film dilinin imkânlarını kullandığımı varsayıyorum. Ele aldığım konunun kendi iç dünyasına dönük ayrıştırıcı yönü belge malzemelere beni yönlendiriyorsa yüzümü oraya çevirmekten geri durmam ama günün sonunda kurmaca bir dünya inşa ediyorum.

Hep Otuz Üç Yaşında'nın açılış sahnesi yani namaz sekansı ve kâğıt uçak fırlatma kurmacanın olağan seyri- nin dışında kalan sembolik sahneler. Belgesel ile kurmaca arasındaki denge ve görsel estetik bağlamında, bu sembolik sahneleri filmin dramatik akışı içinde nerede konumlandırıyorsunuz?

Seyirci deneyimini kısıtlamak mümkün değil bunun yanında onun muhayyilesini tetiklemek pekâlâ tercih edilebilir. Bu tarz sahneler anlamlandırma noktasında seyirciyi zorlayabilir, kabul ediyorum ama seyircinin bunu düşünmeye başlaması filmi kendi dünyasında yeniden inşa etmesi manasına geliyor. Mesela kâğıt uçak sahnesi benim açımdan da sınırları belirgin anlamlara sahip bir çözümleme değil. Kendime bile bu sınırı koymak istemedim. Dolayısıyla dramatik akışın içinde olağan koşulları benimsemeyen sahneler filmin deneyim boyutunu zenginleştirir, diyebiliriz.

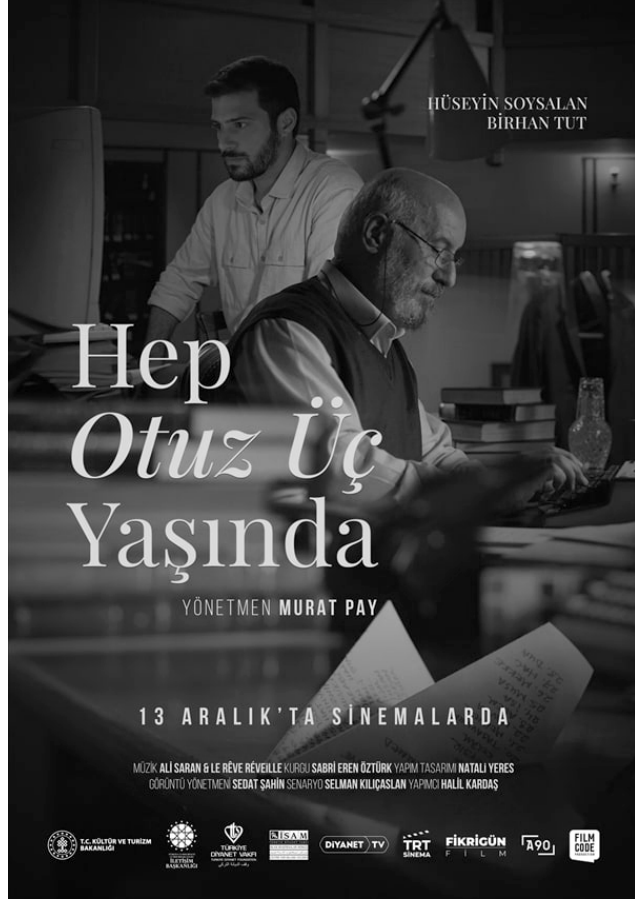
Marmara Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümünü bitirdi. (2003) Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde "Gölge Oyunu, Karagöz ve Sinema" adlı tezıyla tamamladı. (2012) Sinemayla ilgili ilk teorik ve pratik çalışmalarını 2005 yılı itibarıyla Bilim ve Sanat Vakfı'nda gerçekleştirdi. Film çalışmalarını Kaplan Film (2012-2014) ve Rasathane Film'de (2015-2019) gerçekleştirdi. Hâlihazırda çalışmalarını Asabi Film bünyesinde sürdürmektedir.

Filmde "Orta Doğu yarım kalan işler mezarlığıdır." veya "Sen Müslümanların bir araya gelip bir işi başatabildiklerini gördün mü hiç?" gibi eleştirel mesajlar var. Bu eleştirdiğiniz sorunsalların sinema aracılığıyla çözülebileceğine inanıyor musunuz?

Sinemayı hiç sorunların bir çözüm yeri olarak düşünmedim. Yapmaya çalıştığım filmi gerçekleştirdiğim dönemde bende açığa çıkan kanaatleri, soruları, varsa cevapları olabildiği kadar dürüst bir şekilde ortaya koymak. Bunların bir sorunun çözümüne faydası olup olmayacağı ayrıca benim düşünmem gereken bir mesele değil zannediyorum.

Hep Otuz Üç Yaşında filmi izleyen bir seyirci film den çıktıktan sonra bütün ümitsizliklerini sinema salonunda bıraktığını söylemiş. Siz mesajın izleyiciye istediğiniz şekilde ulaştığını düşünüyor musunuz?

Beni de etkileyen ve şaşırtan bir yorumdu bu. Filmin insanlarda nasıl bir etki bıraktığını kestirmek zor tabii. Mesaj vermek gibi bir düşüncem yok açıkçası. Filmin seyirci ile konuşabilmesini, onunla diyalog kurabilmesini önemsiyorum. Burada seyircinin kendi iç tecrübesini dahil ederek filmin sınırlarını genişletme çabasını çarpıcı buluyorum. Fakat seyirci bu muameleyi her filme yapmıyor galiba. Burada belki asıl konuşulması gereken mesaj veya mesaj gibi algılanan şeylerden ziyade bunların hangi zeminde karşı tarafa aktarıldığı. Çünkü asıl gerilimli nokta burası. Mesajın seyirciye istediğim şekilde ulaşması konusuna buradan bir kapı aralanabilir. Böyle bir kaygı gütmüyorum, daha doğrusu filmi ortaya koyarken nasıl sorusuna vermeye çalıştığım cevap, öncelikle filmi mesleki açıdan güzel bir şekilde ortaya koymak sorumluluğunu içeriyor.

Bu film için "Kurmaca ile belgeselin sınırlarına dinamit koymaya çalıştık." diyorsunuz. Bu ifadeyi açıklayabilir misiniz?

Seyircinin perdedeki görüntülerle özdeşleşerek kendini unutmaması son derece doğal karşılanabilir. Bunun seyirciyi pasif ve edilgen kıldığını düşünüyorum. Seyircinin kendi kalarak filmi tecrübe edememesi filmin tahakkümü altına girmesi manasına geliyor ayrıca. Bu yüzden kurmaca ve belgesel katmanları seyircinin aktif kalabileceği bir yapının içinde eritemez miyim diye bir sorudan yola çıkıyorum. Seyirci kurmaca mı belgesel mi sorusunu sorarken farkında olmadan filmin doğasını düşünecek ve kendi özel tecrübesini harekete geçirebilecek.

Film hakkında size yöneltilen sorulardan birini yanıtlayan "dramatik adacıklar" tabirini kullanıyorsunuz. Dramatik adacıklardan muradınız nedir ve bunun filme ya da sinema diline katkısını açıklayabilir misiniz?

Seyircinin biricik tecrübesini muhafaza edebilmek adına tek çizgi hâlinde akan, tek bir odak noktasına güçlü bir şekilde kanalize eden dramatik adımlardan uzak durmaya çalışıyorum. Buna karşılık kendi içinde tutarlı dramatik adacıklar inşa edebildiğim

Filmin seyirci ile konuşabilmesini, onunla diyalog kurabilmesini önemsiyorum.

takdirde seyircinin bakışını tek bir yerde sabitleyerek onun bakışını kontrol etmekten imtina etmiş olabilirim. Çünkü yönlendirmek veya yol işaretleri aracılığıyla istikamet göstermek başka, hâkimiyeti altın alıp kölesi yapmak bambaşka. Dramatik adacıklar bu konuda aynı zamanda yönetmene yüklenen büyük sorumluluğu da hatırlatıyor. Yönetmen, naif adımlarla kendi dünyasına adım atan bakışlarla samimi bir söyleşiye mi başlamalı yoksa bu bakışları tahakkümü altına alıp ezmeli mi?

Sözlü kayıt süreci zorlu ve uzun olmuş olmalı. Peki elde ettiğiniz malzemeyi hangi kriterlere göre ayırdınız?

Temel kriter malzemenin görsel bir yapıya dönüşüp dönüşmemeye potansiyeliydi, diyebilirim. Netice itibarıyla birçok bilgi masaya geliyor ama bu bilgilerin birçoğu görsel bir zemine taşınamayabilir.

Türk sinemasının gelenekle irtibatı konusunda ne düşünüyorsunuz? Tezinde de gölge oyunu çalıştığınızı biliyoruz. Sinema, geleneksel veya ulusal olanla nasıl bir bağ kurmalı? İslami bir sinema mümkün mü?

Yeşilçam sineması gelenekle bağlantılı bir sinemaydı. Bu minvalde 6000'i aşkın film yapıldığını biliyoruz. Bugünü daha çok ilgilendiren 90 sonrası sinema ise maalesef gelenekten bihaber çoğunlukla çünkü film dili itibarıyla sınırlarının dışındaki örneklerle fazlasıyla itibar eden, beğeni kriterlerini bu doğrultuda geliştiren bir sinemamız var. Bu etkileşimin

daha çok festivaller aracılığı ile gerçekleştiği tespitini de yapabiliriz. Gelenekle nasıl bir bağ kurulabilir konusu netemeli. Coğrafyada yaşayan insanların kendilerine kim oldukları sorusunu esaslı bir şekilde sorup düşünmeleri gerekiyor belki öncelikle. İslami bir sinema var mıdır bilmiyorum ama müslüman bir tasavvurun yaptığı sinemadan bahsetmek mümkün. İslam dini var olduğu müddetçe de müslümanların yaptığı filmler perdeleri her daim şenlendirecektir.

Filminizde orta oyunundan izler görmek mümkün. Lakin günümüzde gençler, Karagöz'ü ve orta oyununu bilmiyor. Oysa bu bağlantıları kurmak, gelenekle de bağı yeniden kurmak anlamına geliyor. Bu bağı nasıl kurabiliriz? Gençlerin ilgilerini geleneksel olana nasıl yönleltebiliriz?

Geleneğin çok uzağındaymışız gibi düşünmemek lazım. Kanaatim; gelenek, bugün yaşayan unsurlarıyla ve muhataplarıyla konuşmaya hazır ve nazır. Burada insanların onunla konuşması gerektiğine ikna olması gerekiyor ewela. Bir ihtiyaç gibi ortaya çıkmalı bu duygu. Kalanı kendiliğinden gelecektir.

Son olarak yönetmen olmak isteyen gençlere neler tavsiye edersiniz?

Çekindiğim sorulardan birisi! Herkesin yolculuğu farklı seyrediyor. Meslek olarak yönetmenliği seviyorum ve yönetmenlik mesleğini icra ederken huzurlu hissediyorum.

"birkaç bahar, bir o kadar kış"

Upuzun Bir 47 Yıl

Sudiye Sena Kırmacı

Ölüm şairi diye Cahit Sıtkı Tarancı'ya derler. Bence arkadaşının da ondan eksik kalan yanı yok. Ziya Osman Saba ölümü o kadar arzuluyor ki yaşamak onun için bıkkınlık veren bir sürece dönüşmüştür. Bunun temel sebeplerinden biri de hiç şüphesiz sekiz yaşında annesini kaybetmiş olması. Annesine olan hasretini şiirlerinde çok güzel işlemiş. Çoğu zaman ağlayacak gibi oldum. Özellikle "Ahret" şiirindeki şu dizeler beni gerçekten çok üzdü. "Bir el gözlerimdeki perdeyi sıyracak / Onları bulacağım... Ve annem şaşırarak: / Oğlum! Ne kadar büyümüşsün ben görmeyeli" Gerçek bir anne hasreti çekiyor şair ve hasret ancak bu kadar güzel anlatılabiliirdi.

Şiirlerinde vurguladığı diğer şey ise çocukluğu. Pek çok şiirinin ana teması olan çocukluğuna geri dönmek, o günleri daha fazla yaşamak istiyor. O zamanların kıymetini şimdi daha iyi anladığını söylüyor "Her Akşam Bu Odada" şiiriyle. Çocukluk hatıralarını çok net bir şekilde hatırlıyor: bahçedeki çamlar, çitlembikler, bütün gün gölgesinde oynadığı badem ağacı...

Bir kere hayatı sevdiği şiirine rastladım ve çok dikkatimi çekti. "Sevgiler" şiirinde "Hayat! Hayat! Seviyorum seni" diyor. Beni çok şaşırtmıştı burada. Hatta inanamayıp iki üç kere okudum. Bence yazdıktan sonra Ziya Osman Saba da inanmamıştır. Devam eden dizelerdeyse şöyle demiş: "Yemyeşil çayırarda bembeyaz gezen kızlar! / Aranızda sevgilim var" Hayatı neden sevdiği belli oldu.

Cahit Sıtkı'yla olan arkadaşlığı arkadaşlıktan öte kardeş gibi. Beni en çok şaşırtan şey 1957 yılında yazdığı "Düşümde" şiiri. "Düşümde gördüm Cahit'i: / Banka gibi bir yer / Aynı servise verilmişiz / Yolumu gözler" Galiba vefat edeceğini anlamış, bu şiiri yazdıktan altı gün sonra da hem dostuna hem annesine kısacası bütün sevdiklerine kavuşmuş.

Şiirlerinde genel olarak yalın bir dil kullanmış: Akıp giden, okuyucuyu yormayan türden. Kafiyeleleri çok güzel, neredeyse kafiyesiz şiiri yok diyebiliriz. Betimlemeleri çok kuvvetli. Mesela "Ayaklar" şiiriyle insanın hayat yolculuğunu anlatıyor sadece ayakları betimleyerek. "Eller" şiirinde insanları ve sınıf farklılıklarını görüyoruz. Şair; dilenciden hapisanedeki adama, şairden ameleye, patronundan Allah'a yalvaran mazluma kadar hepsini sadece elleri anlatarak gözler önüne seriyor.

Şiirlerinde "koyun"u çok fazla kullanması dikkat çekici. Sebebini anlayamadım ve merak ettim. Üzerine düşündüm fakat bir sonuca varamadım. Onun haricinde sevgilisiyle kurduğu hayaller, yaşamak istediği hayat çok tatlı ve güzeldi. Kitabın başında neden bu kadar ölmek istediğini anlamazken kitabı bitirince anladım. Bütün sevdikleri elinden alınmış bir adam olarak ölümü istemesine hak verdim. 47 yıllık yaşam çoğumuza kısa gelir, kim bilir Ziya Osman'a ne kadar uzun geldi.

'hilal göründü, kara göründü, kurtulduk'

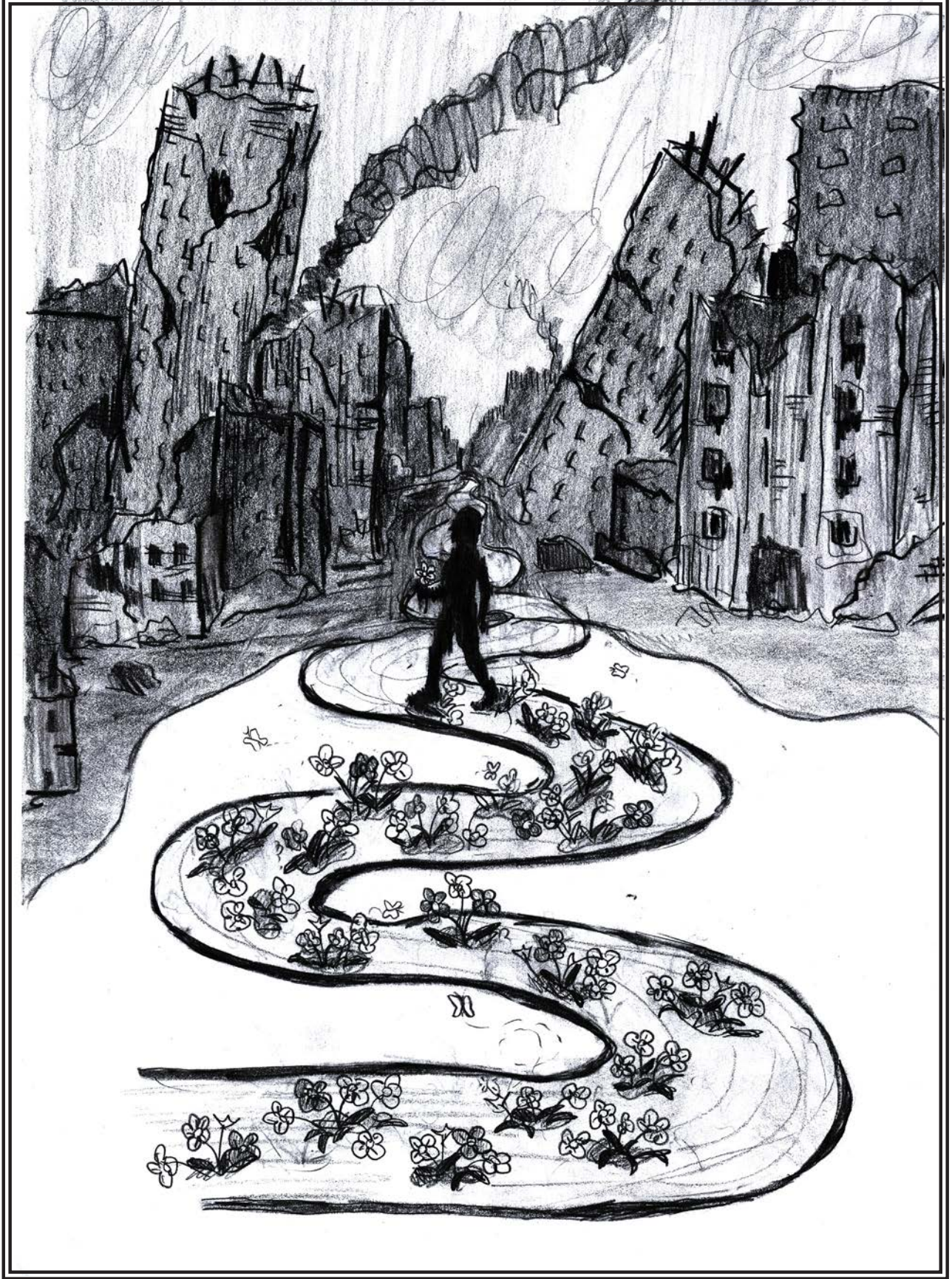
Gidişin Sesi, Dönüşün Vakti

Bahar Baþdur

Tıpkı insan doğduğunda, ömrünün kulağına okunan ezan ile başlayıp koca bir ömürlük yaşantının birkaç dakikada kılınan cenaze namazı ile son bulması gibi oruç da sabah ezanıyla başlar ve akşam namazı ile son bulur. Tüm bir günün bekleyişi bir ezanla biter. Ahmet Murat'ın İlk Oruç şiiirinden bir dizede olduğu gibi: "Bir yudumda içilir akşam ezanı" Ancak o bir yudumluk an, tüm güne anlam verir. Bekleyişe bir mana katar; bekleyişi gerçek bir bekleyiş, bekleyeni hakiki bir bekleyen yapan da odur. Sahurdan itibaren her saniye zaten o bir yudumluk an ile doludur. Sahur ve iftar, hüzün ve sevinç, yaşam ve ölüm aslında birbirinin içindedir ve aralarında keskin çizgiler yoktur. Sezai Karakoç'un da dediği gibi "İnsan yaşarken bile ölümle karışıktır." Mübarek Ramazan ayını da tüm hayatımızı da bunu bilerek geçirirsek hiçbir şeyin bir anda bitmediğini, başlangıçların ve sonların bir ahenk ve uyumla hep iç içe olduğunu hatırlarsak o zaman bekleyişimiz daha anlamlı, daha huzurlu olur ve zamanı geldiğinde tamamen son bulur.

Hızır Bulundu

bastığın yer yeşeriyor. hızır sensin

Yazar: Mehmet Harmancı

Çizer: Zeynep Aydın

çocukluğumda gördüm bir rüya

Zeşnep Efe

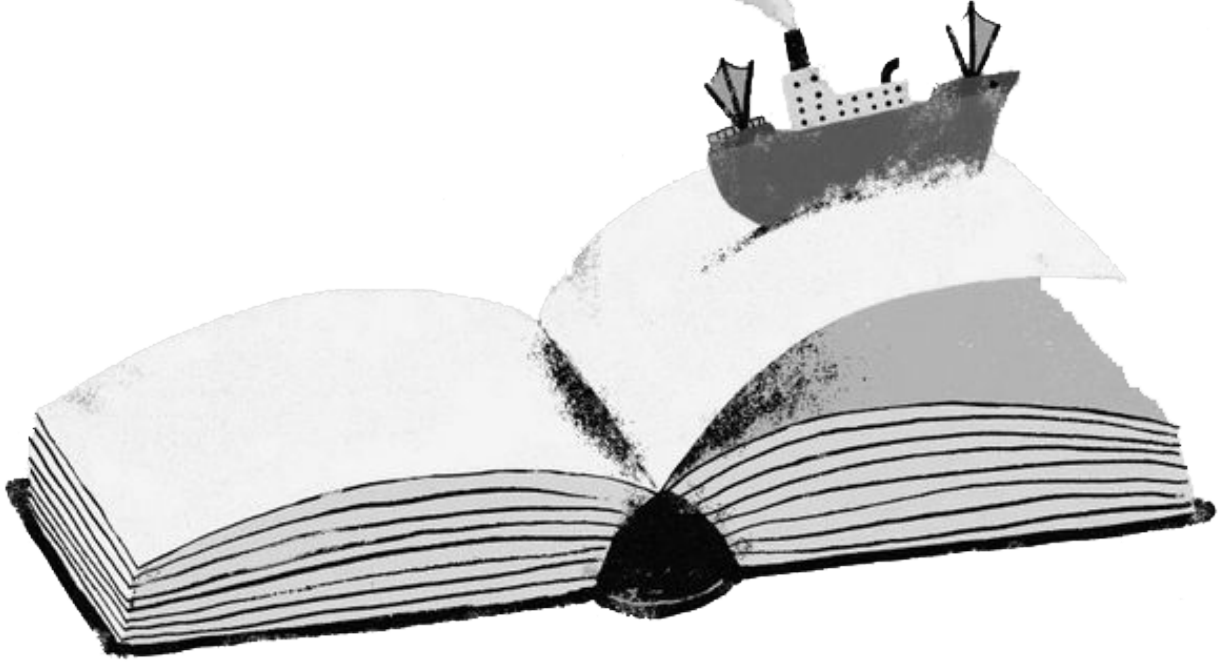
henüz küçüktüm
garip sorular sorar
garip cevaplar arardım

cevaplar bazen kuşlarıydı cennetin
bazense savaşçılarını
üzerinden duman eksilmeyen
memleketimin

bazen gece olunca
babam iki dize koyardı aklıma
“neden hiç bitmiyor savaşlar
kan karışıyor her akşam oyunlarımıza”
o geceler uyuyamazdım işte
erişinceye kadar sabaha

ağlar ağlar ve ağlardım
çocuklar ve şairler için
hiç durmadan ağlardım
savaşlar için

o vakit kızardı babam
“asla boyun eğmeyeceğiz” yazıyordu
aliya'nın kabrinde ben gördüm derdi

annemin yüreği cennet olurdu akşamüzerleri
beraber yürüdüğ o kimsesizler parkında
ikinci güneği ve yakın gözlükleri

ahşap merdivenlerinden gürür gürür inerken yalnızlığını
cahit amcam çakıverirdi karşıma
sol elinde sigarası o mahzun bakışları
zeynebim zeynebim allı zeynebim
dünyanın en huzurlu sesiyle
söyledi o türküyü bana

bilirdim o vakit
bizlerin ve her şeyin
ağaçların kuşların çocukların
annemin, babamın ve cahit amcamın
hatta belki şairlerin bile
vardı bir derdimiz
söleyemezdik
Allah'a bile

Toplum, Kültür ve Endüstri Odağında Gelen-Ek

Ahmet Salih Öntürk

Toplum, kültür ve endüstri; modernleşme süreçlerinin temel bileşenleridir. Bu üç kavram, toplumsal dönüşümün anlaşılmasında kilit bir rol oynar ve birbirleriyle sürekli etkileşim hâlinindedir. Kısaca tanımlayacak olursak toplum; bireylerin ortak değerler, normlar ve sosyal yapılar çerçevesinde bir arada bulunduğu dinamik bir yapıdır. Bu yapının inançlar, gelenekler, sanat, dil ve yaşam biçimleriyle şekillenmesini sağlar. Endüstri ise ekonomik üretim tarzlarını ve teknolojik gelişmeleri ifade ederek toplumsal değişimi tetikleyen önemli bir faktördür. Filhakika, içinde bulunduğumuz modernleşme çabalarının hâlen aktif olduğu Türk toplumunda da bu etkileşim açıkça gözlemlenmektedir. Cumhuriyetin ilanından bu yana gerçekleştirilen değişikliklerle birlikte kültürel ve toplumsal dönüşüm büyük ivme kazanmıştır. Eğitim sisteminde yapılan düzenlemeler, toplumda kadınların yerinin yeniden konumlandırılması ve sanayileşme hamleleri; toplumsal yapıyı köklü biçimde etkilemiştir. Modern Türk toplumu; kültür, toplum ve endüstrinin karşılıklı etkileşimiyle sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. Türk modernleşme tarihi, bu etkileşimlerin yoğun bir şekilde yaşandığı bir laboratuvar gibidir.

Devlet-i "Aliyye"nin son dönemlerinden itibaren modernleşme, kaçınılmaz bir olgu hâline gelmiştir. Batı karşısında siyasi, ekonomik ve askerî alanda yaşanan geri kalmışlık, modernleşme ihtiyacını zorunlu kılmıştır. Ancak bu modernleşme sürecinde yönün ve yöntemin belirlenmesi hususunda derin tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalarda toplumun temel değerlerinden biri olan İslam'ın modernleşme önünde bir engel teşkil edip etmediği gündeme getirilmiştir. Mehmet Ali Aybar, bu görüşü savunanlar arasında yer alarak şöyle demiştir: "Medeniyet trenini kaçırmamızda... Müslümanlığın bizi çok kösteklediğini sanıyorum." Aybar'ın bu yaklaşımı, modernleşme sürecindeki geri kalmışlığın temel sebebinin din ekseninde açıklanan bir perspektifi yansıtır. Ancak bu görüşe karşı çıkan ve daha derinlikli bir analiz sunan Sabri F. Ülgener'in sözleri ise tartışmanın daha geniş bir bağlamda ele alınması gerektiğini gösterir: "Batı karşısında ne zaman suçlu ve sorumlu aransa dilimizin ucuna hep aynı soru gelmişti: Sorumlu gerçekten de ilk ve öz kurallarıyla İslam dini mi idi? Aybar ile Ülgener arasındaki bu fikri çatışma, Türk düşünce tarihine "The Resentment of the Cousins" (Kuzenlerin Öfkesi) olarak geçecek ve modernleşme tartışmalarının iki temel kutbunu temsil edecekti.

Bir tarafta modernleşme sürecindeki geri kalmışlığın temel nedenini İslam'da arayan bir perspektif yer alırken diğer tarafta sorunun daha derin tarihsel ve sosyo-ekonomik dinamiklerle ilişkili olduğunu savunan bir yaklaşım söz konusuydu. Doğrusu Ülgener'in yaklaşımı bu tartışmada daha kapsamlı bir analiz sunar. Ona göre sorun; sadece dini değerlerle değil tarihsel koşullar, ekonomik yapı, eğitim politikaları, bilimsel ilerleme eksikliği ve yönetsel reformlarla da doğrudan bağlantılıdır. Modernleşme, salt bir inanç meselesinden ibaret olmayıp daha geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecinin parçasıdır. Bu çerçevede Halil Berktaş'ın şu sözleri de dikkat çekicidir: "Neden bütün Genç Osmanlılar, İttihatçılar ve Kemalistler derece derece artan bir şiddetle din aleyhtarı olmak zorunda kalmışlardır? Bu, tarihin onları itmiş olduğu bir maceradır. Keyif olsun diye din aleyhtarı olunmaz. Bu, o toplumun realitesi hâline gelmiştir." Berktaş'ın bu sözleri, modernleşme sürecinde din eleştirisinin keyfî bir tercih değil tarihsel zorunluluklar ve toplumsal yapının dayattığı bir gerçeklik olduğuna işaret eder. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan bu dönüşüm, yalnızca dini bir sorgulama değil aynı zamanda otoriter ve geleneksel yapıların çözülmesiyle modern bireyin inşası meselesidir. Bu nedenle tartışma yüzeysel bir din eleştirisinden ziyade, köklü bir toplumsal dönüşümün kaçınılmaz sancılıyla ilgilidir.

Toplum, kültür ve endüstrinin modernleşme süreçlerinin temel bileşenleri olduğunu daha önce zikretmiştik. Bu bağlamda modernleşmenin endüstri ayağında önemli bir yer edinen sanayileşme, yalnızca ekonomik bir dönüşüm değil aynı zamanda derin kültürel değişimleri de beraberinde getirmiştir. Sanayileşmenin temel itici gücü olan kapitalizm, ekonomik ilişkiler kadar toplumsal yapıları ve kültürel dinamikleri de dönüştürmüştür. Werner Sombart'ın şu çarpıcı ifadesi bu ilişkiyi anlamamız açısından önemli bir perspektif sunar: "Gayrimeşru aşkın meşru olan çocuğu kapitalizmi doğurmuştur." Bu söz kapitalizmin sadece ekonomik verilerle değil aynı zamanda insanın arzuları, ihtiyaçları ve yaşam biçimleri üzerinden şekillendiğini vurgular. Kapitalizmin doğuşu ve gelişimi, kültürel değerlerle ekonomik yapılar arasındaki karmaşık ilişkiyi gözler önüne sermiştir. Geleneksel üretim biçimlerinin yerini fabrikasyon üretime bırakması, kırsal ekonomiyi çözülmeye zorlanması ve köylü-kentli ayrı-

minı derinleşmesi aslında lüks tüketim ve buna sebep olan kültür yolunu bize işaret eder ve modernleşmenin endüstri basamağı konusunda bizi aydınlatır. Yani fabrikalar, yalnızca mal ve hizmet üreten mekânlar değil aynı zamanda yeni bir toplumsal düzenin şekillendiği yerler hâline gelmiştir. Endüstri kültürü şekillenebilmiştir.

Geçmişten günümüze tüketim arzusunun değişen yüzleri, sosyal ve ekonomik hayattaki dönüşümlerin bir yansımasıdır. Tarihsel perspektiften bakıldığında alışveriş merkezleri, modern tüketim alışkanlıklarının sembolü olarak karşımıza çıkar. Batı kökenli ve başlangıçta seçkin bir kitleye hitap eden bu mekânlar, zamanla daha geniş bir tüketici kitlesine

hitap eden sosyal alanlara dönüşmüştür. AVM'ler, tüketim pratiklerini yalnızca bir ekonomik faaliyet olmaktan çıkarak mekânsal bir deneyim hâline getirmiştir. Bu mekânlar, tüketim sürecini sosyal bir etkinlik gibi sunarken ekonomik ve sınıfsal farklılıkları da kısmen gözetmeyen bir alan yaratmıştır. Gerek tasarım özellikleri gerekse algıyı yönetme biçimiyle AVM'ler, bireylere seçim özgürlüğü yanılsaması sunarak tüketim kültürünün merkezinde kendine ayrı bir yer bulur. Bu süreç modern tüketim anlayışının bireylerin tercihlerini yönlendirme ve belirli bir yaşam tarzını teşvik etme kapasitesini gözler önüne sermektedir. Alışveriş merkezleri aynı zamanda sosyal birer buluşma noktası olarak da işlev görerek bireylerin tüketim üzerinden kurdukları kimlikleri ve sosyal bağları güçlendirmiştir.

Sanayileşme ve kentleşme süreçlerinin ilerlemesiyle birlikte toplumların yapısında derin dönüşümler yaşanmış ve yeni sosyal dinamikler ortaya çıkmıştır. Bu süreçler, kitlelerin -ya da daha durağan bir ifadeyle "güruhların"- doğuşuna zemin hazırlamış, modernleşen ve gelişen toplumların iletişim ihtiyacı ile kültürel kaygıları arasında yeni bir denge arayışını gündeme getirmiştir. Hegel, bu değişimi haber verici bir edayla "Kitleler ilerliyor." diyerek ifade eder. Ortega y Gasset ise bu yeni dünyayı mümkün kılan üç temel unsurdan biri endüstri; yani teknik, yani sanayileşme olarak tanımlar. Sanayileşme ve kentleşme; toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Sanayileşme, üretim süreçlerinin makineleşmesi ve büyük ölçekli üretimin artmasıyla karakterize edilirken kentleşme ise nüfusun kırsal alanlardan şehir merkezlerine doğru kaymasıyla tanımlanır. Bu iki süreç, birbirini besleyerek toplumsal yapının yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Sanayileşme, ekonomik yapının tarımdan sanayiye kaymasını sağlamış; bu da iş gücünün fabrikalarda yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum, kırsal kesimden şehirlere yoğun bir göç hareketini tetiklemiş ve şehir nüfuslarında hızlı artışlara neden olmuştur. Özellikle XIX. yüzyılda Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte şehirler, ekonomik faaliyetlerin merkezi hâline gelmiştir. Bu süreç, toplumsal sınıf yapısında da değişikliklere yol açmış; yeni bir işçi sınıfı ve sanayi burjuvazisi ortaya çıkmıştır. Sanayileşme aynı zamanda toplumsal ilişkileri de dönüştürmüştür. Kırsal alanlarda daha sıkı ve yüz yüze ilişkiler hâkimken şehirlerde bireyler daha anonim bir yaşam sürmeye başlamışlardır. Bu durum toplumsal dayanışmanın azalmasına ve bireyselleşmenin artmasına neden olmuştur. Ayrıca sanayileşme ile birlikte çalışma koşulları da değişmiş; uzun çalışma saatleri, düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar işçi hareketlerinin ve sendikaların doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Kentleşme, nüfusun şehirlerde yoğunlaşmasıyla birlikte sosyal yapıda önemli değişikliklere yol açmıştır. Şehirlerde farklı kültürlerden ve sosyal sınıflardan insanların bir araya gelmesi, toplumsal çeşitliliği artırmıştır. Ancak bu çeşitlilik beraberinde sosyal uyum sorunlarını da getirmiştir. Farklı kültürel ve etnik grupların bir arada yaşaması, zaman zaman çatışmalara ve toplumsal gerilimlere neden olmuştur. Kentleşme süreci aynı zamanda ekonomik eşitsizlikleri de derinleştirmiştir. Şehirlerde ekonomik fırsatlar artsa da bu fırsatlar eşit bir şekilde dağılmamış, gelir dağılımındaki adaletsizlikler belirgin hâle gelmiştir. Yüksek gelirli kesimler lüks semtlerde yaşarken düşük gelirli kesimler ise gecekondu bölgelerinde yaşam mücadelesi vermiştir. Bu durum, şehirlerde sosyal ayrılmayı ve mekânsal segregasyonu beraberinde getirmiştir.

Sanayileşme ve kentleşme süreçleri, toplumlarda yeni sosyal dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dinamiklerden biri, kitle kültürünün doğuşudur. Şehirlerde yoğunlaşan nüfus, ortak bir kültürel payda oluşturmuş ve kitle iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte bu kültür geniş kitlelere yayılmıştır. Bu durum, geleneksel kültürel yapının dönüşmesine ve yeni bir toplumsal bilinç oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca sanayileşme ve kentleşme toplumsal hareketliliği artırmış, bireylerin sosyal statülerini değiştirme imkânlarını genişletmiştir. Eğitim ve mesleki fırsatlar bireylerin sosyal merdivende yukarıya tırmanmasını kolaylaştırmış, bu da toplumsal yapının daha dinamik hâle gelmesine katkı sağlamıştır.

Modernleşme sürecinde iletişim araçlarının yaygınlaşması ve kültürel ürünlerin geniş kitlelere ulaşması, halk kültürü (folklor) ile yüksek kültür (elit kültür) arasında yeni bir ara sınıf oluşmasına neden olmuştur. Bu ara sınıf, popüler kültür olarak tanımlanan yeni bir olgunun doğuşuna zemin hazırlamıştır. Popüler kültür, modern toplumlarda sanayileşmenin, kentleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkmış; geniş halk kitleleri tarafından benimsenen bir kültürel form hâline gelmiştir. Popüler kültür özellikle sanayi toplumlarının eğilimlerine uygun şekilde tasarlanmış, geniş kitlelere hitap eden bir endüstri nesli oluşturmuştur. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte televizyon, sinema, müzik ve daha sonra internet gibi yeni medya ortamları popüler kültürün üretiminde ve yayılmasında kritik bir rol oynamıştır. Popüler kültür, modern toplumun temel dinamiklerinden biri hâline gelirken geleneksel değerlerle modern yaşam arasındaki ilişkiyi de yeniden şekillendirmiştir.

Sanayileşme süreci, üretim biçimlerini dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda tüketim alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Kapitalist üretim modeli, kitlesel üretimi mümkün kılan fabrikalaşma ve seri üretim süreçleriyle birlikte tüketim

odaklı bir toplumun doğuşuna yol açmıştır. Bu süreçte sanayileşmenin ürettiği yeni ekonomik yapı, kültürel ürünlerin de ticarileşmesine neden olmuş ve popüler kültürün ekonomik bir sektör olarak gelişmesini sağlamıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişimi, popüler kültürün yayılmasını hızlandıran en önemli etkenlerden biri olmuştur. Televizyon, radyo, sinema ve daha sonra internet; kültürel üretimin merkezileşmesini ve tek tip tüketim kalıplarının oluşmasını sağlamıştır. Özellikle XX. yüzyılda televizyon, kitle kültürünün en önemli araçlarından biri hâline gelmiş; Hollywood gibi büyük sinema endüstrileri, müzik şirketleri ve reklam sektörü popüler kültürün yönlendirilmesinde belirleyici olmuştur.

Sinemanın görsel etkisi ve müziğin albenili diliyle birleşen popüler kültür; bireylerin yaşam biçimlerini, toplumsal algılarını ve tüketim alışkanlıklarını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Popüler kültür yalnızca eğlence ve boş zaman aktiviteleriyle sınırlı kalmamış aynı zamanda ideolojik ve ekonomik bir mekanizma olarak işlev görmüştür. Küreselleşmeyle birlikte popüler kültür, Batı merkezli kültürel normların dünya genelinde yayılmasına katkıda bulunmuş ve birçok toplumda yerel kültürlerle etkileşime girerek hibrit kültürel formların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Popüler kültür, geleneksel halk kültürü ile üst kültür arasında bir köprü işlevi görerek geniş kitlelere ulaşmayı amaçlayan ve kitlesel üretim ve tüketim süreçleriyle şekillenen bir kültürel yapı oluşturmuştur. Bu bağlamda popüler kültürün bazı temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Popüler kültür, sanayi ve kapitalizmle iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Kitlesel üretim ve tüketim mekanizmaları tarafından şekillendirilerek geniş kitlelere ulaşan bu kültürel form, piyasa koşullarına bağlı olarak biçimlenmektedir. Müzik, sinema, televizyon programları ve moda gibi alanlarda üretilen kültürel unsurlar; sanayileşmenin ve ticarileşmenin etkisiyle belirli tüketim kalıplarına yönlendirilmekte ve tüketimi teşvik eden bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Özellikle moda, eğlence ve medya içerikleri, popüler kültürün en belirgin tüketim nesneleri arasında yer almakta; bireylerin yaşam tarzlarını, tercihlerini ve sosyal ilişkilerini yönlendiren unsurlar hâline gelmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte popüler kültür, ulusal sınırları aşarak uluslararası bir fenomen hâline gelmiş; Batı merkezli kültürel ürünler dünya çapında yaygınlaşarak farklı coğrafyalardaki toplumların kültürel yapıları üzerinde belirleyici bir etki yaratmıştır. Bu süreç yerel kültürlerin popüler kültürle etkileşime girmesi sonucunda yeni kültürel melezleşmelerin doğmasına da zemin hazırlamıştır. Ancak bu yayılma aynı zamanda kültürel homojenleşme riskini de beraberinde getirmiş, yerel kültürel formların erimesine veya dönüşmesine neden olmuştur. Popüler kültür yalnızca bir eğlence ve tüketim olgusu değil aynı zamanda güçlü bir ideolojik ve politik araç olarak da işlev görmektedir. Kitle iletişim araçları

aracılığıyla belirli düşünce kalıpları, yaşam tarzları ve ideolojiler bireylere empoze edilebilmekte; böylece popüler kültür, toplumsal normların ve değerlerin şekillendirilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Genellikle hegemonik güçlerin kontrolünde gelişen popüler kültür; hâkim ideolojilerin pekiştirilmesine hizmet eden bir yapı arz etmekte, toplumsal düzenin devamlılığını sağlamak adına belirli kodlar üretmektedir.

Öte yandan popüler kültür bireyselleşme sürecinde de belirleyici bir faktör olmuştur. Bireyler, kimliklerini oluştururken ve kendilerini ifade ederken popüler kültüre ait sembollerden, giyim tarzlarından, müzik türlerinden ve sinema yapımlarından etkilenmekte; sosyal medya platformları aracılığıyla bu kimlikleri şekillendirmektedir. Böylece popüler kültür, bireylerin toplumsal kimliklerini inşa etmelerinde ve kendi benliklerini ifade etmelerinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde geniş çaplı etkiler yaratan bu kültürel yapı, modern dünyanın en güçlü ve dinamik olgularından biri olarak varlığını sürdürmektedir. XXI. yüzyılda popüler kültür, dijitalleşmenin etkisiyle dönüşüm geçirmektedir. Geleneksel medya araçları yerini giderek sosyal medya platformlarına bırakmakta ve bireyler, kültürel üretimin yalnızca tüketicisi değil aynı zamanda üreticisi hâline gelmektedir. YouTube, Instagram, TikTok ve podcast gibi dijital platformlar; popüler kültürün üretim ve dağıtım süreçlerinde yeni dinamikler yaratmıştır.

Belki de okurken sıkıldığınız, bu ne anlattı dediginiz cümleleri toparlamak gerekirse modernleşme süreci; sanayileşme ve kentleşmenin yanı sıra kitle kültürünün ve popüler kültürün doğuşuna da zemin hazırlamıştır. Bu dönüşüm, kapitalizmin kitlesel üretim ve tüketim mekanizmalarıyla derin bir şekilde iç içe geçerek kültürün de ticarileşmesini ve endüstriyel bir hâle gelmesini sağlamıştır. Kitle kültürü, geniş halk kitlelerine ulaşmayı hedefleyen ve piyasa koşullarına göre şekillenen kültürel unsurlarıyla bireylerin yaşam biçimlerini ve toplumsal algılarını dönüştürürken popüler kültür de tüketime dayalı bir yaşam tarzını teşvik eden bir araç olarak işlev görmüştür. Küreselleşme ile birlikte bu kültürel dinamikler ulusal sınırları aşarak küresel bir olgu hâline almış ve yerel kültürlerle etkileşime girerek yeni melezleşmeler oluşturmuştur. Ancak popüler kültür aynı zamanda hegemonik güçlerin kontrolünde şekillenen bir ideolojik araç olma işlevini de üstlenmiş, toplumsal normların ve değerlerin pekiştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda kapitalizm, kültür ve endüstri arasındaki ilişkiyi güçlendirerek kültürün hem ekonomik hem de sosyal bir araca dönüşmesine yol açmıştır. Sonuç olarak modern toplumlarda kültür; sadece bir eğlence ve estetik olgusu olmanın ötesinde, bireylerin kimlik inşasından toplumsal değerlerin şekillenmesine kadar geniş bir etki alanına sahip dinamik bir güç olarak varlığını sürdürmektedir.

Günlerden Gece ve Yanımda Ferimah

Merhem Rana Karadeniz

- Anlamsız rüyalar görüyorum Ferimah, nefes alıyormuşum yalnızca.

Hiç dinmeyecek gibi gözlerindeki ağrı, bıraktı usulca yaşlarını. Ritmi bozuk bir melodi uğulduyordu yüzünde, kirpiklerinde biriken damlalar sızarken kurumuş dudaklarının çizgileri üzerinde. Anlamsızdı gözleri. Vurunca ay ışığı, belirliyordu kara hilal gözbebeği; arkasından vuran gün batımı iris. Fer saçtıkça ışığını dalgalar belirirdi kızılığında ve yayılırdı beyazında gözlerinin damarları boyu. Dök kirpiklerine ürkütmek için göz yaşlarını. Demiş miydin ne kadar anlamsız olduklarını şu gözlerin. Okuyamıyordum, korkuyordum... Aynı olamayacaktık, olamayacaktı.

- Neyden korkuyorsun?

- Kaybolmandan! Seni kaybetmekten. Kaybolmaktan...

Bilemiyorum Ferimah. Tüm bunlar ne içindi, ne uğrunaydı tüm anlam kırıklıkları, kullanılan bedenim zaman tarafından? Bilemeyeceğim de. Kaybolacağım ardında koşarken cevapların, içinde olduğumu fark etmeksizin. Canın yanıyor mu diye soruyorsun ya. Evet, denizdeki mercanları merakla ellerimle sarmalayınca kesik kesik çıplak etimi yaktığı gibi tuzlu suyun, yanıyor canım. Bu arada can nedir onu da anlamış değilim. İnsanı yaz akşamlarının serin rüzgârlarına götürebilecek naiflikteki gırtlakların vahşetle parçalanmasına şahit oldun mu veyahut sinema perdesine yansıyan sahneleri piyanonun siyah beyaz tuşlarında çizen o nazenin parmakların nasıl da eriyebildiğine asidiyle fabrikanın? Olmadınız varsayıyorum. Midenizi bulandırabilirdi şayet ayanın karşısında hani her gün hayranlıkla seyretmek kendinizi. Yansır kızılığını gözlerinizden, ılık saçlarınızın arasından yüzünüze düştüğünde sabahın ilk ışıkları... Güzelliğiniz beni hiç cebetmiyor bu sebeptendir, Ferimah Hanım.

En az on yıldır tek bir kuş cıvıltısı işitmedim. Bilmem hatırlatmam gerekir mi ancak her sabah kız kardeşlerimin yetiştiği güller ve şakayıklardan bostanımızı selamlar evimizin arka bahçesi ve gözlerinizin yeşilini aratmayan durgun göl. Hâlbuki karınlarını toprağımdaki solucanlarla besledikten sonra şakırlardı verandamda, şezlongumda uzanırken ben. Kurşunlardan daha çok deşerken boğazları çığıklar, böyle hayal ederdim. Sizi düşlerdim ve kahvenizin köpüğünün üst dudağınıza bulaşmasını, size güldüğümü, utanıp yüzünüzü saklayarak sildiğinizi, rujunuzu dağıttığının farkında dahi olmayışınızı... Seni düşledim Ferimah, umudum üzerine yemin ederim ki en çok seni. Hor görme lütfen, zira elimdeki

en değerli şeyimdir o benim ve de tek kalan.

Neyin çağını yaşıyoruz biliyor musunuz Ferimah Hanım? Yitiriliş'in. Onurlarımızı ihtiraslarımıza satışımızı kutluyoruz hep beraber tokuşturarak kadehlerimizi. Yudumluyoruz, kan şaraplarımızı. İçiyoruz bir sonu yokmuş gibi ne de olsa elimizde bol. Ben kavrarken ince belini matmazelin -sizden başkasının aklımda olamayacağını temin ederim- balodakiler için en sansasyonel olay oluveriyoruz, tek dertleri ve hakkında düşünmeleri gereken şeymişiz gibi. Dışarıda düşerken kıyamet avuçlarımızdan, ben ise dans ediyorum ritmiyle efkârımın, bastırıyor şehrin yankısını Sobre Las Olas.

Çocukluğum geliyor aklıma şu vakitler, annemin kucağına sığışım. Acizliğimi özlüyorum, en azından dizlerimi yaralayan taşları azarlayan şefkate olan acziyetimi. O zamandan beri değişen tek şey ise anlık hüznlerimi avutan ellerin saçlarımdan çekilişi. Aynaya bakmaya utanıyorum Ferimah! Benden yitenlerin yüzüme vurulmasından korkuyorum. Yiten benim, ben Ferimah! Sensin ve... Annem. Yorulsak yeniden gün boyu koşuşturmalarla, uyuyunca geçen yorgunluklar. Şimdiyse o kadar yorgunum ki ne elyaf yorganım ne de tül perdemden odama dökülen fer-i mah izin vermiyor uykunun beni almasına.

- Rüyalar görüyorum Ferimah, garip rüyalar. Bir varmışız, bir yokmuşuz.

- Ne için yaşadığının derin karmaşası. Düşündükçe kaybediyorum bilincimin aidiyetini. Anlamak isteme merakımdan heveslerim, eylemlerim, hayalim ve kaderim. Okumak, yazmak, işitmek ve görmek. Hissedebilmek için kavrayamadığım topraktan ruhları.

Anlamlandıramadığım her şey acı veriyor ruhuma. San ki bedenim ile yapabileceğim her şey bir rüyadan farksız. Koşamazsın, görüşün sığdır daralır nefesin ancak farkında değilsindir hepsinin birer bilinçaltı -ve belki mistik alemlerin- kurmacası olduklarının. Emin değilim hangi zamanın hangi boyutunda olduğumun. Çarpıyorum etten çeperlerimi, acıdıkça kanıksıyorum şu rüyayı.

Uyanacağım elbet. Ölüme uyanacağım ve bakacağım ardıma, ne içindi? Anlamak? Evet, hepsi anlamak içindi, yalnız kendimi. Ne var ki ben beni hâlâ anlayamadım.

- Keşke diyebilseydim, bunun bir rüya olmadığını...

Ürküttü fısıltım ıslak kirpiklerindeki yaşları.

Nisan 2023

Toplu Vuran Yürekler

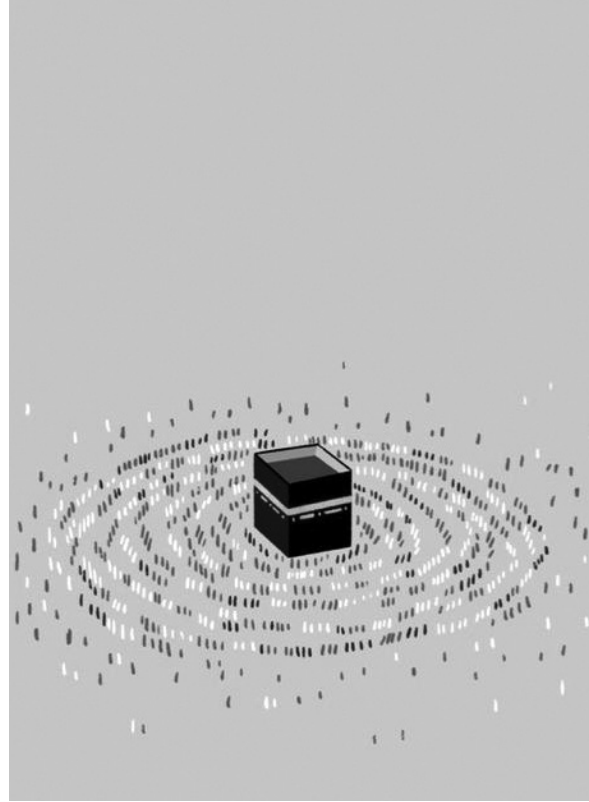
Abdullah Tarık Gümüş

*"Sizin felaketiniz: Tarumar olan 'Vahdet'
Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa;
Eğer o his gibi tek, bir de gayeniz varsa;
Düşer düşer yine kalkarsınız, emin olunuz
Demek ki birliği te'min edince kurtulunuz.
O hâlde vahdete hail ne varsa çiğneyiniz
Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz?
Ne fırka herzesi lazım, ne derd-i kavmiyyet;
Bizim diyanete sığmaz sekiz dokuz millet!"¹*

*"Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez,
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez."²*

İslam şairi Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat*'ında vahdet fikri "histe ve gayede bir olmak" olarak ele alınır. Akife göre ümmetin birliğine zarar verecek her düşünce ayaklar altına alınmalı, Müslümanlar firkalara ayrılmamalıdır. Müslümanların vahdete zarar verecek, İslam ümmetini parçalayacak akımlara kapılmamaları gerektiğini; bu türden hezeyanların Müslümanların gücünü azaltacağını ve böyle bir durumda küffarın Müslüman'ı sindirebilme fırsatı yakalayacağını vurgulayan Mehmet Akif için vahdet, düşeni ayağa kaldıracak bir kavramdır.

Aynı duyguları paylaşan, ortak bir gayesi olan insanlar yılmazlar, yılmazlar. Biri düşerse diğeri kaldırır, öteki koşarsa beriki ona eşlik eder. Yükler herkese dağılır, zorluklar kolaylaşır. Parçalanmışların ise böyle bir şansı yoktur. O dağınlık kolayı zor yapar, yükü ağırlaştırır. Düşen kalkamaz; koşan yalnızdır, her türlü diş etkiye açıktır. Ümmet bilincini kaybeden toplumların hâli ortadadır. Kim İslam'ı yaşamak ve yaşatmaktan başka bir amaç güttüyse, İslam ümmeti yerine başka ümmetlerde hayır aradıysa vardığı sonu hüsrandır. İslam, Müslümanların kardeşliğini vurgular. Bu yekvücut ruh "Sizden biri kendisi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe tam olarak iman etmiş olmaz."³ hadisinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) bahsettiği ruhtur. Müslüman, başka bir Müslüman'ı her şeyden önce Müslüman olduğu için sever. Bu sevgi ve kardeşlik, Müslümanlar arasındaki bağları kuvvetlendirir. Bu kadar güçlü bağlarla bir olmuş Müslümanların önünde herhangi bir şeyin durması zordur. Vahdet fikri; ancak o bağların zayıflaması, Kur'an-ı Kerim'in yüce mesajının ve Resulullah'ın (s.a.v.) sözlerinin unutulmasıyla zarar görür. Müslüman diğer Müslüman'ı kardeşi olarak görmez,

içinde Allah'ın rızası için bulunması gereken sevgi belirmezse "ben", "biz"e üstün gelmiş demektir. Müslüman, Müslüman'ın derdiyle dertlendiğinde his birliği oluşur. Müslüman bilinçlendiğinde İslam'ı yaşatma, müesseseleştirme gayesi gerçekleşir. Vahdet Müslümanları başarıya ulaştıracak yegâne yoldur.

Şu anda bin parçaya ayrılmış olan Müslümanlar için en acil ihtiyaçlardan biri bu birliğin sağlanmasıdır. Bunun için bir Müslüman öncelikle vahdeti sağlamayı kendine şiar edinmelidir. Hizipçiliğe izin vermemeli, insanları ortak gayede buluşturmalıdır. Vahdet fikrine zarar verecek ötekileştirme, dışlama gibi eylemler Müslüman'a sadece zarar verecektir. Esas olan İslam fikrinde buluşmaktır, Müslüman başka bir Müslüman'a ayrımcılık yapamaz. Her insanın nefse sahip olduğu bu dünyada Müslüman'ın başka bir Müslüman'ı hatalı davranışlarından ötürü dışlamaması, ona hakikati tavsiye etmesi gerekmektedir. Kutuplaşmanın önüne geçilmeli, histe ve gayede bir olma fikrinin bozulmasına engel olunmalıdır.

"Sen! Ben! desin efrad, aradan vahdeti kaldır; Milletler için işte kıyamet o zamandır."⁴

İslam ümmetinin birliğe her şeyden fazla ihtiyaç duyduğu zamanımızda ayrışma rüzgârlarına kapılmamalı ve vahdet anlayışını hayatımızın temeline oturtmalıyız.

¹ Safahat, Fatih Kürsüsünde

² Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde

³ (İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsne'd, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/113.)

⁴ Safahat, Gölgeleler

bi hayli alıştı ruhum

Sancı

Zeşnep akır

Hüzün budaklanan gül bahçeleridir özümde
Rüzgârı nefesimden, suyu gözlerimden
Ne zaman içerlensem dünya derdine
Uzatır dallarını biraz daha
Yaklaştıkça boğazıma, göğsüme
Kan ağlatır dikenleri içimden içime
Ne kesip atabilirim artık, ne yeşermeli daha
Bi hayli alıştı ruhum gülün sancısına
Mükâfatı cennet kokulu çiçekler ne de olsa
Dayan fâni, dayan dikenlerine hayatın
Bir tohum da sen bırak hatta yeryüzüne
Kanıyla büyüt onu, inanmayı öğrensin
Bir ilim bırak yapraklarına yazılsın
Uzatabildiğin kadar uzat başını
Belki daha erkenden varırsın
Sen uzadıkça dikenlerin azalsın
Kalmayadursun biri, bahçeden koparsın
Ve gün gelir rabbe kavuşmak nasibindir
O zaman ne diken, ne gül hatırlarsın